

Heljä Uusitalo

PIENVILJELIJÄN PUOLESTA

Kuopiolainen Kansan Sana -lehti ja lehden maaseutuaiheinen kirjoittelu
vuosina 1959-1969

Pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Suomen historian laitos
Kevätlukukausi 2000

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Humanistinen tiedekunta

Historian laitos

Tekijä

Heljä Uusitalo

Työn nimi

Pienviljelijän puolesta. Kuopiolainen Kansan Sana -lehti ja lehden maaseutuaiheinen kirjoittelu vuosina 1959-1969.

Oppiaine

Suomen historia

Työn laji

Pro gradu -tutkielma

Aika

Kevätlukukausi 2000

Sivumäärä

89+lähteet+liite

Tiivistelmä-Abstract

Työssä on tutkittu Kuopiossa ilmestyneen kansandemokraattisen Kansan Sana -lehden maatalousaiheista kirjoittelua vuosina 1959-1969, ajanjaksona, jolloin elinkeinoelämän rakennemuutos autioitti lehden ydinlevikkialueen Pohjois-Savon maaseutua, vähensi SKDL:n perinteisesti vankkaa kannatusta alueella sekä pienensi Kansan Sanan lukijakuntaa.

Työn päälähteenä on käytetty Kansan Sana -lehden vuosikertoja, joiden avulla on pyritty selvittämään, miten ja mitä maaseutuun ja maatalouteen liittyviä aiheita lehti käsitteli palstoillaan tutkimusajankohtana. Lehden maaseutuaiheista kirjoittelua on tarkasteltu paitsi rakennemuutoksen ja maatalouspolitiikan kontekstissa myös suhteessa lehden ja kansandemokraattisen liikkeen sisäiseen kehitykseen sekä tutkimusajankohdan puoluepoliittisiin suhdanteisiin.

Maatalouspoliittisissa kannanotoissaan Kansan Sana myötäili 60-luvulla pitkälti SKDL:n virallisia maatalousohjelmia. Vuosikymmenen alussa lehden sanan säilä oli viljelijäväestölle suunnatussa kirjoittelussa kohdistettu erityisesti hallituspuolue Maalaisliitto/Keskustaan, jonka lehti määritteli syylliseksi pienviljelijän ahdinkoon sekä SPP/SMP:hen, jonka oikeistopopulistisen ja arveluttavan luonteen lehti pyrki viljelijälukijoilleen todistamaan. Maalaisliiton kritiikki Kansan Sanassa laimeni sen jälkeen, kun SKDL vuonna 1966 pitkän oppositiokauden jälkeen hyväksyttiin hallitukseen.

Asiasanat

Lehdistöhistoria, rakennemuutos, Pohjois-Savo, SKDL

Säilytyspaikka

Jyväskylän yliopiston historian laitos

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	s.1
1.1. Elinkeinorakenteen kehitys toisen maailmansodan jälkeen	s.1
1.2. Maatalouden kehitys toisen maailmansodan jälkeen	s.3
1.3. Äärivasemmiston ylösnousemus	s.4
1.4. Keskittyvä sanomalehdistö	s.8
2. TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA LÄHTEET	s.10
2.1. Tutkimustehtävä ja lähteet	s.10
2.2. Lähteet	s.13
3. KANSAN SANA OSANA KANSANDEMOKRAATTISTA LIIKETTÄ	s.16
3.1. Propagandisti, organisaattori, agitaattori	s.16
3.2. Kd-lehdistö kriisissä	s.19
3.3. Kansan Sanan kehitys 1959-1969	s.21
3.3.1. Viisipäiväisestä kolmipäiväiseen	s.21
3.3.2. Laskeva levikki kiristää taloutta	s.27
3.4. Lehden sisällön kehittäminen	s.29
3.4.1. Toimitusneuvoston työ ei kiinnosta	s.29
3.4.2. Maatalousaiheiden linjaaminen	s.32
3.4.3. Maataloutta käsittelevät juttutyypit	s.34
3.5. Yhteenveto	s.37
4. KANSAN SANA JA SUURI MUUTTO	s.39
4.1. SKDL pienviljelijän ja maaseudun asialla	s.39
4.2. Peräkylältä taajamaan	s.41
4.3. Voivuorelta pakettipellolle	s.45
4.4. Kämpältä metsätraktoriin	s.50
4.5. Yhteenveto	s.56
5. KANSAN SANA, SKDL JA KILPAILIJAPUOLUEET	s.58
5.1. Maatalouskysymys sisäpolitiikassa	s.58
5.2. Pohjois-Savon poliittinen ilmasto	s.61
5.3. Kilpailu äänistä	s.63
5.4. Kilpailijapuolueen kuva oppositiokaudella	s.65
5.4.1. Vihollisena Vennamo	s.65
5.4.2. Syyllinen on Maalaisliitto	s.69
5.4.3. SDP:stä toivotaan liittolaista	s.73
5.5. Hallituskauden poliittinen retoriikka	s.76
5.6. Yhteenveto	s.82
6. LOPPUPÄÄTELMÄT	s.85
LÄHTEET	
LIITE	

1. JOHDANTO

1.1. Elinkeinorakenteen kehitys toisen maailmansodan jälkeen

Jo talvisodan aluemenetysten jälkeen yli 400 000 hengen siirtoväen sijoittaminen koettiin yksimielisesti tärkeimmäksi sisäpoliittiseksi tavoitteeksi. Väli rauhan jälkeen 1945 hyväksyttiin maanhankintalaki. Sen mukaan elantonsa maataloudesta saaneella siirtoväellä, perheellisillä rintamasotilailla sekä tiloiltaan pois joutuneilla vuokramiehillä ja työntekijöillä oli mahdollisuus saada viljeltäväkseen valtion, kuntien, seurakuntien, yhtiöiden ja säätiöiden, tilakeinottelijoiden, rappiutilojen omistajien sekä harrastelijaviljelijöiden maita. 6-15 hehtaarin viljelystilojen lisäksi maanhankintalain nojalla perustettiin 2-6 hehtaarin asuntoviljelystiloja, enintään kahden hehtaarin asunto- ja kalastustiloja sekä 0,25 hehtaarin asuntotontteja. Maansaantiin oikeutetuiksi katsottiin lopulta 46 000 siirtoväkeen kuuluvaa, 12 000 sotainvalidia, soteleskeä ja -orpoa ja 62 000 perheellistä rintamamiestä. 4000 anomusta tuli maanvuokraajilta ja maataloustyöntekijöiltä. Käytännössä tiloja muodostettiin kuitenkin vähemmän. Lähinnä Pohjois- ja Itä-Suomeen perustettiin noin 16 000 ns. kylmää tilaa, joilla ei ollut rakennuksia eikä viljelyvalmista peltoa.¹

Tilojen kunnostamisesta tuli mittava tehtävä. Jouduttiin rakentamaan asuin- ja talousrakennukset, raivaamaan tai kuivaamaan pellot sekä rakentamaan tiet. Siirtoväen, rintamamiesten ym. ryhmien asuttaminen saatiin suoritettua 1940-luvun loppuun mennessä, mutta asutustoiminta jatkui toisessa muodossa vielä pitkälle 1960-luvun puolelle. Maansaantioikeuttaan käyttäneiden suuri määrä vei liian pieneen tilakokoon ja asutustoiminnan suuntaamiseen maan pohjoisosiin, jossa raivauskelpoista, mutta ei välttämättä erinomaisesti viljelyyn sopivaa, maata oli runsaasti.²

Sodan jälkeen yli puolet väestöstä sai toimeentulonsa maa- ja metsätaloudesta. Koska maassa vielä 1940-luvun lopulla oli turvauduttava elintarvikkeiden jakelusäännöstelyyn sekä runsaaseen viljan ja rehun tuontiin, maatalouden kehittämisen katsottiin olevan keskeinen keino taloudellisen

¹Pihkala 1982a, s.342-345.

²Pihkala 1982a, s.345.

hyvinvoinnin lisäämiseksi. Luottamus hevosvetoiseksi koneellistettuun maatilatalouteen oli vahva ja maatalouteen tehtävien perussijoitusten, kuten uuden pellon raivaamisen, uskottiin koituvan tulevien sukupolvien hyväksi. Koska valuuttaa riitti maatalouden tuotantopanoksiin vasta vuodesta 1948 lähtien, tuotannon kasvu perustuikin sotien jälkeen lähinnä peltoalan kasvuun. Maa- ja metsätalouden bruttokansantuote-erän volyymi kasvoi 1960-luvun alkuvuosiin saakka, minkä jälkeen tuotanto pysyi saavutetulla tasolla. Muiden tuotannonalojen nopean kehityksen vuoksi maatalouden osuus kokonaistuotannosta alentui vuoden 1950 16 prosentista 60-luvun alun 10-11 prosenttiin ja edelleen 5-6 prosenttiin 1970-luvun lopussa.³

1940-luvulla maatalouspolitiikka oli osa kansanhuoltopolitiikkaa jakelu- ja hintasäännöstelyineen. Jakelusäännöstelyn päättymisen jälkeen maataloustuotteiden hintasäännöstely jatkui ja sen tavoitteena oli turvata maatalousväestön toimeentulo ja elintarvikkeiden omavaraisuus. 60-luvulla näiden rinnalle nousi tarve ohjata maataloustuotteiden määrällistä tarjontaa, kunnes ylituotanto-ongelmat 60-luvun lopulla johtivat tuotannon rajoittamistoimiin ja luopumiseen perinteisestä maataloudelle myönteisestä suuntauksesta.⁴

Suomi kävi toisen maailmansodan jälkeen läpi suuren rakennemuutoksen maatalousmaasta jälkiteollisiin elinkeinoihin ja maalaisasutuksesta kaupunkilaisyhteiskunnaksi. Murroskaudelle oli ominaista Suomen historiassa ennennäkemätön vaurauden kasvu: vuodesta 1960 vuoteen 1975 hyödyketuotanto lähes kaksinkertaistui. Elinkeinorakenteen kannalta kehitys merkitsi alkutuotannon voimakasta supistumista ja heijastui maatalouden palveluksessa työskentelevien määrään. Kun vuonna 1960 35 prosenttia työikäisestä väestöstä sai elantonsa maataloudesta, viisitoista vuotta myöhemmin alkutuotannosta elävien osuus oli 15 prosenttia. Teollisuuden ja palvelualojen kasvu merkitsi muuttoa maalta kaupunkiin: vuonna 1975 kaupunkimaisesti asui 60 prosenttia väestöstä. Alkutuotannossa toimivan

³Pihkala 1982b, s.391; Pihkala 1982a, s.347-348.

⁴Pihkala 1982b, s.392.

väestön väheneminen oli nopeimmillaan 1960-luvulla, jolloin vähennys oli 300 000 henkeä. Selvimmin muuttotappiolääneiksi erottuivat Pohjois-Karjalan, Mikkelin ja Kuopion läänit.⁵

1.2. Maatalouden kehitys toisen maailmansodan jälkeen

Sodan jälkeisinä vuosina luotiin sittemmin voimassa pysynyt työmarkkinoiden neuvottelujärjestelmä antamalla uusi työehtosopimuslaki sekä lait työtuomioistuimesta ja työriitojen sovittelusta valtakunnansovittelijoihin. Suomen Työnantajien Keskusliitto (STK) ja Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliitto (SAK) olivat jo vuonna 1940 ns. tammikuun kihlauksessa hyväksyneet toisensa tasavertaisiksi neuvottelukumppaneiksi. Maataloustuottajien etujen ajaja ja SAK:n merkittävin vastapaino oli Maataloustuottajien Keskusliitto (MTK), jonka toiminta vahvistui toisen maailmansodan jälkeen niin, että siinä vuonna 1947 oli jo 176 000 jäsentä.⁶

Sodan jälkeisille vuosille oli leimallista voimakas inflaatio ja hintojen ja palkkojen nousukierre, jota valtion toimenpiteillä yritettiin hillitä. Välittömästi sodan jälkeen maatalouden harjoittajien reaalin tulonmuodostus oli ilmeisesti parempi kuin palkansaajille keskimäärin, sillä vuoteen 1948 saakka tuottajahinnat nousivat elintarvikepulan takia tukkuhintoja ja tarvikkeita nopeammin. Tuottajahintojen nousu koski lähinnä karjataloustuotteita pientiloja suosivan maatalouspolitiikan vuoksi ja siksi, että viljan salakauppa oli vaikeampaa kuin kotieläintuotteiden. Vuonna 1952 päädyttiin käytäntöön, jossa maatalouden tuoton ja kustannusten kehitystä alettiin seurata kiinteähintaisten, satovuoteen 1950-51 perustuvien hintaindeksien avulla. Maataloudelle kuuluva tulotaso määrättiin aluksi valtioneuvoston päätöksillä, kunnes se syksystä 1956 lähtien on perustunut erityisiin määräaikaisiksi säädettyihin maataloustulolakeihin. Tyypillistä laeille on ollut maataloustulon sitominen yleiseen ansiotasoon sekä perusajankohtina käytettyjen satovuosien muuttaminen aluksi ajoittain. Vuodesta 1969 lähtien vertailukohtana on ollut edellinen satovuosi. Maatalouden tuottavuuden kasvua ei ole aina kokonaan

⁵Vihavainen 1997, s.879-880; Wiman 1982, s.501-504.

⁶Pihkala 1982a, s.359-360.

luettu maatalouden hyväksi ja yleinen ansiotaso on joskus korvattu toisilla vertailukohteilla. Helmikuun 1968 vakauttamispäätös katkaisi silloisen maataloustulolain. Sen jälkeen maataloustuloratkaisut ovat olleet osa tulopoliittisia kokonaissopimuksia, joihin vaikuttivat myös muiden sopijaosapuolten kuin hallituksen ja MTK:n tavoitteet.⁷

1950-luvulta lähtien peltoviljelyn kehitykselle oli tunnusomaista hehtaarisatojen nousu, johon vaikuttivat väkilannoitteiden käytön yleistyminen, aiempaa paremmat lajikkeet ja tehokkaampi muokkaus. 50-luvun lopun hintaratkaisut nostivat viljan hintaa, minkä johdosta yhä useampi tila alkoi Etelä-Suomessa siirtyä viljan viljelyyn. Uudisraivaus kasvatti Suomen peltoalaa noin 0,4 miljoonaa hehtaaria ja peltoalan huippu 2,75 miljoonaa hehtaaria saavutettiin vuonna 1968. Kotieläinkannat toipuivat vuoteen 1950 mennessä sotia edeltäneelle tasolle, koska maatalouspolitiikka suosi 1940-luvun jälkipuoliskolla pientiloille soveltuvaa karjataloutta. Karjanpidon rakenne olikin pitkään samanlainen kuin maailmansotien välisenä aikana. Maidon ylituotanto pysyi ongelmana, vaikka lehmien määrä aleni rajusti 1960-luvun alusta lähtien. Vuonna 1960 Suomessa laskettiin olevan 1,153 miljoonaa lehmää ja vuonna 1970 889 000 lehmää. Eniten maatalouden luonnetta muutti koneistuminen. Traktorin yleistyminen 1950-luvun puolivälistä alkaen korvasi hevosvetoiset laitteet aiempaa raskaammilla työkoneilla ja koneistuminen näkyi hevoscannassa varsakatona jo 50-luvun lopulla.⁸

1.3. Äärivasemmiston ylösnousemus

Välirauhansopimus määräsi suojeluskunnat ja muut valvontakomission fasistisiksi katsomat järjestöt lakkautettavaksi ja vapautti kommunistit maan alta jälleen julkiseen toimintaan. Suomen Kommunistinen Puolue (SKP) jätettiin rekisteröitäväksi 20.10.1944 ja runsas viikko myöhemmin perustettiin Suomen Kansan Demokraattinen Liitto (SKDL). SKDL:n ensimmäisen ohjelman mukaan se oli lähinnä yleisdemokraattinen yhteistyöjärjestö, mutta käytännössä

⁷Pihkala 1982b, s.392-393; Pihkala 1982 a, s.339-341, 359.

⁸Pihkala 1982b, s.387, 389-390, 397.

jäseniksi liittyivät SKP:n hyväksymien suuntaviivojen mukaisesti lähinnä sosialistiset ja kommunistiset ryhmät. SKDL loi oman organisaationsa, jotta se voisi ottaa vastaan kaikki Suomen Sosiaalidemokraattisesta Puolueesta (SDP) irtaantuneet yhdistykset.⁹

Kommunistit saivat edustajansa heti Juho Kusti Paasikiven johtamaan ensimmäiseen rauhanaikaiseen hallitukseen. Paasikivi lähti hallituksensa kokoonpanoa suunnitellessaan siitä, että ministereiden pitäisi olla sotapolitiikkaan leimautumattomia, minkä lisäksi hallitukseen oli monien muiden Länsi-Euroopan maiden tavoin saatava kommunistien edustus. Vastaperustetun SKDL:n edustajaksi hallitukseen tuli SDP:n oppositioyhmä kuutosiin kuuluva Johan Helo ja kommunistien edustajaksi SKP:n esittämä Yrjö Leino.¹⁰

Suhtautumisessa ääriivasemmistoon uuden hallitussuunnan edustajilla oli taktinen näkemys. Ottamalla kommunistit ja heidän liittolaisensa mukaan hallitukseen voitaisiin heidät mukauttaa poliittiseen toimintaan olemassa olevan yhteiskuntajärjestelmän puitteissa ja estää heitä liittoutumasta neuvostoliittolaisten kanssa hallitusta vastaan. Kommunistit taas suhtautuivat Paasikiveen väliaikaisena liittolaisena, joka ylimenokauden jälkeen voitaisiin syrjäyttää. Koska suomalaiset kommunistijohtajat, toisin kuin Paasikivi, olivat Moskovassa tuntemattomia, kommunistien oli ensin päästävä yhteistyöhön kansallisten porvarillisten voimien kanssa, luotava yhteinen rintama ja noustava sen johtoon.¹¹

Ensimmäisissä sodan jälkeisissä vaaleissa SKDL:n kannatusta lisäsi se, että valvontakomission vielä viipyessä maassa pidettiin tärkeänä, että eduskunta saisi uudet, sodassa ryvettymättömät kasvot. Kiivaassa vaalikampanjassaan kansandemokraatit ja kommunistit esittivät suorasukaisesti edustavansa välirauhansopimuksen ja liittoutuneiden tarkoittamaa demokratiaa. Talouden alalla kansandemokraatit lupasivat vuoden 1938 elintason palauttamista, maata

⁹Haataja 1997, s.746-747; Rantala 1982, s.66, 82-83.

¹⁰Haataja 1997, s.752-753.

¹¹Haataja 1997, s.754.

maattomille ja helpotuksia välirauhan ehtoihin. Vaaleissa saman verran kuin Maalaisliitto eli 49 kansanedustajapaikkaa saanut SKDL hävisi niukasti yhdellä äänellä SDP:lle. Käytännössä vaalitulos merkitsikin vasemmiston kannatuksen jakautumista SDP:n ja SKDL:n kesken, muiden puolueiden kannatusluvut muuttuivat vain vähän.¹²

Kommunisteille sosiaalidemokraattien säilyminen suurimpana ryhmänä oli karvas pettymys, jota pahensi Maalaisliiton kannatuksen säilyminen käytännössä vuoden 1939 tasolla. Maalaisliiton lujuus osoitti, että talonpojat eivät olleet altistuneet kommunistien vaikutukselle vaan pysyivät vanhassa puolueessaan. SKDL laati yhteisrintamaplatfformun, jossa vaadittiin työväestöä edustavien ryhmien yhteistoimintaa eduskunnassa. Käytännössä tästä myös Maalaisliiton ja sosiaalidemokraattien hyväksymästä ns. kolmen suuren julistuksesta tuli myös huhtikuun puolivälissä nimitetyn, edelleen Paasikiven johtaman hallituksen ohjelma. Maaliskuussa 1946 SKDL:n Mauno Pekkala peri eduskunnan presidentiksi äänestämän Juho Kusti Paasikiven pääministerin paikan.¹³

Välittömästi sodan jälkeen kommunistit vaikuttivat paitsi eduskunnassa ja hallituksessa myös ulkoparlamentaarisesti työpaikka- ja torikokouksilla. Työpaikka- ja torikokouskampanjoihin kommunistit turvautuivat muun muassa joukkopuhdistusten aikaansaamiseksi virkakoneistossa, asekatkentaajutun selvittämiseksi ja oman maineensa puhdistamiseksi rauhanneuvottelujen aiheuttamassa "rauhankriisissä". Vuonna 1948, samaan aikaan kun Suomi neuvotteli Ystävyys-, yhteistyö- ja avunantosopimuksesta Neuvostoliiton kanssa, levitettiin jopa huhuja Tsekkoslovakian esimerkin kaltaisesta kommunistisen puolueen vallankaappauksesta.¹⁴

Vuoden 1948 eduskuntavaaleihin mennessä kommunistit olivat eristäneet itsensä kaikista muista poliittisista voimista. Hallituskumppanit SDP ja Maalaisliitto arvostelivat ankarasti hallitusyhteistyötä ja presidentti Paasikivikin

¹²Haataja 1997, s.756-758.

¹³Haataja 1997, s.758-760.

¹⁴Haataja 1997, s.778-779, 783, 791.

oli kyllästynyt hallituksen hajanaisuuteen, kommunististen ministereitten sooloiluun ja kommunistien ulkoparlamentaariseen toimintaan. Heinäkuun vaaleissa SKDL:n ääniosuus vähentyi 23,5 prosentista 20,2 prosenttiin ja puolue menetti 11 edustajapaikkaa maalaisliitolle, sosiaalidemokraateille ja kokoomukselle. Fagerholmin hallituksen nimittämisestä heinäkuussa 1948 alkoi SKDL:n 18 vuotta kestänyt oppositiokausi. Vuoden 1951 eduskuntavaaleissa SKDL onnistui nostamaan kannatuksensa 21,6 prosenttiin ja kansanedustajamääränsä 43:een, missä se pysyi myös vuoden 1954 vaaleissa.¹⁵

Vuoden 1958 eduskuntavaaleja leimasi taloudellinen matalasuhdanne ja korkea työttömyys. Vaalien suurin voittaja oli SKDL, joka 23,2 prosentin kannatuksellaan sai seitsemän uutta kansanedustajaa ja hallitsi siten 50 eduskuntapaikkaa. Vuoden 1962 vaaleissa ääniosuus laski 22 prosenttiin ja SKDL menetti kolme eduskuntapaikkaa. Vuoden 1966 vaaleissa epäonnistunut vaaliliitto SDP:sta irtaantuneen Työväen ja Pienviljelijöiden Sosialidemokraattisen Liiton (TPSL) kanssa tarkoitti 21,2 prosentin kannatuksesta huolimatta kuuden eduskuntapaikan menetystä. Sama suuntaus jatkui vielä vuoden 1970 eduskuntavaaleissa, joissa vain 16,6 prosenttia äänistä saanut SKDL menetti edelleen viisi kansanedustajapaikkaa.¹⁶

60-luvulle ajoittuu myös äärivasemmiston jakautuminen vanhaa stalinistista järjestöperinnettä kannattaviin taistolaisiin eli vähemmistöläisiin ja demokratiaa korostaneisiin ja diktatuurimenetelmiä kritisoineisiin saarislaisiin eli enemmistöläisiin. Sekä SKP:ssä että SKDL:ssä sai jo vuonna 1966 sijaa entistä liberaalimpi asennoituminen ns. revisionistinen suuntaus. Avoimeksi puolueiden osapuolijako tuli vuonna 1969 SKP:n 15. edustajakokouksessa. Tuolloin erimielisyyksiä aiheutti muun muassa suhtautuminen Neuvostoliiton suorittamaan Tsekkoslovakian miehitykseen, jota vähemmistö ei halunnut lainkaan tuomita.¹⁷

¹⁵Haataja 1997, s.757, 800; Martikainen, Yrjönen 1991, s.64.

¹⁶Haataja 1997, s.851; Martikainen, Yrjönen 1991, s.64.

¹⁷Vihavainen 1997, s.856, 876.

1.4. Keskittyvä sanomalehdistö

Lehdistössä jo 1920- ja 1930-luvuilla alkanut keskittymiskehitys kiihtyi toisen maailmansodan jälkeen. Paikkakunnan tai alueen valtalehti lisäsi levikkiään samalla kun paikkakunnan muiden lehtien levikki junnasi paikallaan tai pieneni. Osa pienemmistä lehdistä säilytti elinkelpoisuutensa luopumalla laajamittaisesta uutiskilpailusta tai supistamalla toimintaansa, mutta monet kakkos- tai kolmoslehdet joutuivat lopettamaan toimintansa. Kun maaseudun taajamiksi muodostuneille paikkakunnille samaan aikaan syntyi uusia lehtiä, säilyi lehtien tilastollinen kokonaismäärä kuitenkin suurena.¹⁸

Lehtikuolemista huolimatta myös lehdistön kokonaislevikki kasvoi sotien jälkeen. Toisen maailmansodan jälkeen kiinnostusta sanomalehtien lukemiseen lisäsivät elinkeinorakenteen muutos, koulutus- ja elintason kohoaminen sekä vapaa-ajan lisääntyminen. Vuosina 1950-1975 ravinnon ja vaatetuksen osuus kotitalouksien kulutuksesta laski samalla kun ei-välttämättömien virkistys- ja kulttuuripalvelujen osuus elintason kohotessa nousi. Ansiotason nousu lisäsi paitsi lehtien myös sanomalehti-ilmoittelun kysyntää.¹⁹

Henkilöautoliikenteen räjähdysmäinen kasvu 1960-luvun alkuvuosina johti 1960-luvun alkuvuosina käytännössä Suomen tieverkon uudelleenrakentamiseen, mikä puolestaan omalta osaltaan mahdollisti sanomalehtien kasvun: levikkialueet saattoivat laajentua aikaisempaa suuremmiksi ja kuljetus ja jakelu nopeutuivat. Myös tietoliikenne kehittyi nopeasti 1960-luvulla. Kaukopuhelinyhteydet automatisoitiin, radioiden määrä lisääntyi ja televisiosta tuli osa joka kodin olohuoneen kalustusta.²⁰

Sanomalehdistön rakenteessa sotien jälkeiset vuosikymmenet ovat merkinneet sitoutumattomuuden lisääntymistä. Sitoutumaton lehtiryhmä on korostanut tasapuolista ja nopeaa uutisvälitystä sekä lukijain osuutta journalistisen linjan muotoutumisessa. Lehdet ovat alleviivanneet riippumattomuutta valtiovallasta, poliittisista tai taloudellisista päättäjistä sekä painostusryhmistä. Lehtiryhmä on

¹⁸Löyttyniemi 1988, s.309-310.

¹⁹Löyttyniemi 1988, s.309-313.

²⁰Löyttyniemi 1988, s.313-314.

samaten korostanut vapaan markkinatalousjärjestelmän säilyttämistä ja länsimaista demokratiaa julkisen sanan toiminnallisena perustana. Toisen maailmansodan jälkeen perustetut kansandemokraattiset ja kommunistiset sanomalehdet menettivät levikki- ja volyymiosuuttaan aina 1960-luvun loppuun saakka. Sen jälkeen työväenlehdet paransivat asemaansa erityisesti ammattiyhdistysliikkeen tuella.²¹

²¹Salminen 1988, s.168, 234.

2. TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA LÄHTEET

2.1. Tutkimustehtävä

Suomen historian pro gradu -työssäni tutkin Kuopiossa ilmestyneen kansandemokraattisen Kansan Sana -lehden maatalousaiheista kirjoittelua vuosina 1959-1969.

Tutkimusaihe on kiinnostava kolmesta syystä. Ensinnäkin ääri vasemmistolla oli perinteisesti ollut vahva kannatus Kansan Sanan ydinlevikkialueen Pohjois-Savon pienviljelijäväestön keskuudessa. 60-luvulla SKDL:n kannatusta söi toisaalta kaupungistuminen ja toisaalta Veikko Vennamon perustama, pienviljelijäväestöön populistisin keinoin vedonnut Suomen Maaseudun Puolue (SMP). Poliittisesti tutkimusajankohdan tekee mielenkiintoiseksi se, että vuodesta 1948 oppositiossa ollut SKDL pääsi hallitusvastuuseen vuonna 1966 samoihin aikoihin, kun toinen vasemmistopuolue SDP onnistui 50-luvun lopun hajaannuksen jälkeen eheyttämään rivinsä. SKDL:lle 60-luvun loppu puolestaan merkitsi vakavaa linjaristiriitaa.

Toiseksi 60-luku oli Suomessa suuren muuton ja rakennemuutoksen vuosikymmen. Maataloudessa rakennemuutos ei tarkoittanut pelkästään maatalouden palveluksessa työskentelevien määrän vähentymistä vaan myös elinkeinon teknistymistä, ammatillistumista sekä maatalouspolitiikassa pyrkimystä entistä suurempaan tilakokoon. Suurelle osalle Pohjois-Savon pienviljelijäväestöstä rakennemuutos tarkoitti viljelyn edellytysten katoamista, ammatinvaihdosta ja muuttoa kaupunkiin.

Kolmanneksi 60-luku merkitsi nopeaa kehitystä myös vapaa-ajan vietossa ja tiedonvälityksessä. Televisio yleistyi ja lehtitarjontaa täydensivät uudet, entistä kuvakylläisemmät aikakauslehdet. Sanomalehdistössä koko sodanjälkeisen ajan merkittävimpiä aatteellisia kehityspiirteitä oli sitoutumattoman, joskin perinteiltään yleensä porvarillisen, lehtiryhmän voimakas kasvu. Vasemmistolehdille, myös Kuopiossa ilmestyneelle Kansan Sanalle, 60-luku tarkoitti pienenevää levikkiä ja taloudellisia vaikeuksia.

Tätä taustaa vasten yritän selvittää, kuinka Kansan Sana -lehti käsitteli maataloutta koskevia aiheita palstoillaan elinkeinoelämän rakennemuutoksen autioittaessa Pohjois-Savon maaseutua ja harventaessa SKDL:n perinteistä kannattajakuntaa ja samalla Kansan Sana -lehden lukijakuntaa. Mitä maataloutta koskevia aiheita lehdessä nostettiin esille ja kuinka niitä käsiteltiin? Millaisia ratkaisuja lehti tarjosi maatalouden ajankohtaisiin ongelmiin? Myötäilikö lehden linja täysin SKDL:n virallisia maatalouspoliittisia kannanottoja? Näkyikö SKDL:n oppositiokauden päätyminen jollakin tavoin Kansan Sanan maatalouskirjoittelussa? Millaisia poliittisia tai toisaalta Kansan Sana -lehden kehittämiseen liittyviä tavoitteita tutkimusajankohdan maatalouskirjoittelulla oli? Tutkimuksessa Kansan Sana -lehden maatalousaiheista kirjoittelua on tarkasteltu paitsi suhteessa lehden sisäiseen kehitykseen myös suhteessa levikkialueen maatalouden ja politiikan kehitykseen.

Tutkimuksen keskipisteessä ovat olleet Kansan Sanan suhde maaltamuuttoon, ylituotanto-ongelmaan, tuotannonrajoittamistoimiin sekä metsätyöläisten työolosuhteisiin ja metsätöiden rationalisointiin. Maatalousaiheisen kirjoittelun poliittisia tavoitteita tutkittaessa on selvitetty erityisesti sitä, miten lehti pyrki vaikuttamaan maaseutuväestöön ja kuinka se kuvasi viljelijälukijoilleen levikkialueen pahimmat kilpailijapuolueet SDP:n, SPP/SMP:n ja Maalaisliitto/Keskustapuolueen.

Kolmannessa luvussa eli ensimmäisessä käsittelyluvussa on sovellettu yhtä aatehistoriallisen tutkimuksen vakiintunutta tutkimusmenetelmää: vaikutusanalyysiä. Samalla tavoin kuin vaikuteanalyttinen aatehistorian tutkimus pyrkii selvittämään aatteen taustalla olevat vaikutteet ja vaikuttajat on tämän tutkimuksen kolmannessa luvussa pyritty kartoittamaan, mitkä tekijät vaikuttivat siihen, miten Kansan Sana -lehti käsitteli maatalousaiheita 60-luvulla.

Neljännän ja viidennen luvun osalta tutkimustapaa voi nimittää diskurssianalyttiseksi. Etenkin yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa suosittu diskurssianalyysillä tarkoitetaan sellaista kielen käytön ja muun

merkitysvälitteisen toiminnan tutkimusta, jossa analysoidaan sitä, kuinka sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä²². Historiantutkimuksessa diskurssianalyttista tutkimustapaa on käyttänyt muun muassa Jari Ehrnrooth vuonna 1992 julkaistussa väitöskirjassaan, joka käsittelee sosialistisia vallankumousoppeja ja niiden vaikutusta Suomen työväenliikkeessä 1905-1914.

Diskurssianalyysin lähtökohta oletuksena on, että kieli ei pelkästään kuvaa vaan myös rakentaa todellisuutta. Kieltä käyttäessämme merkityksellistämme ne kohteet, joista puhumme ja sillä tavoin järjestämme, rakennamme ja uusinnamme todellisuutta. Kielen käyttö ja muut todellisuus ovat erottamattomasti kietoutuneet toisiinsa, sillä näemme sekä aineelliset että käsitteelliset asiat erilaisten merkityssysteemien avulla.²³

Sosiaalisissa käytännöissä rakentuvia ja samalla sosiaalista todellisuutta rakentavia verrattain eheitä säännönmukaisten merkityssuhteiden systeemejä kutsutaan diskursseiksi. Rinnakkaiset ja usein keskenään kilpailevat diskurssit ovat sidoksissa paitsi sosiaalisten käytäntöjen tapahtumatilanteeseen myös laajemmin sosiaalisia käytäntöjä määrittävään kulttuuriseen kontekstiin: tietoisuuteen tietynä ajankohtana vallitsevista tavoista, stereotyyppioista ja yleisestä yhteiskunnallisesta ilmapiiristä.²⁴ Esimerkiksi voi olettaa, että siihen, kuinka Kansan Sana -lehti 60-luvulla käsitteli maatalousaiheita, vaikuttivat paitsi vallitsevat journalistiset käytännöt ja lehden toimituspoliittinen linja myös se, millainen asenne maaseutuun 60-luvulla yleisesti otettiin.

Diskurssianalyysissä valtaa ei nähdä yksilöiden omaisuutena, eikä sitä myöskään tulkita diskursseja ulkopuolelta määrittäväksi voimaksi. Diskurssianalyysin mukaan valtasuhteet tuotetaan sosiaalisissa käytännöissä antamalla joillekin diskursseille totuuden asema tai määrittelemällä diskurssin sisällä eri toimijoille asemat ns. subjektipositiot, jotka usein ovat hierarkisessa suhteessa toisiinsa. Mitä useammin ja useammassa yhteydessä tietyn

²²Jokinen, Juhila, Suoninen 1993, s.9-10.

²³Jokinen, Juhila, Suoninen 1993, s.18-20.

²⁴Jokinen, Juhila, Suoninen 1993, s.24-26, 30-32.

diskurssin palat toistuvat tai mitä itsestäänselvempänä tai vaihtoehdottomampana tietty diskurssi esitetään, sitä hegemonisemmassa asemassa se todennäköisesti on.²⁵

Tätä taustaa vasten on neljännessä ja viidennessä luvussa pyritty selvittämään, millainen oli 60-luvulla Kansan Sana -lehden hallitseva diskurssi maatalouden ylituotannosta, tuotannonrajoittamistoimista, maaltamuutosta, metsätöiden rationalisoinnista sekä Pohjois-Savossa SKDL:n pahimmista kilpailijapuolueista kirjoitettaessa.

2.2. Lähteet

Tutkimuksen päälähteenä on käytetty Kansan Sana -lehden vuosikertoja 1959-1969. Tutkimusta varten on käyty läpi erityisesti lehden pääkirjoitukset, artikkelit sekä maatalousaihetta laajemmin käsittelevät reportaasit.

Tutkittaessa lehden toimituspolitiikkaa kyseisenä ajankohtana on turvauduttu Kansan Arkistossa sijaitsevaan Kansan Sana -lehden arkistoon, jossa käyttökelpoista materiaalia ovat olleet erityisesti toimituksen työtä ohjanneen toimitusneuvoston kokouspöytäkirjat sekä toimitusneuvoston työvaliokunnan pöytäkirjat. Taustatietoa lehden kehityksestä on löytynyt myös lehden johtokunnan sekä kustannusosakeyhtiön asiakirjoista. Ainutlaatuista tietoa erityisesti toimituksen arjesta ja lehden yleisestä kehityksestä 60-luvulla, mutta myös lehden maatalousaiheiden käsittelystä olen saanut haastattelemalla toimittaja Veikko Partasta, Tellervo Tuuraa sekä Eero Karttusta, jotka 60-luvulla työskentelivät Kansan Sana -lehdessä toimittajan ja toimitussihteerin tehtävissä.

Kansan Sanan ja ylipäänsä kansandemokraattisen lehdistön kehitystä koskevat tiedot ovat tässä työssä peräisin lähinnä arkistolähteistä. Jonkin verran taustatietoa on saatu Suomen lehdistön historiasta sekä Jarmo Peltolan Yleisen lehtimiesliiton historiasta.

²⁵Jokinen, Juhila, Suoninen 1993, s.39, 75, 81.

Innokkaimmin suureksi muutoksi kutsuttua elinkeinoelämän rakennemuutosta on tutkittu 70-luvulta lähtien yhteiskuntatieteiden piirissä. Yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen tavoitteena oli etsiä ratkaisuja niihin sopeutumisongelmiin, joita maaseutuväestön kaupunkilaiselämässä ilmeni ja toisaalta selvittää, millaisia ongelmia maaltamuutto aiheutti väestökatoalueille jääneiden elämään. Historiantutkimusta on tähän mennessä kiinnostanut lähinnä sotaa edeltävän ajan maatalous ja sotien jälkeenkin jatkunut asutustoiminta. 60-luvun rakennemuutosta historiantutkimuksessa ei juurikaan ole sivuttu. 60-luvun maatalouspolitiikkaa hahmotettaessa on tässä tutkimuksessa tukeuduttu lähinnä Liisa Saulin kirjoittamaan MTK:n historiaan.

Sen sijaan poliittinen historiantutkimus on ollut kiinnostunut myös 60-luvusta. Sisäpolitiikan suuntaviivojen hahmottamiseen on tässä työssä käytetty erityisesti Juhani Suomen Kekkos-elämäkertoja. Äärivasemmistoa koskevat tutkimukset taas ovat tähän mennessä keskittyneet lähinnä kommunistien toimintaan heti toisen maailmansodan jälkeen. Tosin Veli-Matti Leppänen on pari vuotta sitten julkaistussa väitöskirjassaan selvittänyt kommunistinen linjaristiriidan kehitystä 60-luvulla. Koska Leppänen kuitenkin keskittyy työssään selvittämään lähinnä liikkeen sisäisten erimielisyyksien syitä, jotka eivät millään tavalla liity maatalouteen, ei työstä juurikaan ole ollut hyötyä Kansan Sanan maatalousaiheista kirjoittelua tutkittaessa. Tätä tutkimusta ajatellen varsinaisia täsmälähteitä ovat olleet Jaakko Nousiaisen vuonna 1956 julkaistu väitöskirja Kommunismi Kuopion läänissä sekä Sisko Tiusasen valtio-opin pro gradu -tutkielma puolueiden alueellisesta kannatuksesta Kuopion vaalipiirissä vuosina 1960-1983. Nousiaisen väitöskirja on pääosin säilyttänyt käyttökelpoisuutena siitäkin huolimatta, että sen tekoaikana vaaran vuodet vielä olivat niin lähellä, että työn peruslähtökohtana näyttää olleen kommunismin leviämisen estäminen!

Tätä ennen olen yrittänyt tehdä pro gradu -työni jo neljästä eri aiheesta: Joensuun ja Kuopion kieltolakirikoksista, Keski-Suomen kennelpiirin historiasta, Mikkelin huvielämästä toisen maailmansodan jälkeen sekä siitä, kuinka historiallinen romaani kuvaa historiallista todellisuutta. Miksi juuri tämä aihe on lopettamassa ikuisen opiskelijan urani? Osittain syynä on se, että Yleisen

Lehtimiesliiton 5000 markan opiskelijastipendi on kummasti motivoinut työn tekemistä. Mutta tärkeimmän syyn oivalsin vasta työn loppuvaiheessa. Niin vieraalta kuin aihe ensimakustelulla tuntui, tajusin sen lopulta sivuavan myös oman sukuni historiaa ja omaa henkilöhistoriaani. Toinen puoli minusta on peräisin metsäkämpältä. Äitini sai nimittäin alkunsa, kun lempi leimahti Veitsiluodon työnjohtajan ja savottaemännän välillä jollakin Pohjois-Suomen suurista savotoista 30-luvun pulavuosina. Itse vietin elämäni kuusi ensimmäistä vuotta Savon ja Kainuun rajamailla Sukevan Kukkopuron kylässä, joka syntyessäni vuonna 1968 samana päivänä kuin Tsekkoslovakia miehitetiin oli jo elänyt vilkkaimmat päivänsä. Monen muun keskiluokkaisen perheen tavoin opettajavanhempani luopuivat kotiapulaisesta 70-luvun alussa. Minut vietiin päivähoitoon naapuriin pientilalle, jonka isäntä oli vakaumuksellinen kommunisti. Aina lounaan jälkeen isännällä oli tapana ottaa varttitunnin nokoset tuvan penkillä sanomalehti kasvojen peitoksi käännettynä. Se lehti saattoi olla Kansan Sana.

3. KANSAN SANA -LEHTI OSANA KANSANDEMOKRAATTISTA LIIKETTÄ

3.1. Propagandisti, organisaattori ja agitaattori

Kansandemokraattinen liike tarvitsi Venäjän vallankumousjohtajan V.I.Leninin ajatuksen mukaisesti lehdistöä propagandistiksi, organisaattoriksi ja agitaattoriksi. Vuosina 1945-1948 Suomeen syntyikin useita kd-lehtiä, joille SKDL:n ja SKP:n jäsenmäärän kasvun uskottiin luovan menestymisen edellytykset. Vasemmistolehtien pahimmiksi ongelmiksi osoittautuivat pian niiden perustamisen jälkeen rahapula sekä kirjapaino-ongelmat: oikeistolaisessa omistuksessa olevat kirjapainot eivät hevin ottaneet painettavakseen äärivasemmiston äänenkannattajaa. Parhaiten lukijakilpailussa menestyivät ne lehdet, joilla oli edeltäjä jo sotia edeltävältä kaudelta.²⁶

Pohjois-Savo oli kommunistien ydinalueena hyvä maaperä kommunistisen äänenkannattajan perustamiselle ja kuopiolaisen Kansan Sanan näytenumero ilmestyikin jo 18.5.1945 pian Helsingissä aloittaneen Vapaa Sana -lehden jälkeen. Kansan Sanan elinikäennustetta paransi levikkialueen vankan kommunistikannatuksen ohella se, että radikaalivasemmistolaisella päivälehdellä oli Pohjois-Savossa perinteitä. Työväenliikkeen jakauduttua vuoden 1918 kansalaissodan jälkeen maltilliseen ja radikaaliin siipeen, radikaalisuuntaus tuli Pohjois-Savossa hallitsevaksi ja 1919 toimintansa uudelleen aloittaneesta työväenlehdessä Savon Kansasta tuli päätoimittajansa Kaarlo Luodon johdolla radikaalivasemmiston äänenkannattaja. Ennen vuoden 1930 kommunistilakeja lehti lakkautettiin monta kertaa ja se ennätti ilmestyä usealla eri nimellä. Lähtiessään liikkeelle vuonna 1945 Kansan Sana huomautti, että Kansan Sanan ohjelma on SKDL:n ohjelma, palkkatyöväen ja pienviljelijän asia, työväenluokan voimien yhdistäminen, taistelu fasismia ja taantumusta vastaan sekä maamme demokraattisen elämänmuodon kehittäminen.²⁷

Painotilanteen suhteen Kansan Sana aloitti onnellisten tähtien alla, sillä aikaisemmin IKL:n lehtiä painanut Yhtyneitten Lehtien Kirjapaino otti sen

²⁶Peltola 1987, s.19, 22.

²⁷Peltola 1987, s.12, 27; Piironen 1982, s.424, 427.

painaakseen. Aluksi Kansan Sanan virallisena kustantajana oli SKP:n omistama Kustannusosakeyhtiö Yhteistyö. Vuonna 1946 perustettiin kustannusosakeyhtiö Savon Sana, jonka osakepääomasta suurimman osan Kustannusosakeyhtiö Yhteistyö omisti. Muita suurimpia omistajia olivat SKDL:n Kuopion piirijärjestö ja SKP:n Kuopion piirijärjestö. Kustannusosakeyhtiö Savon Sana keskittyi aluksi Kansan Sana -lehden kustantamiseen, mutta jo vuonna 1948 yhtiö hankki oman painon ja alkoi saada tuloja myös siviilipainotöistä. Vuonna 1965 perustettiin verotuksellisista syistä osakeyhtiö, jolle SKDL:n Kuopion piirijärjestö luovutti Kansan Sanan julkaisuoikeudet. Savon Sanan osakepääoma perustamishetkellä oli 300 000 (vanhaa) markkaa. Osakepääomaa korotettiin ensimmäisen kerran vuonna 1966 ja vuonna 1967 yhtiön osakepääomaksi kirjattiin 180 000 markkaa.²⁸

Perustamishetkellä Kansan Sanan levikkialueeksi hahmoteltiin Pohjois-Savo, Pohjois-Karjala, Mikkelin läänin pohjoisosa sekä Kainuun maakunnan eteläinen osa. Aluetoimitukset lehdellä oli Joensuussa, Varkaudessa, vuoteen 1969 asti Iisalmissa sekä vuoteen 1962 Savonlinnassa. Laajasta levikkialueesta huolimatta lehtiyhtiön omistus ja johtokuntapaikat olivat pääasiallisesti kuopiolaisten ja pohjoissavolaisten käsissä. Myös lehden levikki keskittyi 60-luvulla Kuopion piiriin ja siellä erityisesti Kuopion, Varkauden ja Iisalmen ympäristöön. Esimerkiksi vuoden 1966 helmikuussa levikistä 4016 kappaletta oli SKDL:n Kuopion piirissä ja Joensuun ja Mikkelin osuudeksi jäi vain 173 kappaletta.²⁹

1950-luvun alussa Kuopion markkinointialueella ilmestyi yhdeksän sanomalehteä, joista Kansan Sanan lisäksi kolme ilmestyi Kuopiossa. Savon Sanomilla oli markkinointialueella levikkijohto jo vuonna 1950, mutta valtalehden asemansa se vakiinnutti vasta 1960-luvulla. Kuopiossa maalaisliittolais-keskustapuoluelaisen Savon Sanomien pahin kilpailija oli kokoomuslainen Savo, jonka levikki Kuopion kaupungin alueella oli vielä

²⁸KS 25.5.1965; Koy SS:n ylimääräisen yhtiökokouksen pöytäkirja 20.11.1965; Koy SS:n yhtiökokouspöytäkirja 29.10.1967. KSA. KA; Piironen 1982, s.244-245.

²⁹Piironen 1982, s.426, 429; KS:n tutkimustoimikunnan muistio 1966. KSA. KA; Lehdistökomitea 66:n mietintö. SKDL:n tiedotusjaosto 1966/lehdistö- ja julkaisutoiminta. KA.

60-luvun alussa Savon Sanomia suurempi. Savon julkaiseminen loppui vuonna 1972, kun Savo kirjapainoineen myytiin Savon Sanomille. Sosialidemokraattisen Savon Kansan tarina loppui Kansan Sanan eduksi lakkauttamiseen jo vuonna 1958. Tiukasta kilpailutilanteesta huolimatta Kuopiossa ilmestyvillä lehdillä oli yhteistoimintaakin, sillä vuodesta 1954 Lehtijakelu Oy hoiti Kuopiossa Savon Sanomien, Savon Kansan ja Kansan Sanan varhaisjakelun. Kansan Sanan ja Savon Sanomien osalta yhteistoiminta jatkui 1960-luvun puoliväliin saakka. Myös toimittajien ammattikunnan sisäinen solidaarisuus ylitti puolue- ja työpaikkarajat. Muun muassa Kansan Sanan ja Savon Sanomien kuvavaihto toimi tiukan paikan tullen sujuvasti, vaikka se periaatteessa oli ankarasti kielletty. Saattoipa käydä niinkin, että kilpailijalehden toimittaja oli juttukeikalla niin juovuksissa, ettei jälkeen päin muistanut tapahtumasta mitään. Selvittyään kollega soitti Kansan Sanan toimittajalle Eero Karttuselle ja sai tältä tarvittavat muistiinpanot juttunsa kirjoittamiseen.³⁰

Kd-lehdistöä kontrolloi muodollisesti SKDL:n liittoneuvosto ja SKP:n keskuskomitea, mutta käytännössä puolueen pää-äänenkannattajan ja myös muiden kd-lehtien poliittinen linja oli SKP:n poliittisen toimikunnan käsissä. Lehtien kustantajaa edusti Demokraattinen Kustantajien liitto (DKL), joka yhteistyössä keskusjärjestöjen kanssa huolehti lehtien taloudesta sekä solmi työehtosopimukset kansandemokraattisten toimittajien ammattijärjestön Yleisen Lehtimiesliiton (YLL) kanssa. 1950-luvun lopulta lähtien SKP:n poliittisen toimikunnan ote lehtien linjaan heikkeni ja ilmeisesti keskusjärjestöjen välitön vaikutus esimerkiksi Kansan Sanan toimituspolitiikkaan tai päivittäisiin journalistisiin ratkaisuihin oli lopulta vähäinen. Todennäköisesti sitä ei keskusjärjestöissä pidetty edes tarpeellisena. Puoluelehtien, myös Kansan Sanan, toimittajakunta toimi yleensä aktiivisesti myös kd-liikkeessä ja otti oma-aloitteisesti päivittäisessä työssään huomioon liikkeen tavoitteet ja linjan. Välittömämmin myös lehtien sisältöön vaikutti kansandemokraattisten lehtien vuonna 1946 perustettu oma uutistoimisto Demokraattinen Lehtipalvelu (DLP), jonka tehtävänä oli tuottaa koti- ja ulkomaan uutisia sekä kommentteja kansandemokraattisille lehdille. Lehtiyhtiön asiapapereissa SKDL:n ja SKP:n

³⁰Löytyniemi 1988, s.357, 370; Veikko A. Partasen haastattelu 22.1.2000; Eero Karttusen haastattelu 24.1.2000.

elimet esiintyvät lähinnä lehden kehittämistä, taloutta tai sisäisiä erimielisyyksiä, kuten vuoden 1967 lakkoa, koskevissa yhteyksissä. Kd-liikkeen sisäisten erimielisyyksien voimistuessa huhtikuussa 1967 toimitusneuvoston työvaliokunta päätti, että mahdollisten epäsovivien kirjoitusten julkaisemisesta pidättäydytään ja kirjoitukset lähetetään poliittisen toimikunnan harkittaviksi. Kuten monia muitakaan toimitusneuvoston ja kustannusosakeyhtiön johtokunnan päätöksiä, tätäkään ei koskaan sovellettu käytäntöön.³¹

3.2. Kd-lehdistö kriisissä

Kd-liikkeen alkuvaiheessa, jolloin huonot kulkuyhteydet vaikeuttivat muuta kanssakäymistä, kd-lehdistön tärkeä tehtävä oli tiedottaa joukoille järjestöjen päätöksistä. Niinpä vasemmistolehdistä tuli vähitellen järjestöjen sisäisiä tiedotuslehtiä. Lehdet keskittyivät ennen kaikkea omien jäsentensä aatteelliseen ja poliittiseen kasvattamiseen. 60-luvulla, jolloin tiedotusala muutoin kehittyi voimakkaasti, kd-lehdet pitivät itsepäisesti kiinni ideologisista lähtökohdista ja unohtivat uutiskilpailun. Tämä johti levikkien pienenemiseen ja vuoteen 1972 mennessä Suomi olikin jakautunut 19 porvarillisen lehden valtapiiriin, joiden vasemmistolehdet olivat armotta jääneet alueensa kolmansiksi tai neljänsiksi lehdiksi. 60-luvun puolivälissä kd-lehdistä vain oululainen Kansan Tahto oli levikkialueellaan toisen lehden asemassa.³²

SKDL:llä ei tutkimusajankohtana ollut erityistä viestintäpoliittista ohjelmaa, mutta kansandemokraattisen lehdistön tilaa pohdittiin kuitenkin säännöllisesti SKDL:n tiedotusjaoston lehdistökomiteoissa. 60-luvun puolivälissä kansandemokraattisessa liikkeessä virisi kriittinen keskustelu kd-lehdistön tilasta ja laajempia selvityksiä lehdistön kehittämismahdollisuuksista tehtiin muun muassa vuosina 1966 ja 1968. Vuonna 1966 kokoontunut YLL:n koollekutsuma keskusjärjestöjen edustajien, lehtien päätoimittajien ja YLL:n johtohenkilöiden työryhmä arvioi kd-lehdistön jääneen jälkeen alan yleisestä kehityksestä ja menettäneen yhteyden lukijakuntaansa.³³

³¹Peltola 1987, s.21-22, 33; KS:n toimitusneuvoston työvaliokunnan kokouspöytäkirja 27.4.1968. KSA. KA.

³²Peltola 1987, s.37,85; Lehdistökomitea 66:n mietintö. SKDL:n tiedotusjaosto 1966/lehdistö- ja julkaisutoiminta. KA.

³³Peltola 1987, s.90.

Samansuuntaista kritiikkiä oli jo edellisenä vuonna YLL:n opintopäivillä esittänyt toimittaja Into Kangas oululaisesta Kansan Tahto -lehdestä. Kangas arvosteli kd-lehdistöä ja koko kd-liikettä vanhoihin asenteisiin ja menettelytapoihin juuttumisesta. Kankaan mukaan kd-liike oli liian myöhään huomannut yhteiskunnan kaupungistumisen, joka pienensi liikkeen maaseudulle painottunutta kannatusta ja kd-lehdistön maaseudulle painottunutta levikkiä. Iänikuisten työttömyysjuttujen sijasta Kangas ehdotti kd-lehtien suuntaavan enemmän asutuskeskusten ihmisiä koskeviin aiheisiin. Kangas vaati keskustelun lisäämistä ja vulgäärimarxilaisten propagandaväitteiden hylkäämistä ja mahdollisimman täsmällisen totuuden etsimistä.³⁴

"Meillä on taipumus tilanteista ja oloista riippumatta toistaa samoja vaatimuksia ja tunnuksia. Tyyppitapauksena voidaan mielestäni esittää kunnallisvaaliohjelmamme, jonka eräs keskeinen kohta oli vaatimus palkkojen korottamisesta. Kuka mahtoi uskoa ja innostua tähän vaatimukseen, kun ensinnäkään kunnallisvaalit ja yleinen palkankorotus ei välittömästi kosketa toisiaan ja kun toiseksi oli juuri vuoden alussa sovittu yleinen palkkasopimus, jossa määrättiin, minkä verran palkat nousevat vuosien 1964-1965 aikana."³⁵

Osa kriittisestä keskustelusta nousi esille myös Kansan Sanan palstoilla. Sitoutumattoman, mutta taustayhteisöiltään yleensä porvarillisen, lehtiryhmän kasvuun lehti reagoi elokuussa 1966 julkaistulla pääkirjoituksella, jossa vaadittiin koko maan lehdistöä ja julkista sanaa samalle viivalle tietojen saannissa. Vapaan uutishankinnan nimissä pääkirjoituksessa vaadittiin joidenkin lehtien luonnottoman herruusaseman kaventamista valtionapua, tilauksia ja ilmoituksia koskevilla toimenpiteillä. Erityisesti pääkirjoituksessa arvosteltiin Helsingin Sanomien valta-asemaa.

"Määritelmään erkkolainen lehdistö on totuttu yhdistämään sensaatiouutiset ja reportaashit murhista, murroista, raiskauksista ja onnettomuuksista. Aivan yleisesti sitä on opittu katsomaan myös sinä osana lehdistöämme, joka omaksuu kaikkein kielteisimmän ja ivallisemman kannan rauhantyöhön, työväenjärjestöihin, sosialistisiin aatteisiin ja -valtioihin. Joitakin pieniä lipsahduksina pidettäviä

³⁴Into Kankaan alustus Kansandemokraattinen lehdistö ja nykypäivän Suomi YLL:n opintopäivillä 16.5.1965. KSA. KA.

³⁵Into Kankaan alustus Kansandemokraattinen lehdistö ja nykypäivän Suomi YLL:n opintopäivillä 16.5.1965. KSA. KA.

poikkeuksia lukuunottamatta mainittu lehdistö on ollut kirjoittelussaan johdonmukainen.”³⁶

Huhtikuussa 1967 Kansan Sanassa julkaistiin ministeri Ele Aleniuksen Yleisen lehtimiesliiton juhlakokouksessa pitämä puhe, jossa Alenius kyseenalaisti jopa Leninin lanseeraaman ajatuksen, jonka mukaan työväenliikkeen lehdistön tehtävänä olisi joukkojen ohjaaminen ja organisointi. Aleniuksen mielestä kansandemokraattisen lehdistön olisi pyrittävä löytämään uusia vaikuttamisen keinoja, säilyttämään rakentava oppositioasenteensa SKDL:n hallitusvastuusta huolimatta sekä tarkistamaan kohderyhmäänsä ja toimituspolitiikkaansa yhteiskunnallisten muutosten mukaisiksi.³⁷

Kd-lehdistön ongelmat tiedostettiin kuitenkin liian myöhään ja niiden ratkaisemista vaikeutti 60-luvun lopussa avoimeksi erimielisyydeksi ryöstäytynyt kd-liikkeen linjaristiriita. 60-luvun loppuun mennessä kansandemokraattiset lehdet olivat ajautuneet taloudellisiin vaikeuksiin ja esimerkiksi Kansan Sanan ja Kansan Äänen toimintaa supistettiin. Uusi Päivä lakkautettiin kokonaan vuonna 1969. Laskevista levikkiluvuista huolimatta kansandemokraattisia päivälehtiä pidettiin kuitenkin kd-liikkeessä 60-luvun puolivälin jälkeenkin tärkeimpinä joukkovalistustyön välineinä. Muun muassa Antti Eskolan tekemän tutkimuksen mukaan lehdistöllä oli tärkeä rooli levitettäessä SKDL:n kannatusta yhteiskunnan rakennemuutoksen mukana maaseudulta kaupunkiin.³⁸

3.3. Kansan Sanan kehitys 1959-1969

3.3.1. Viisipäiväisestä kolmipäiväiseen

Vuosiin 1959-1969 osuu kaksi Kansan Sanan toimituksen toimintaan vaikuttanutta muutosta: toimituksen muutto Kuopion keskustasta Itkonniemen teollisuusalueelle vuonna 1964 sekä lehden ilmestymiskertojen vähentäminen viidestä kolmeen viikossa vuonna 1969.

Kun painon ja toimituksen tilat Työnkulmassa kävivät erityisesti siviilipainon, sitomon ja varaston kohdalla ahtaiksi, päätettiin uutta lehtitaloa ryhtyä

³⁶KS 20.8.1966.

³⁷KS 18.4.1967.

³⁸Eskola 1968, s.23, 36; Peltola 1987, s.87-88.

rakentamaan Itkonniemen teollisuusalueelle. Rakennustyöt aloitettiin vuonna 1963 ja seuraavan vuoden keväällä toimitus ja paino muuttivat kokonaispinta-alaltaan noin 6500 neliömetrin uudisrakennukseen. Toimituksen ja painon tilojen lisäksi uudessa talossa oli asuntoja sekä kerho- ja kokoustiloja. Toimituksen työhön muutto vaikutti paitsi keikkamatkojen pitenemisenä myös siten, että välittömät kontaktit lukijoihin vähenivät. Koska erityisesti maalaislukijat muuton jälkeen löysivät harvoin tiensä Itkonniemeen, toimitus ehdotti keskustatoimiston perustamista. Ehdotus jäi kuitenkin toteuttamatta.³⁹

Kolmipäiväisenä aloittanut Kansan Sana muuttui nelipäiväiseksi vuonna 1957. Viiteen viikottaisia ilmestymiskertoja lisättiin vuonna 1958. Lehden muuttamista kuusipäiväiseksi vuoden 1964 alusta suunniteltiin toimitusneuvostossa vuonna 1962. Taloudellisen tilanteen kohentamiseksi toimitusneuvoston tavoitteena oli vuoteen 1966 mennessä 10 000 kappaleen levikki, joka puolestaan sysäisi ilmoitusmyynnin kasvuun. Suunnitelman mukaan vuoden 1962 loppuun mennessä levikki kasvaisi 600 kappaleella. Vuoden 1964 loppuun mennessä levikkiin saataisiin kuusipäiväiseksi muuttumisen myötä peräti 25 prosentin eli 1800 kappaleen lisäys. Suunnitelman mukaan tavoitteeseen olisi päästy kun kuusipäiväisyys poikisi vielä vuonna 1964 levikkiin 850 kappaleen lisäyksen. Kansan Sanan muuttamista kuusipäiväiseksi suunniteltiin lehdessä vielä vuonna 1965.

Ajatus ei kuitenkaan saanut keskusjärjestöiltä suopeaa vastaanottoa. Vuoden 1968 lehdistökomitealta odotettiin myös säästötoimia, joilla SKDL:n julkaisutoiminta saataisiin sopeutettua kustannuksiltaan keskusjärjestön mahdollisuuksia vastaavaksi. 150 000 markkaa keskusjärjestön avustuksia säästettiin sillä, että vuoden 1969 toukokuun alusta Kansan Sanan ilmestymiskertoja vähennettiin viidestä kolmeen viikossa, lisälmen sivutoimisto lopetettiin ja seitsemästä toimittajasta kolme irtisanottiin. STT:n palveluista Kansan Sana oli luopunut jo helmikuun alussa.⁴⁰

³⁹Koy SS:n toimintakertomus 1962; Koy SS:n johtokunnan kokouspöytäkirjat 17.2.1963, 13.12.1963, 6.3.1964; KS:n toimituksen kokouspöytäkirja 10.11.1964. KSA. KA.

⁴⁰Piironen 1982 s.427-428; KS:n toimitusneuvoston kokouspöytäkirja 4.7.1967; KS:n johtokunnan kokouspöytäkirja 24.4.1965; KS:n toimitusneuvoston kokouspöytäkirja 23.4.1962. KSA. KA; Kirjelmä SKDL:n liittotoimikunnalle 11.2.1969. Lehdistökomitea 1968. SKDL:n tiedotusjaosto/ lehdistö- ja julkaisutoiminta. KA.

Ilmestymiskertojen vähentäminen merkitsi kirjapainossa kahdeksan, konttorissa yhden ja toimituksessa kolmen työntekijän irtisanomista sekä lisälmen sivutoimiston lakkauttamista. Paperilla henkilöstöjärjestelyt hoidettiin siten että, toimittaja Veikko Partanen siirtyi Varkauden toimiston hoitajaksi ja toimittaja Tellervo Tuura ilmoitustoimittajaksi. Toimitussihteeri Kullervo Kaukonen, jolle vuoden 1967 Kansan Sanan lakosta lähtien oli yritetty löytää uusi työpaikka, sanottiin irti ja palkattiin kolmen kuukauden määräajaksi lomittajaksi. Veikko Partanen jäi kuitenkin keskustoimitukseen, Tellervo Tuura työskenteli edelleen myös toimittajana ja Kullervo Kaukonen pysyi Kansan Sanan palveluksessa kuolemaansa saakka.⁴¹

Käytännössä toimituksen vahvuus oli 60-luvulla 4-7 toimittajaa. 8-12-sivuista lehteä tekevä toimitus valitti koko vuosikymmenen työvoiman puutetta. Kun DLP:n ja avustajajutut kaukokirjoittimen saamiseen saakka otettiin vastaan puhelimesta nauhuriin, josta ne edelleen oli litteroitava, suuri osa toimittajien työajasta kului puhtaaksikirjoittamiseen ja lähettitehtäviin, ja varsinaiseen toimitustyöhön ja varsinkin erikoisaloihin syventymiseen jäi vähän aikaa ja energiaa. Siitäkin huolimatta, että toimittajakunnan apuna oli laaja avustajaverkko. Piirijärjestöjen kautta yritettiin luoda kirjeenvaihtajaverkko, jossa olisi kustakin kunnasta 3-4 toimitusneuvoston opastamaa kirjeenvaihtajaa. Vuonna 1966 lehdellä oli eri puolilla levikkialuetta 77 avustajaa, joista 65 maaseudulla. Avustajien into juttujen kirjoittamiseen vaihteli ja ongelmaksi koettiin myös taide-, kulttuuri- tai muiden erikoisalojen avustajien puute.⁴²

Erittäin paljon toimituksen työtä vaikeuttivat koko tutkimusjakson ajan myös toimituksen ja painon ja erityisesti toimituksen ja latomon yhteistyöongelmat. Kirjoituskoneella kirjoitetut jutut toimitettiin latomoon toimitussihteerin määrittelemässä tärkeysjärjestyksessä. Leipätekstit ja yhden palstan otsikot

⁴¹Koy SS johtokunnan kokouspöytäkirja 12.4.1969; Koy SS:n 22.2.1969 järjestämän tiedotustilaisuuden muistio. KSA. KA; Veikko Partasen haastattelu 22.1.2000.

⁴²KS:n tutkimustoimikunnan muistio 28.8.1966; KS:n toimitusneuvoston pöytäkirja 2.1.1962. KSA. KA.

ladottiin koneella ja useamman palstan otsikot käsin metalliseksi ladelmaksi. Ladelmasta otettiin oikovedos, joka palasi toimittajalle tai erityiselle oikolukijalle tarkistettavaksi. Korjausten jälkeen taittaja asetteli jutun toimitussihteerin ohjeiden mukaisesti sivukehikkoon. Lehteä tehtäessä oli tärkeää, että toimituksen ja latomon yhteistyö sujui saumattomasti ja latomo pystyi käsittelemään sujuvasti toimituksesta tulevan tekstin.⁴³

Kansan Sanan latomon ongelmana oli kuitenkin työvoiman suuri vaihtuvuus ja osittain ammattitaidon puute. Ilmeisesti työmotivaatiota heikensi vielä henkilökunnan tyytymättömyys palkkaukseen. Joka tapauksessa lehden hallintoelimissä haettiin säännöllisesti ratkaisua tilanteisiin, joissa latomon henkilökunta oli poistunut töistä ennen lehden valmistumista, minkä vuoksi tuoreinta aineistoa ei saatu seuraavan päivän lehteen. Säännöllisen työajan noudattamiseksi johtokunta päättikin vuonna 1965 ottaa käyttöön kellokorttisysteemin. Vaikka Savon Sanan paino jo ennen uuden rotaation tuloa vuonna 1967 olisi kyennyt tekemään jopa 16-sivuista lehteä, lehti ilmestyi latomon vajaamiehityksen vuoksi usein suunniteltua ohuempana. Syksyllä 1964 johtokunnan työvaliokunta totesi, ettei kirjapaino kykene varmuudella tekemään kahdeksansivuista suurempaa lehteä, vaikka kunta- ja erikoisnumerot sekä vuoden 1966 eduskuntavaalien kampanja sitä edellyttäisivätkin. Myös vuoden 1966 suunnitelma keskimäärin 8,9 sivusta jäi latomon vajaamiehityksen vuoksi toteutumatta. Käytännössä suunnitelma olisi mahdollistanut kaksi kertaa viikossa kymmensivuisen ja kaksi kertaa kuukaudessa 12-sivuisen lehden tekemisen.⁴⁴

Elävästi arkisen toimitustyön ongelmia kuvaili syksyllä 1966 toimitussihteerinä Kullervo Kaukonen. Havainnollisuutensa vuoksi pitkähäkö sitaatti Kaukosen muistiosta puolustaa tässä paikkaansa:

"Iltavuoroon klo 15 saapui konelatoja Hujanen jälleen humalassa, eikä pystynyt töihin. Koska yhdellä konelatojalla oli vapaapäivä, jäi latominen yksistään yhden konelatojaoppilaan tehtäväksi. Kun kysymyksessä oli 12-sivuinen lehti, huomautin jo n. klo 13.30 aikaan taloudenhoitajalle

⁴³Veikko A. Partasen käsikirjoitus.

⁴⁴KS:n johtokunnan työvaliokunnan kokouspöytäkirja 22.8.1964; Koy SS:n työntekijöiden kirje 23.11.1966; Koy SS:n johtokunnan kokouspöytäkirjat 15.2.1965, 3.3.1965, 22.5.1967, 25.5.1969. KSA. KA.

tilanteesta. Hän sanoi sitä parhaillaan käsittelevänsä Väinö Tiaisen kanssa.

Laattakoneen hoitajan saavuttua klo 15 meni laattakone heti rikki ja valmiiksi taitetut 5 sivua odottivat kuvalaattoja.

Laattakoneen korjaukseen saatiin Risto Muurainen ja hän sai koneen kuntoon n. klo 17.30, jolloin laattoja päästiin ajamaan.

Saavuttuani ruokatunnilta n. klo 16.40 totesin, että tilanne konelatomossa oli edelleen konelatojaoppilaan varassa. Huomautin jälleen taloudenhoitaja Pessille asiasta kysyen, että tuleeko latomoon lisää latojia. "Ei tule", sanoi hän, jatkaen, että Tiaisen kanssa oli puhetta 10-sivuisesta. Minulle hän ei kuitenkaan esittänyt 10-sivuisesta mitään, ja kun asia kuului lähinnä minulle toimitussihteerinä, sillä suoritin taittoa (huomautan välillä, että toimitussihteerit suorittavat edelleenkin taiton pääosan huolimatta siitä, että johtokunta on päättänyt siirtää tekniset työt yleensä pois toimittajilta) jo maanantaina faktorin kanssa sovitun sivumäärän mukaisesti, jätin keskustelun siihen. Sen sijaan käskin toimittajien ryhtyä hankkimaan taloon heti niin paljon johtokunnan jäseniä kuin he löytävät. Reinikaiseen, Saastamoiseen ja Leskiseen ei saatu yhteyttä, mutta Ilkka Ikonen saapui n. klo 17. Pyysin häntä avukseni selvittämään tilannetta ja hän ryhtyikin siihen ottamalla yhteyden taloudenhoitajaan.

Tällä välin oli kakkoskone ruiskuttanut, ja tilanne latomossa muodostunut sellaiseksi, että sieltä ei tullut riviäkään, sillä Hujanen torkkui humalassa työntekijäin pukusuojassa. Ilmoitin tilanteen Ikoselle, joka keskusteli puhelimitse Pessin kanssa. Pessi esitti Ikonen ilmoituksen mukaan tällöin, että pitää jättää yksi sivu auki. Tilanne tekstin kohdalla oli se, että latomossa oli samanaikaisesti puolentusinaa ilmoituksia ja 6-8 kpl maakunnallisia ja paikallisia uutisia, jotka olisi pitänyt saada ladotuksi.

Ikonen ja Pessin keskustelun seurauksena tuli taloudenhoitaja kirjapainoon ja esitti, että tekisin 10-sivuisen siitä aineistosta, joka on valmiina. Lupasin yrittää, vaikka se oli vaikeaa, koska taiton muuttaminen olisi merkinnyt samalla ajanhukkaa. Taitto olisi pitänyt aloittaa alusta, muussa tapauksessa erikoisnumeroaineisto olisi mennyt kahtia, ts. osa jäänyt siitä pois, samoin olisi käynyt radio-ohjelmalle, joka olisi katkennut kesken päivän.

Ilmoitin sivuluvun muutoksesta myös rotaatiopainajille, jotka sanoivat siitä selviytyvänsä. Taloudenhoitaja lupasi tällöin, kellon ollessa n. 18.45. lähteä etsimään latojia. Konelatojaoppilas korjasi samanaikaisesti korehtuureja ykkös-, kakkos- ja neloskoneella ja korehtuureja olikin huomattava määrä korjattavana.

N. klo 19.20 saapui Väinö Tiainen aloittaakseen latomisen. Hieman aikaisemmin oli saapunut myös Kalevi Väyrynen ja tutustunut tilanteeseen. Tiainen aloitti ilmoitusten latomisen ja korehtuurien korjauksen, mutta aikaa oli tällöin kulunut jo niin paljon, ts. 4,5 tuntia klo 15:sta lähtien, että ei voinut tulla kysymyksenäkään kaikkien uutisten sisäänmeno. Koska kuitenkin varastotekstiä oli, päätin muuttaa lehden jälleen 12-sivuiseksi neuvoteltuani ensin rotaatioesimiehen kanssa. Tällöin taiton periaatteeksi oli otettava lehden täyttäminen, ei sen sisältö. Samanaikaisesti tein ratkaisun, että jätän pois kaikki Kuopion saman päivän uutiset, joita toimittajat olivat päivällä tehneet, ja yritän saada läpi

vain Niiralan Kulmaa koskevan uutisen sekä maakunnan uutisista niin paljon kuin on mahdollista."⁴⁵

Yllätys ei liene se, ja Kaukosen muistion rivien välistäkin sen voi lukea, että huonot työolosuhteet ja alati kiristynvä talous heikensivät myös työilmapiiriä. Toimitus vaati jo vuonna 1966 taloudenhoitaja Viljo Pessin siirtämistä "johonkin avujaan vastaavaan tehtävään". Vuonna 1968 levikkipäällikön tehtävästä eronnut Otto Jääskeläinen perusteli ratkaisuaan ylivoimaisella työkentällä ja levikkipäällikön ja taloudenhoitajan huonolla henkilökemialla. 60-luvun edetessä ja SKDL:n linjaristiriidan syvetessä toimituksella oli taiteilemista myös sanavalinnoissaan, joiden aiheuttamaa närkästystä ja kentältä tulleita toimittajien erottamisvaatimuksia kustannusyhtiön johtokunta joutui säännöllisesti kokouksissaan pohtimaan. Huhtikuussa 1966 johtokunta totesi neljän toimittajan tai avustajan kirjoitukset työväenliikettä hajottavaksi ja heikentäväksi ja päätti, että jo Esa Hietasen päätoimittajakaudella perustettu toimikunta, jonka tehtävänä oli valvoa julkaisemattomien yleisönosastokirjoitusten kirjoittajien oikeuksia, herätettiin uudelleen henkiin. Päätöksestä huolimatta toimikunta ei kuitenkaan toiminut käytännössä.⁴⁶

Talousvaikeudet, painon ja toimituksen tyytymättömyys taloudenhoitaja Pessiin sekä kd-liikkeen linjaristiriita kärjistyivät Kansan Sanassa vuoden 1967 syksyllä kärhämään, joka johti toista viikkoa kestäneeseen ja keskusjärjestöjen sovittelua vaatineeseen lakkoon. Lakko oli kommunistien ensimmäisiä julkisia välienselvittelyjä ja sai siten myös valtakunnallista julkisuutta. Kansan Sanan toimitus kannatti useimpien muiden kd-lehtien tavoin uudistuslinjaa, mutta lehden johtokunta oli vähemmistön käsissä. Ristiriita huipentui vuonna 1967 lehden päätoimittajan erottamiseen, mitä lehden toimitus protestoi lakolla. Lakko päättyi erottamisen perumiseen ja Kansan Sana jäi keskusliikkeen enemmistön linjaa kannattavaksi. Ilmeisesti ilmapiiriongelman hoitamiseksi taloudenhoitaja Viljo Pessille ja toimitussihteeri Kullervo Kaukoselle päätettiin etsiä työpaikka muualta. Pessi jättikin Kansan Sanan pian lakon jälkeen, mutta Kaukonen oli lehden palveluksessa kuolemaansa saakka. Kansan Sanan

⁴⁵Toimitussihteeri Kullervo Kaukosen muistio 7.10.1966. KSA. KA.

⁴⁶Koy SS:n johtokunnan kokouspöytäkirjat 23.4.1966, 29.10.1966, 20.12.1966, 1.11.1968. KSA. KA; Veikko Partasen haastattelu 22.1.2000.

taloutta ja ilmapiiriä lakko heikensi entisestään ja lakon jälkiselvittelyt vaikeuttivat Kansan Sanan levikkityötä vielä pitkään.⁴⁷

3.3.2. Laskeva levikki kiristää taloutta

Kansan Sana ei 60-luvulla pystynyt kilpailemaan yleisenä uutislehtenä levikkialueensa suurimpien porvarillisten kilpailijalehtien Savon Sanomien, Iisalmen Sanomien ja Savo-lehden kanssa. Kansan Sanan levikkikehityksestä Jarmo Peltolan Yleisen Lehtimiesliiton historia, Suomen Lehdistön Historia, vuoden 1966 lehdistökomitea sekä Kansan Sanan sisältöä kehittämään perustetun tutkimustoimikunnan muistio antavat keskenään hieman ristiriitaisia tietoja. Kaikkien lähteiden mukaan Kansan Sanan levikki kuitenkin laski nopeasti 60-luvulla. Karuimman ja todennäköisesti myös totuudenmukaisimman kuvan Kansan Sanan levikkikehityksestä saa tutkimustoimikunnan muistiosta.

Taulukko 1. Kansan Sanan levikki vuosina 1959-1966.⁴⁸

Vuosi	Kokonaislevikki
1959	7040
1960	6259
1961	6022
1962	6771
1963	5656
1964	6131
1965	5463
1966	4378

Vuonna 1968 Kansan Sanan levikki olisi Peltolan mukaan ollut 4132 kappaletta. Rajuimmin levikki laski vuosina 1962-1964 levikkialueen laidoilla eli Mikkelin vaalipiirissä (45%) ja Joensuun vaalipiirissä (46%), mutta vuosina 1964-1966 Kansan Sanan levikki laski myös kaikissa Kuopion vaalipiirin kunnissa. Suurinta levikin lasku näyttää olleen juuri pienissä maalaiskunnissa, enimmillään peräti 61 prosenttia Varpaisjärvellä. Suuri ongelma oli se, että edes SKDL:n kannattajat eivät tilanneet omaa lehteään: vuonna 1965 levikin

⁴⁷Peltola 1987, s.97-100; Koy SS:n johtokunnan kokouspöytäkirjat 30.9.1967, 9.10.1967, 6.11.1967, 12.2.1968, 23.6.1969. KSA. KA.

⁴⁸KS:n tutkimustoimikunnan muistio 1966. KSA. KA.

laskettiin kattavan vain 17 prosenttia kannattajaperheistä ja vuoden 1966 eduskuntavaaleissa SKDL:a äänestäneistä vain 11,37 prosenttia tilasi Kansan Sanan.⁴⁹

Tutkimustoimikunnan johtopäätösten mukaan tilaajien kantajoukkoa pienensivät koko ajan kuolema ja muuttoliike, eikä Kansan Uutisten ja Kansan Sanan yhteislevikki Kansan Sanan levikkialueella vastannut SKDL:n poliittista kannatusta. Levikin vaihtelussa tutkimustoimikunta näki yhteyden vaalimenestykseen: vaalikamppailun ja voitollisten vaalien aikana ja jälkeen levikki nousi, mutta välivuosina ja tappiollisten vaalien jälkeen se kääntyi laskuun. Suurin syy levikin laskuun oli se, että ne tilaajat, jolle Kansan Sana oli tullut toisena lehtenä olivat jättäneet tilauksensa uusimatta. Monessa tapauksessa syyksi oli ilmoitettu television hankkiminen: tilauksensa peruneet katsoivat, että television ohella taloudessa oli tarvetta vain yhdelle lehdelle. Levikin kehitys oli myös pitkälti riippuvainen asiamiesten työstä. Kun joku asialleen omistautunut asiamies jätti ikääntymisen tai muun syyn takia tehtävänsä, se näkyi heti levikin supistumisena.⁵⁰

Kun kulut kasvoivat, mutta levikkituotot pienentyivät, kustannusyhtiön talous kiristyi. Talouden tasapainottamisessa apua ei löytynyt kirjapainosta, sillä Kansan Sanan osuus painotöistä oli noin puolet. Demokraattisten järjestöjen ulkopuolelta tuli vain noin kymmenen prosenttia painon töistä. Hitaiden, vanhojen ja kuluneiden koneiden vuoksi tuotantokustannukset olivat suuret, eikä Savon Sanan kirjapaino kyennyt kilpailemaan hinnassa uusinta tekniikkaa hyödyntävien kilpailijakirjapainojen kanssa. Jo vuonna 1960 Savon Sana teki tappiollisen tilinpäätöksen. Seuraavana vuonna tulos hieman kohentui vuoden 1962 eduskuntavaalien tuodessa ylimääräisiä painotöitä. Vuosina 1961-1965 lehden ilmoitustuotot kasvoivat 55 prosenttia, mutta tilausmaksutuotot vain viisi prosenttia. Lehti oli jatkuvasti enemmän riippuvainen keskusjärjestöjen avusta: vuodesta 1964 vuoteen 1966 keskusjärjestöjen tuen osuus kasvoi 6,6 markasta 22,4 markkaan tilausta kohden. Vuonna 1967 kustannusyhtiön kannattavuutta

⁴⁹Peltola 1987, s.142; KS:n tutkimustoimikunnan muistio 28.8.1966. KSA. KA; Lehdistökomitea 1964:n mietintö. SKDL:n tiedotusjaosto/lehtilevikkityö 1964. KA; Lehdistökomitea 66:n mietintö. SKDL:n tiedotusjaosto/lehdistö- ja julkaisutoiminta 1966. KA

⁵⁰Peltola 1987, s.142; KS:n tutkimustoimikunnan muistio 28.8.1966. KSA. KA.

heikensivät uuden rotaatiopainokoneen ostaminen sekä kaksi lakkoa. Kannattavuus parantui vasta vuonna 1969 lehden vähennettyä ilmestymiskertojaan viidestä kolmeen viikossa, mutta tilikauden tulos jäi silloinkin yli 8000 markkaa tappiolliseksi.⁵¹

3.4. Lehden sisällön kehittäminen

3.4.1. Toimitusneuvoston työ ei kiinnosta

Periaatteessa Kansan Sanan toimituspolitiikkaa kehitti ja ohjasi toimitusneuvosto. Toimitusneuvosto valittiin vuodeksi kerrallaan ja siihen kuului jäseniä SKDL:n järjestöistä sekä lehden johtokunnasta ja toimituksesta. 60-luvun alussa toimitustyön ja lehden kehittämisen linjaaminen näytti kuitenkin jääneen pitkälti toimituksen tehtäväksi. Toimitusneuvoston työ ei kiinnostanut jäseniä, ja esimerkiksi neuvoston vuoden 1961 kokoukseen ilmaantui niin vähän osallistujia, ettei se ollut päätösvaltainen. Seuraava kokous saatiin kutsuttua koolle vasta seuraavan vuoden tammikuussa, jolloin edelleen harmiteltiin harvojen kokoontumiskertojen ja työn epäsäännöllisyyden vaikutusta muun muassa lehden presidentinvaalityöhön. Päätoimittaja Kaarlo Koskinen valitteli toimitusneuvoston roolin epämääräisyyttä vielä 1964, jolloin neuvoston työtä tehostamaan perustettiin erillinen työvaliokunta.⁵²

Vuonna 1965 toimitusneuvosto ei kuitenkaan kokoontunut lainkaan ja Kansan Sana Oy:n perustamisen myötä sen tehtävät siirrettiin johtokunnalle vuonna 1966. Kansan Sanan kehittämistä pohtineen tutkimustoimikunnan aloitteesta toimitusneuvosto kuitenkin perustettiin uudelleen vuoden 1966 lopulla.⁵³

Alkuperäinen ajatus oli, että johtokunta keskittyisi lehden talouteen ja toimitusneuvosto lehden sisältöön. Suunnitelma ei ilmeisesti koskaan toteutunut, vaan niin johtokunta, harvoin kokoontuva toimitusneuvosto kuin

⁵¹KS:n toimintakertomukset 1961, 1967, 1969; KS:n tutkimustoimikunnan muistio 28.8.1966; Koy SS:n johtokunnan kokouspöytäkirjat 27.1.1961, 20.3.1962, 6.7.1967; Koy SS:n varsinaisen yhtiökokouksen pöytäkirja 9.4.1967. KSA. KA.

⁵²KS:n toimitusneuvoston kokouspöytäkirjat 4.6.1961, 2.1.1962 ja 28.1.1964. KSA. KA.

⁵³Päiväämätön kirje KS:n toimitusneuvostolle. KSA. KA.

lehden toimituskin joutuivat käyttämään suuren osan energiastaan taloudellisten sekä painon ja toimituksen yhteistyöongelmien pohtimiseen.⁵⁴

Yllättävän paljon Kansan Sanassa kuitenkin ennätettiin pohtia myös lehden sisällön kehittämistä. Lehden johtokunta muun muassa kehotti toimittajia suorittamaan pientä korvausta vastaan tutkimuksia muun muassa lehden taittotekniikasta, uutistoiminnan kehittämisestä, toimitustyön organisoinnista sekä lehtialan uusista virtauksista. Perusteellisemmin lehden sisältöä pähkäiltiin jo toimitusneuvoston kokoontuessa huhtikuussa 1962. Lehden sisällön parantamisen lisäksi toimitusneuvosto yritti löytää keinoja levikin nostamiseksi ja ilmoitushankinnan tehostamiseksi. Vuosikymmenen alussa avainsana oli maakunnallistaminen: levikin kasvun edellytyksenä toimitusneuvosto piti sivutoimistojen entistä parempaa huomiointia lehden palstoilla. Erityistä huomiota kokous kiinnitti myös maatalouteen. Kokousalustusten mukaan kirjoituksia piti pyrkiä hankkimaan joka puolelta ja myös maatalouden alalta.⁵⁵

Taloudellisen tuloksen ja vaalien alla myös vaalimenestyksen parantamiseksi toimitusneuvosto päätti vuonna 1964 aloittaa erityisten kunta- ja erikoisnumeroiden julkaisemisen. Kuntanumeroita tehtiin koko Kuopion, Mikkelin ja Pohjois-Karjalan läänien alueilta. Erikoisnumeroiden teemoja olivat metsätyön lisäksi esimerkiksi konttorikoneet, talviurheilu ja kalastus, muoti, kodinkoneet, autot ja moottorit, vappu sekä rakentaminen. Kuntanumerot olivat toimituksessa haluttu työtehtävä ja parhaimpina aikoina ilmoitusmyyjä ja toimittaja suuntasivat maakuntaan kaksikin kertaa viikossa.⁵⁶

Vuonna 1966 Savon Sanan johtokunta päätti perustaa erityisen toimikunnan tutkimaan Kansan Sanan ja kirjapainon kehittämismahdollisuuksia.

⁵⁴Päiväämätön ehdotus KS:n työnjaoksi; Päiväämätön muistio KS:n kehittämisen yleispiirteistä. KSA. KA.

⁵⁵KS:n toimitusneuvoston kokouspöytäkirja 23.4.1962; Päiväämätön ehdotus tutkimustyön aloittamiseksi. KSA. KA.

⁵⁶Erikois- ja kuntanumerosuunnitelma 1.1.-30.6.1966; KS:n toimitusneuvoston kokouspöytäkirja 15.8.1964; Päiväämätön ohje kunta- ja erikoissivujen tekoperiaatteista. KSA. KA; Tellervo Tuuran haastattelu 22.1.2000; Veikko A. Partasen haastattelu 22.1.2000; Eero Karttusen haastattelu 24.1.2000.

Toimikunnan jäseniksi valittiin Aarne Pulkkinen, Juho Reinikainen ja Erkki Saastamoinen. Perusteellisen selvityksen jälkeen toimikunta ehdotti lehden kehittämistä enemmän maakunnallisen uutislehden suuntaan sekä Kuopion osuuden kasvattamista sisällössä. Pääosa tutkimustoimikunnan ehdotuksista liittyi kuitenkin lehden levikin ja talouden, eikä lehden sisällön parantamiseen. Tutkimustoimikunnan työn perusteella päätettiin myöhemmin kuitenkin muun muassa teknisten töiden siirtämisestä pois toimittajilta, jotta näille jäisi enemmän aikaa varsinaiseen toimitustyöhön sekä maakunnallistamissuunnitelman tekemisestä.⁵⁷

Koko 60-luvun toimitusneuvosto sai ottaa vastaan kritiikkiä lehden sisällöstä. Esimerkiksi SKDL:n Kuopion kunnallisjärjestö vaati jo vuonna 1965 värikkäämpää, suurempaa ja uutisluontoisempaa lehteä. Paineet lehden uudistamiseksi kasvoivat vuosikymmenen lopussa. Toimitusneuvostossa lehden toivottiin enemmän kevyttä ajanvietemateriaalia kuten sarjakuvia, kolumneja, kilpailuja, horoskooppeja, ristisanatehtäviä sekä vireämpää yleisönosastoa. Lehden toivottiin myös huomioivan enemmän järjestöelämän ulkopuolella olevaa lukijakuntaa sekä nuorisoa. Erillisen nuorisosivun julkaisemisesta tehtiinkin päätös keväällä 1968, mutta jo saman vuoden syksyllä toimitusneuvosto totesi, ettei sivua ole saatu toimitettua päätösten edellyttämällä tavalla.⁵⁸

Lehden suhde SKDL:n omien järjestöjen jäseniin tutkimusajankohtana vaikuttaa ristiriitaiselta. Samaan aikaan, kun toimitusneuvosto valitteli Kansan Sanan tiedotuslehtimäistä luonnetta, päätoimittaja yllytti järjestöväkeä käyttämään lehteä innokkaammin omana tiedotusvälineenään ja kehotti muun muassa kaikkia toimitusneuvoston jäseniä ryhtymään lehden vakituisiksi avustajiksi. Myös lehden uudistukset ja erikoisaloihin perehtyminen pyrittiin todennäköisesti taloudellisista syistä hoitamaan omien järjestöaktiivien avulla: esimerkiksi kerran kuussa ilmestyvä nuorisosivun materiaalin toimitusneuvosto

⁵⁷KS:n tutkimustoimikunnan muistio 22.8.1966; Koy SS:n kokouspöytäkirja 7.9.1966. KSA. KA.

⁵⁸SKDL:n Kuopion kunnallisjärjestön kirje 12.6.1965; KS:n toimitusneuvoston kokouspöytäkirja 24.2.1968; KS:n toimitusneuvoston työvaliokunnan kokouspöytäkirjat 20.1.1968, 7.3.1968, 7.9.1968. KSA. KA.

suunnitteli saavansa SKDL:n nuorisjärjestöjen aktiiveilta ilman kirjoituspalkkioita. Myös levikkityössään Kansan Sana tukeutui pitkälti SKDL:n järjestöihin. Levikitavoitteet asetettiin SKDL:n äänestäjämäärien perusteella ja kaikkia puolueen luottamustehtäviin valittuja kehoitettiin tilaamaan Kansan Sana.⁵⁹

3.4.2. Maatalousaiheiden linjaaminen

Jonkinlaisen käsityksen Kansan Sana -lehden lukijakunnan rakenteesta 60-luvun lopussa saa vuoden 1968 lukijatutkimuksesta. Tutkimukseen tavoiteltiin 400 lukijan otosta, mutta analysoitavaksi saatiin vain 71 vastausta. Yli puolet eli 56,4 prosenttia tutkimukseen vastanneista oli työläisiä, viljelijöiden osuus vastanneista oli 16,9 prosenttia. Ammatinharjoittajia Kansan Sana -lehden lukijoista on lukijatutkimuksen mukaan 4,2 prosenttia ja muiden eli eläkeläisten, toimistonhoitajien, leskien, ammatittomien ja kunnanjohtajien (!) osuudeksi tutkimuksessa kirjattiin 21,5 prosenttia. Onni Rantalan mukaan SKDL:n kannatuksesta koko maassa vuoden 1966 eduskuntavaaleissa työväestöltä tuli 82, viljelijöiltä 11, toimihenkilöiltä viisi ja johtavassa asemassa olevilta kaksi prosenttia.⁶⁰

Vuoden 1963 alussa toimitusneuvosto päätti laajentaa maaseutuväestöä koskevien kysymysten käsittelyä lehdessä. Pientalonpoikia ja asutustilallisia koskevista kysymyksistä pyydettiin kirjoituksia kansanedustaja Veikko Ilmari Rytköselältä, metsätyöläisten kysymyksistä Veikko Johannes Rytköselältä, maatalousasioiden eduskuntakäsittelystä kansanedustaja Aarne Pulkkiselta ja Kuopion piirin maatalouspoliittisista kysymyksistä SKP:n Kuopion piirinsihteeriltä Esko Mäenpäältä. Toimitusneuvosto oli jo vuonna 1961 määrännyt Mäenpään seuraamaan ja ohjaamaan Kansan Sana -lehden maataloutta koskevaa kirjoittelua.⁶¹

⁵⁹KS:n johtokunnan työvaliokunnan kokouspöytäkirja 27.10.1964; KS:n levikkijaoston kokouspöytäkirja 7.11.1964; KS:n toimitusneuvoston työvaliokunnan kokouspöytäkirjat 7.3.1968, 27.4.1968; KS:n toimitusneuvoston pöytäkirjat 30.12.1967, 12.10.1968. KSA. KA.

⁶⁰Päiväämätön erittely Kansan Sanan lukijatutkimuksesta. KSA. KA; Rantala 1982, s. 174.

⁶¹KS:n toimitusneuvoston kokouspöytäkirjat 4.6.1961 ja 28.2.1963. KSA. KA.

Päätoimittaja Kaarlo Koskisen jo vuonna 1962 toimitusneuvostolle esittelemä suunnitelma Kansan Sanan kaikkien toimittajien erikoistumisesta johonkin aihepiiriin hyväksyttiin vuoden 1964 syksyllä. Maaseutukuntien kunnallisasiat ja muut maaseudun asiat sai kontolleen toimittaja Kauko Talvio. Pienessä toimituksessa hyväkin suunnitelma jäi kuitenkin pelkäksi suunnitelmaksi. Kun päivittäisessä toimitustyössä elettiin kädestä suuhun, ei erikoisaloihin perehtymiseen jäänyt aikaa. Vielä syksyllä 1964 lehti kuitenkin halusi käsitellä sangen kattavasti kaikkia lukijoiden mielenkiinnon kohteiksi oletettuja elämänalueita, sillä maatalouden lisäksi toimitusneuvoston kokousta varten laadituissa muistiinpanoissa painopistealueiksi kirjattiin uutiset ja reportaashit, urheilu, ay-liike, naisten ja nuorten kysymykset, talouspolitiikka, kulttuuri, ajanviete, maaseutukunnat, eduskunta, Kuopion kunnallispolitiikka ja Kuopion yleiset asiat.⁶²

Tellervo Tuuran, Veikko A. Partasen ja Eero Karttusen mukaan elinkeinoelämän rakennemuutos, maaseudun autioituminen ja taajamien paisuminen kyllä huomattiin toimituksessa jo 60-luvun lopussa. Eero Karttusen mielestä toimitustyössä yritettiin löytää yhteys kaupungin kasvaviin keskiryhmiin, mutta siinä ei syystä tai toisesta onnistuttu. Jonkinlainen suhdeverkosto onnistuttiin 60-luvulla luomaan vain ammattiyhdistyksiin ja työväen urheiluliikkeeseen. Maatalousaiheisten juttujen linjauksessa ei toimittajien mukaan tapahtunut 60-luvulla suurta muutosta.⁶³

Ilmeisesti levikkialueen rakennemuutoksen nopeuden vuoksi maatalous putosi varsin nopeasti pois Kansan Sanan painopistealueiden listalta. Jo lokakuussa 1966 toimitusneuvosto käsitteli kirjettä, jossa lehden toivottiin keskittyvän enemmän asutuskeskusten Kuopion, Varkauden, Iisalmen ja Joensuun asioihin. Vuonna 1973 lehden johtokunnan käsittelemä luonnos Kansan Sanan julkaisemisen perusteiksi perustui jo vuonna 1968 tehtyyn asiakirjaan, jossa

⁶²KS:n toimitusneuvoston kokospöytäkirjat 23.4.1962, 21.8.1964; Päiväämätön muistiinpano toimitusneuvoston kokousta varten vuodelta 1964. KSA. KA.

⁶³Tellervo Tuuran haastattelu 22.1.2000; Veikko A. Partasen haastattelu 22.1.2000; Eero Karttusen haastattelu 24.1.2000.

maataloutta ei enää erikseen mainittu tärkeänä aihepiirinä. Luonnoksen mukaan lehden lukijakunta muodostui erityisesti työläisistä ja sen vuoksi työläisväestöä kiinnostavat asiat myös muodostavat lehden pääasiallisen sisällön.⁶⁴

3.4.3. Maataloutta käsittelevät juttutyypit

Maaseutusuuntautumisesta kielivät koko tutkimusajankohdan kalastusta ja metsästystä käsittelevä Erämiehille-palsta ja maatalousinformaatiota antava Talonpojan palsta. Nykylehtien tapaan Kansan Sana uutisoi keväällä toukotöiden alkamisen, kesällä satoennusteet ja syksyllä sadonkorjuun. Lukijakunnan maaseutuorientoitumisesta kertonee sekin, että varsinkin tutkimusajankohdan alkupuolella Pienviljelijäin Liiton kokousuutiset olivat lehden vakiosisältöä.⁶⁵

Muutoin maatalousaiheita käsiteltiin Kansan Sana -lehdessä tarkastelujakson aikana laajemmin pääkirjoituksissa, artikkeleissa sekä ns. pienviljelijäreportaaseissa. Pienviljelijäreportaasissa lyhyen paikkaa kuvailevan jakson jälkeen on kirjattu haastateltavan pienviljelijän ja hänen perheensä tunteja. Tyypillistä reportaaseille on, että haastatellut julistavat hämmästyttän oikeaoppisesti SKDL:n virallista liturgiaa. Esimerkiksi reportaasi yläsavolaisen Lauri Mankisen elämästä on otsikoitu "Nyt on vaikeampaa kuin Pekkalan hallituksen aikana". Iisalmen Maalaiskunnassa haastateltu pienviljelijä Kalle Kettunen kertoo siirtyneensä sodan jälkeen SDP:sta SKP:een ja on vuosien varrella todennut sen oikeaksi ratkaisuksi. Hyvä mittapuu on Kettusen mukaan ollut Pekkalan hallitus, jonka jälkeen sosiaalidemokraatit ja porvaristo ovat lisänneet työttömyyttä ja korottaneet hintoja. Kettusen mielestä vain SKP sekä muu kd-liike on osoittanut olevansa pienviljelijän asialla.⁶⁶

Kansan Sanan maatalousaiheisten juttujen tavoitteena oli yksilön kautta välittää lukijalle pienviljelijän asema, kohtalo ja epäkohdat. Kommunisteille tyypillinen

⁶⁴Toimitusneuvoston kokouspöytäkirja 10.10.1966; Luonnos Kansan Sanan julkaisemisen perusteiksi 13.11.1973. KSA. KA.

⁶⁵KS 17.3.1959

⁶⁶KS 28.2.1959; 8.9.1959

toimintatapa oli niin sanottu työpaikkatyö. Jäsenistöön pyrittiin saamaan kosketus tehtaissa, satamissa ja työmailla, missä tapahtumien yhteydessä voitiin harjoittaa poliittista valistusta. Toisaalta pienviljelijäreportaasit voi myös nähdä kommunistisen agitaatioperinteen jatkajiksi: Nousiaisen mukaan kommunistista aatetta levitettiin Pohjois-Savon syrjäseuduilla siten, että aatteen kannattajaksi yritettiin ensin käännättää joku pienyhteisön arvostettu jäsen ja mielipiteenmuodostaja. Samalla tavoin Kansan Sana -lehden kuntanumeroiden pienviljelijäreportaasien haastateltaviksi valittiin SKDL:n järjestöaktiiveja tai liikkeelle myötämielisiksi tiedettyjä miehiä ja naisia. Paitsi että toimitukselle kuntanumeroiden teon myötä muodostui suhdeverkosto eri kuntiin, toimituksella oli käytössään SKDL:n jäsenluettelot. Vähitellen tai ainakin joissakin kunnissa yhteistyökumppanit muodostuivat myös rasitteeksi ja oikeastaan estivät työn suuntaamista muihinkin kuin omiin jäseniin: keskeiset kansandemokraattiset vaikuttajat kokivat helposti loukkauksena, jos heidät kuntanumeroa tehdessä kokonaan sivuutettiin.⁶⁷

Lehden pääkirjoituksissa maatalousaiheiden osuus vaihteli vuosittain. Koska lehden pääkirjoitus on kannanotto ajankohtaisiin tapahtumiin, saneli kunkin vuoden uutisvirta osittain pääkirjoitusten aihevalinnan. Toisaalta se, mitä aiheita lehti uutisvirrasta käsiteltäväkseen poimi, kertoo myös lehden linjasta ja kohderyhmästä. Useimmiten pääkirjoitus syntyi päätoimittajan kynästä, mutta Kansan Sana käytti myös kaikille kd-lehdille yhteisiä kiertoartikkeleita ja päätoimittajan poissa ollessa pääkirjoituksen saattoi kirjoittaa kuka tahansa toimittajista⁶⁸.

⁶⁷Nousiainen 1988, s.63; Nousiainen 1956, s.143-147; Tellervo Tuuran haastattelu 22.1.2000; Veikko A. Partasen haastattelu 22.1.2000; Eero Karttusen haastattelu 24.1.2000.

⁶⁸Veikko A. Partasen haastattelu 22.1.2000.

Taulukko 2. Maatalousaiheiden osuus Kansan Sanan pääkirjoituksissa vuosina 1959-1969.

Vuosi	Maatalousaihe/ pääkirjoituksia yht.	%
1959	23/249	9,2
1960	21/252	8,3
1961	23/250	9,2
1962	24/249	9,6
1963	12/251	4,7
1964	24/249	9,6
1965	23/251	9,1
1966	19/250	7,6
1967	16/231	6,9
1968	8/254	3,1
1969	11/187	5,8

Suurimmillaan maatalouden osuus Kansan Sanan pääkirjoitusaiheista oli vuonna 1962 ja 1964 9,6 prosenttia ja pienimmillään 3,1 prosenttia vuonna 1968. Uskaliaasti voi tulkita maatalousaiheiden noteerauksen pääkirjoituksissa alkaneen systemaattisesti vähentyä vuodesta 1966. Tämä voi olla puhtaasti sattumaa, mutta todennäköistä on, että maaltamuutto sekä SKDL:n oppositiokauden päättyminen vähensivät lehden kiinnostusta maatalousaiheiden käsittelyyn. Maatalousaiheiden osuuden hienoinen kasvu vuonna 1969 taas selittynee vuoden 1970 eduskuntavaalien läheisyydellä: maatalousaiheista kirjoittelua lisäämällä lehti ehkä pyrki vetoamaan levikkialueellaan erityisesti SKDL:n viljelijä-äänestäjiin.

Maataloutta käsittelevissä pääkirjoituksissa suurimmaksi yksittäiseksi aihepiiriksi nousee metsätalous: metsätyöläisten asema ja työolosuhteet (Liite 1). Koko tarkastelujakson ajan pääkirjoituksissa pohditaan myös maataloustulon ja tuottajahintojen muodostumista sekä eri maatalouspoliittisten päätösten kuten verotuksen tai vaikkapa uuden perusluottolakiesityksen vaikutusta pienviljelijän asemaan. Pääkirjoituksen aihevalinnan motiivina näyttää yleensä olleen se, että hallitus tai eduskunta on lähiaikoina tekemässä tai tehnyt päätöksen kyseisestä asiasta. Vain metsätyöläisten palkankorotusten ja järjestäytymisen puolesta pääkirjoituksissa kampanjoidaan säännöllisesti myös ilman näkyvää päivänpoliittista syytä. Metsätyöläiset olivat lehdessä esillä

paljon sen vuoksi, että moni toimittajista oli lähtöisin pienviljelijäkodista, jossa lisäansiota oli haettu myös metsätöistä ja aihepiiri oli siten tuttu. Toisaalta suuri osa lehden lukijoista oli metsätyöläisiä ja oman lisänsä metsätyöläisten ongelmien käsittelyyn toivat levikkialueen SKDL:n kansanedustajat Pauli Puhakka ja Veikko Johannes Rytönen, jotka niinkään olivat ennen eduskuntaan pääsyään metsätyöläisiä.⁶⁹

Vuoteen 1966 saakka niissä pääkirjoituksissa, joiden aiheet on poimittu hallituksen tai eduskunnan työstä, todistelu etenee tavallisesti tietyn kaavan mukaan. Pääkirjoitusten mukaan pienviljelijöiden vaikeuksiin on syynä Maalaisliiton, SDP:n tai Kokoomuksen pienviljelijöitä sortava maatalouspolitiikka. Pienviljelijöille edullista vaihtoehtoa on puolustanut vain SKDL. Puoluepoliittisiksi on luokiteltu ne pääkirjoitukset, joissa kilpailevien puolueiden väärän maatalouspolitiikan todistelu näyttää olevan pääasia. Vaikka puoluepolitiikkaan keskittyviä pääkirjoituksia on eniten juuri eduskuntavaalivuosina, ne on julkaistu enimmäkseen vaalien jälkeen eikä niitä siten ole laadittu puolueen vaalitavoitteita silmällä pitäen.

Maaltapako on päässyt ensimmäisen kerran Kansan Sana -lehden pääkirjoituksen aiheeksi jo vuonna 1963. Eniten aiheesta kirjoitetaan pääkirjoituspalstalla vuonna 1965. Samana vuonna, jolloin lehden pääkirjoituksissa myös säännöllisesti vaaditaan maaseudun elinolojen ja infrastruktuurin kehittämistä ja uusien työpaikkojen luomista valtion tuella.

3.4. Yhteenveto

Maatalous oli Kansan Sana -lehdelle tärkeä ja perinteinen aihepiiri. Vielä vuonna 1968, kun elinkeinorakenteen muutos jo oli tyhjentänyt Pohjois-Savon peräkyliä, viljelijöiden osuus Kansan Sanan lukijakunnasta oli suurempi kuin SKDL:ää vuoden 1966 eduskuntavaaleissa äänestäneiden viljelijöiden osuus. 60-luvun alussa lehti myös pyrki panostamaan maaseutuaiheiden käsittelyyn tilaamalla kd-liikkeen aktiiveilta pientalonpoikia ja asutustilallisia koskevia kirjoituksia, nimeämällä erikseen maatalousaiheisiin erikoistuneen toimittajan

⁶⁹Eero Karttusen haastattelu 24.1.2000.

sekä aloittamalla erityisen kuntanumeroiden julkaisemisen. Suuri osa lehden avustajista toimi maaseudulla ja myös levikkityössä pidettiin tärkeänä sivutoimistojen entistä parempaa huomioimista lehden palstoilla.

Vaikka Kansan Sana oli puoluelehti, keskusjärjestöt eivät juurikaan näytä yksityiskohtaisemmin puuttuneen lehden sisältöön. Yksityiskohtaisemmin maatalous- kuin muidenkaan aiheiden käsittelyä ei linjattu myöskään lehden sisällä.

Elinkeinorakenteen muutokseen Kansan Sana muiden kd-lehtien tavoin havahtui 60-luvun puolivälissä. Vuonna 1966 työskennellyt tutkimustoimikunta totesi, että maaltamuutto ja kuolema ovat syynä lehden levikin pienenemiseen erityisesti pienissä maalaiskunnissa. Kansan Sana -lehden 60-luvun investoinnit, uusi painotalo vuonna 1964 ja uusi painokone vuonna 1967, taloudelliset vaikeudet, ilmapiiriongelmat sekä toimituksen ja painon yhteistyöongelmat veivät kuitenkin niin paljon energiaa, ettei lehti ainakaan kovin selkeästi kyennyt tarkistamaan toimituspolitiikkansa kaupungistuvaan toimintaympäristöönsä sopivaksi.

Pienellä toimituksella ja jatkuvien akuuttien ongelmien keskellä ei ollut mahdollista tehdä loppuun saakka harkittua lehteä. 60-luvun toimitustekniikalla lehden vakituinen toimitus oli pitkälti sidottu toimistotyöhön ja lehden avustajakunnan armoilla. Kun lehteä tehtiin kädestä suuhun, oli tavoitteena niin maatalous- kuin muiden aiheiden osalta todennäköisesti aika usein Kullervo Kaukosen sanoin enemminkin lehden täyttäminen kuin sen sisältö.

4. KANSAN SANA JA SUURI MUUTTO

4.1. SKDL pienviljelijän ja maaseudun asialla

Maaseutu ja pienviljelijät ovat Suomessa olleet alusta saakka yksi työväenliikkeen kohderyhmistä ja erityisesti ääriivasemmisto korosti työläisten ja pienviljelijöiden yhteistyön merkitystä. Erillinen maaseutuohjelma kuului jo vuonna 1920 SDP:stä erkaantuneen Suomen Sosialistisen Työväenpuolueen asiakirjoihin. Venäjän vallankumouksen jälkeen työväen ja talonpoikien liitosta tuli yhä merkittävämpi doktriini myös kommunistisen liikkeen strategiassa. Enää ei ollut tärkeintä pohtia sitä, miten maanomistus, maaseudun ja talonpoikien olot järjestettäisiin tulevaisuudessa, vaan tärkeämmäksi muodostui se, kuinka maatalousproletariaattia voitaisiin parhaiten käyttää tulevan vallankumouksen reservinä. Myös SKP:ssa ryhdyttiin 1920-luvulla pohtimaan, kuinka maaseudulta löydettäisiin liittolaisia, jotka varmistaisivat vallankumouksen toteutumisen. SKDL:kin hyväksyi jo ensimmäisessä vuoden 1946 liittokokouksessaan päätöslauselman, jonka mukaan työläisten ja talonpoikien liittoa on lujitettava. Tutkimusajankohtana SKDL:n liittokokous hyväksyi erilliset maatalousohjelmat vuosina 1961 ja 1968.⁷⁰

SKDL:n vuoden 1961 maatalousohjelmassa pidettiin jo väistämättömänä, että pienviljely tulee väistymään kapitalistiseen markkinatalouteen mukautuvan suurviljelyksen tieltä. Ohjelman mukaan itsenäinen talonpoikaisto oli alistettu elintarviketeollisuuden raaka-aineen tuottajaksi ja ostotarvikkeiden kuluttajaksi ja kiedottu monin tavoin kapitalistisen pakkotalouden puristukseen. Välitys- ja jalostuslaitokset riistävät sekä tuottajia että kuluttajia maksamalla raaka-aineesta alhaisen hinnan, mutta pitämällä kuluttajahinnat korkeina. Pienviljelmien kriisiä oli ohjelman mukaan joudutettu viljan viljelyä suosimalla, epäoikeudenmukaisilla verotus-, maataloustulo- ja maankäyttölaeilla, yksipuolisella maataloustuella ja korkealla korkokannalla. Pienviljelmillä ei ollut varaa uudistuksiin, joilla tuotantokustannukset, karjan tuotos ja hehtaarisadot saataisiin samalle tasolle kuin suuremmilla tiloilla.⁷¹

⁷⁰PEP 1974, s.102-105; KJYL 1977, s.38, 45; Lackman 1985, s.314-316.

⁷¹PEP 1974, s.105-111.

Maatalousohjelmansa tavoitteeksi SKDL asetti pienviljelmien elinkelpoisuuden parantamisen muuttamalla niin verotusta, tukipolitiikkaa kuin maankäyttölakiakin pienviljelijöitä suosiviksi. Ohjelman mukaan maatalouden perussuunnaksi olisi valittava karjatalous, ja leipä- ja rehuviljan viljelyä olisi tuettava vain niillä alueilla, joilla on siihen luonnonsuhteista johtuvat edellytykset. Ylituotanto-ongelmaan ohjelma tarjosi parannuskeinoksi karja- ja kotieläintalouden voimaperäistämistä sekä väestön ostokyvyn parantamista työpalkkoja korottamalla, veroja alentamalla ja pienviljelijän tuloja korottamalla. Ohjelman ideana oli, että jos tuotantokustannukset saataisiin pienenemään, voitaisiin säästyvää vientitukea käyttää kotimaan kuluttajahintojen alentamiseen.⁷²

Vaikka muun muassa SKDL:n maataloussihteeri Aarne Hulkkonen *Kansan Sana* -lehdessä totesi, että vuonna 1968 hyväksytyä maatalousohjelmaa valmisteltaessa olosuhteita oli arvioitava uudella tavalla, toisti vuoden 1968 ohjelma pitkälti seitsemän vuoden takaisen SKDL:n maatalousohjelman asiasisältöä. Tosin maatalouden sopeuttamista kansantalouteen ja yhdentyvän maailmankaupan kokonaisuuteen samoin kuin tilakoon suurentamista sekä tilojen ja maataloudesta elantonsa saavien määrän vähentämistä pidettiin nyt välttämättömänä, mutta edelleen ohjelma korosti pienviljelijän etuja. Maatalouden perussuunnaksi ohjelmassa vaadittiin edelleen karjataloutta. Vientituen tarvetta voitiin SKDL:n mukaan edelleen vähentää vähävaraisen väestön ostokykyä parantamalla.⁷³

Myös metsätaloudessa molemmat SKDL:n 60-luvun maatalousohjelmat korostivat pienviljelijöiden etuja. Ohjelmien mukaan pienviljelijöille olisi varattava mahdollisuus saada tilan elinkelpoisuutta parantava metsäala ja pelkästään kotitarvekäytössä olevien metsien omistajat olisi vapautettava metsänhoitoyhdistysten ylläpitomaksuista.⁷⁴

⁷²PEP 1974, s.111-114.

⁷³SKDL:n maatalousohjelma 1968, s.3-6, 8-9; KS 1.11.1968.

⁷⁴PEP 1974, s.114-120; SKDL:n maatalousohjelma 1968, s.10-12.

4.2. Peräkylältä taajamaan

1960-luvun aikana Kansan Sanan ydinlevikkialuetta Pohjois-Savo koetteli elinkeinorakenteen raju muutos ja väestökato. Väestön virta kulki ensin maaseutukylistä kirkonkyliin ja maaseudun taajamiin ja niistä edelleen naapurikuntiin, lähikaupunkeihin sekä koko maan muuttoliikkeen pääkohdealueille Uudellemaalle, Turun ja Porin lääniin sekä Hämeeseen. Vuosina 1960-1970 Kuopion läänin väestömäärä pieneni 270 504 asukkaasta 255 514 asukkaaseen. Kun maataloudesta elantonsa saavien osuus Kuopion läänissä oli vuonna 1960 noin 53 prosenttia, kymmenen vuotta myöhemmin maa- ja metsätalouden ammateissa toimi enää 34,3 prosenttia työvoimasta. Samana aikana maatilojen määrä Kuopion läänissä pieneni lähes kymmenellä tuhannella. Väestökatoalueille oli tyypillistä, että teollisuus- ja palvelualan työpaikkojen määrä laski samaan aikaan, kun maa- ja metsätaloudesta elantonsa saavien määrä väheni. Ne, jotka suinkin kykenivät myymään työvoimaansa rintamailla, muuttivat kasvukeskuksiin, maaseudulle jäi ikääntyvä väestö. Seurauksena oli korkea työttömyys ja palveluiden heikentyminen, mikä edelleen nopeutti maaltamuuttoa.⁷⁵

Vaikka maaltamuutto kohdistui suhteellisesti voimakkaimmin juuri Kansan Sanan levikkialueina olleisiin Pohjois-Savon ja Pohjois-Karjalan maakuntiin, ilmiö ja sen syyt ja seuraukset jäivät lopulta lehdessä varsin vähälle huomiolle. 70-luvulla syntyneitä maaseutukuvauksia tutkinut Matti Mäkelä on tulkinnut, että aikana jolloin maaseudun murros tapahtui, se yleisesti ottaen oli epämuodikas aihe. 60-luvun lopun uusvasemmistolaisen idealismin ja porvarillisen hegemonian ideologisessa maisemassa sellaista asiaa kuin maaseutu ei oikeastaan ollut olemassakaan. Sen sijaan tiedotusvälineissä ja julkisessa keskustelussa paljon tilaa ja aikaa saivat suuren muuton aikoihin kansainvälistyminen, tapojen vapautuminen ja urbanismi. Kuten edellisessä luvussa mainittiin, Kansan Sana -lehden toimitusneuvostossakin alettiin jo 60-luvun puolivälissä vaatia painopisteen siirtämistä maaseutuasioista taajamiin.

⁷⁵SVT III 53-55. Yleinen maatalouslaskenta 1959. I nide. Yleinen osa. Taulukko I; SVT III 66-69. Yleinen maatalouslaskenta 1969. I nide. Yleinen osa. Taulukko I; SVT VI C Väestö 103 4-6. Yleinen väestönlaskenta 1960. Väestön elinkeino ja ammattiasema. Taulu I; SVT VI C Väestö 104:2B. Yleinen väestönlaskenta 1970. Elinkeino ja ammattiasema. Taulu I; Tauriainen 1972, s.62,73.

Tosin Kansan Sana ottaa kantaa maaltapakoon jo 60-luvun alussa ja pienviljelijä-reportaasin teemanakin se esiintyi ensimmäisen kerran jo vuonna 1963. Maalaiskuntien väestötappioista kertovista pikku-uutisista tuli vähitellen lehden vakiotavaraa ja vuoteen 1965 mennessä maaltamuuttoaihe näkyy, jos ei muutoin niin mainintana, muun muassa lähes kaikissa pienviljelijä- ja metsätyöläisreportaaseissa. Pohdinnan tai keskustelun aiheeksi maaltamuutto kuitenkin nousi harvoin ja silloin sen syy löytyi, mistäpä muualta kuin maalaisliittolaisesta maatalouspolitiikasta. Esimerkiksi Leppävirran Reinikkalassa haastateltu Erkki Ahonen oli sitä mieltä, että "kuka vaivautuu silmäilemään viime vuosina harjoitettua talouspolitiikkaa, ei lainkaan ihmettele sitä, että nuoret työkykyiset ihmiset muuttavat pois maaseudulta".⁷⁶

Maaltamuuton tuomien ongelmien ratkaisuksi muun muassa kansandemokraattiset kansanedustajat Niilo Nieminen ja Toivo Niiranen esittivät teollistamista, asutustoimintaa ja maaseudun kehittämistä. Niemisen mukaan maaltamuutossa ei ollut kysymys huvittelun halusta ja saatanan vallasta, vaikka maalaisliittolaiset papit ja muut tekopyhät niin väittävät, vaan vähävaraisen maaseutuväestön toimeentulon jatkuvasta heikkenemisestä, mikä pakottaa ajamaan työnhakuun liikekeskuksiin. Tämä taas oli Niemisen logiikan mukaan monopolikapitalistien etujen mukaista, sillä kun työhön halukkaita oli paljon, palkkoja voitiin vapaasti alentaa ja sosiaalisia oikeuksia supistaa.⁷⁷

"Yhä useampien pienviljelystilojen ovien ja ikkunoiden päälle ilmestyvät poikittain naulatut laudat niin kuin kuumimpana lapualaiskautena vasemmistolaisissa työväentaloissa. Ovatko kolmenkymmenen vuoden takaiset virtaukset päässeet jälleen muotiin kansamme elämän piirissä? siltä näyttää. Poikkilaudat talojen ovien ja ikkunoiden päällä muistuttavat elävästi noita aikoja. Ero on vain siinä, että lapualaiskautena pääomakapitalistit panivat yön pimeydessä isänmaallisuudella kyllästetyllä nuorisolla täytäntöön hulikanisminsa työväenjärjestöjen toimihuoneistoja vastaa osoittaen siten mieltään järjestyneelle työväestölle. Nyt samat "työnantajat" naulauttavat nälkäisillä pienviljelijöillä, vieläpä päivän valossa, kotiensa luukut kiinni ja ajavat heidät mierontielle leivänpalaa etsimään. Laillisuus on täten saatu hyvään yhteiskuntaamme."⁷⁸

⁷⁶KS 19.1.1963; 10.4.1964; Mäkelä 1986, s.13-14.

⁷⁷KS 12.4.1960; KS 30.1.1961.

⁷⁸KS 12.4.1960.

Kansan Sanan ratkaisu maaltamuuton hidastamiseksi oli olemassaolevien tilojen elinkelpoisuuden parantaminen ja uusien työpaikkojen luominen maaseudulle. 60-luvun puolivälissä lehden kanta oli, että pientilojen elinkelpoisuutta parantava maatalouspolitiikka hidastaisi maaltamuuttoa ja hyödyttäisi siten myös työväestöä, jonka elintaso maataloudesta vapautuva työvoima nyt työmarkkinoille ilmaantuessaan alentaisi.⁷⁹ Pääkirjoituksissa maaltamuutto-teema nousi esille erityisesti vuonna 1965. Tosin pääkirjoituksissaan lehti ei kantanut huolta niinkään maaseudun tyhjenemisestä, vaan niistä muutospaineista, joita elinkeinorakenteen muutos aiheutti kansandemokraattiselle ja työväenliikkeelle.

"Ilmeisenä pidetään, että kaupungeissa ja kauppaloissa asuvien lukumäärä tulee vielä tämän vuosikymmenen aikana ylittämään maalaiskunnissa asuvan väestön lukumäärän.

Vaikka tässä yhteydessä jätämmekin vain maininnan varaan huomattavien väestöryhmien taloudellisessa, sosiaalisessa ja sivistyksellisessä asemassa tapahtuneen myönteisen kehityksen sekä laajojen väestökerrosten asennemuutoksen yhteiskunnan sosialistiseen uudistamiseen, voitaneen parin vuosikymmenen kuluessa tapahtuneen kehityksen todeta varsin oleellisella tavalla muuttaneen olosuhteita maassamme. Myös meidän kansandemokraattien on entistä perusteellisemmin tehtävä itselle selväksi nämä ja monet muut jo tapahtuneet ja tapahtumassa olevat muutokset ja viitoitettava tuleva toimintamme sen mukaisesti."⁸⁰

Erytisesti lehti oli huolissaan nuorista naisista, joiden ensimmäinen työpaikka taajamassa oli yleensä kotiapulaisen pesti. Kun apulaisen palkannut yksityinen työnantaja harvoin kannusti neitosia mukaan työväenjärjestöihin, nuoret naiset jäivät yksinäisinä keskelle taloudellisia vaikeuksia.⁸¹

Vähitellen lehden pääkirjoituksissa alettiin myöntää, että maataloudessa on liikaa väkeä, mutta edelleen lehti piti tärkeänä maanviljelyksen edellytysten turvaamista, vaikka lähteminenkin oli mahdollistettava uusia työpaikkoja luomalla. Pienviljelijöiden vähentyessä ja maanviljelijöiden lisääntyessä jonkinlaisena yrityksenä määritellä uudelleen koko pienviljelijän käsite voi pitää vuoden 1967 alussa julkaistua pääkirjoitusta, jossa todistellaan oikeastaan kaikkien viljelijöiden olevan pienviljelijöitä nyt, kun lähes kaikki maatilat on

⁷⁹KS 2.8.1964; 9.1.1965; 21.1.1965.

⁸⁰KS 27.7.1965.

⁸¹KS 27.7.1965; 1.8.1965; 5.8.1965.

todettu liian pieniksi. Melko pian maaltamuutosta tuli Kansan Sanan palstoilla ilmiö, joka yksinkertaisesti vain oli hyväksyttävä. Tähänkin varmasti vaikutti se viitekehys, jonka toisen maailmansodan jälkeen Suomeen juurtunut uusi, amerikkalainen sosiologia yhteiskunnan tarkasteluun tarjosi. Sille oli tyypillistä muun muassa ajatus, jonka mukaan yhteiskunta oli menossa kohti tulevaisuutta, jossa kaupungistuneen yhteiskunnan työnjako näyttäytyi itsestäänselvänä arvona. Kansan Sanassa muun muassa SKP:n varapuheenjohtaja Erkki Salomaa vakuuttikin, että kehitys korkealle teollistunutta ja kaupunkilaistunutta palkanansaitsijayhteiskuntaa kohti jatkui, eikä sitä ollut syytä jarruttaa. Jo vuoden 1967 lopussa maaltamuutto esiintyi kuntareportaasissa suorastaan hilpeässä valossa. Rantasalmen peräkylän vanhalle viljelijälle muutto taajamaan oli tuonut auratut tiet, katuvalot, viemärit, vesijohdot, kauppaliikkeet, lyhyen matkan lääkäriin, kirkkoon, kirjastoon ja elokuviin. Työikäisen sähköasentajan elämässä maaltamuutto oli näkynyt työmatkan lyhenemisenä, lasten koulutuksen helpottumisena ja vaimon osittaisena työllistymisenä.⁸²

Pertti Alasuutarin mukaan suuren muuton ja rakennepolitiikan radikaalivaiheen jälkeen maatalouden ja maaseudun puolustuspuheet saivat henkistyneen sävyn. Nostalgisesti maalaiselämä alettiin kuvata henkisesti rikkaana ja antoisana elämäntapana, vaihtoehtona pakkotahtiselle ja byrokraattiselle kaupunkielämälle.⁸³ Ennen tähän suvantovaiheeseen pääsyä kehitystä kuvailtiin ainakin Kansan Sanassa dramaattisinkin äänenpainoin kuten esimerkiksi Maaningan Lappetelän kylältä 1967 tehdyssä maaseutureportaasissa:

"Autioituneessa kylässä on kuolemanhiljaista. Kesätuulen vienot henkäilyt muuttuvat täällä jopa äänekkäiksi, kärpästen surina on jopa kiusallista kaiken hiljaisuuden keskellä. Autiokylä on kuollut, sen talot töröttävät aavemaisina mäellä, jossa ei ole puuta. Eräitten talojen paikalla on raunioita, jätteitä aikaisemmasta elämästä. Kylään tulijan on keskusteltava vain itsensä kanssa, keskustelukumppaneita ei ole."⁸⁴

⁸²KS 30.1.1966; 29.12.1967; 6.1.1967; Mäkelä 1986, s.42.

⁸³Alasuutari 1996, s.69.

⁸⁴KS 14.7.1967.

4.3. Voivuorelta pakettipellolle

Jo 50-luvulla erityisesti voin ja kananmunien ylituotannosta tuli ongelma. Maailmanmarkkinahintojen alentuessa maatalous tarvitsi yhä suurempia tukitoimia viennin ylläpitämiseksi ja maan sisäisen hintatason säilyttämiseksi kustannuksia vastaavalla tasolla. 1960-luvulle tultaessa maidon ja kananmunien tuotanto ylitti noin viidenneksellä kotimaisen kulutuksen ja 60-luvulla ongelmaksi muodostui myös viljan markkinointi, sillä leipäviljassa oli käytännössä saavutettu omavaraisuus. Tuotantoresurssien lisäys, tuottavuuden kasvu ja viljelytekniikan kehitys kärjistikivät ylituotanto-ongelmat lopullisesti 1960-luvun lopulla. Kansan Sana -lehti tarjosi koko tutkimusajankohdan ajan ylituotanto-ongelman ratkaisuksi kotimaisen kulutuksen lisäämistä palkkoja ja sosiaaliturvaa nostamalla. Kotimaan kulutuksen lisäämiskeinona lehti piti myös maataloustuotteiden vientituen siirtämistä kotimaan hintoihin. Voin ja sitä kautta myös maidon menekki saataisiin kasvamaan, jos voita myytäisiin Suomessa samalla hinnalla kuin sitä viedään ulkomaille.⁸⁵

"Asiahan on niin, että maitotaloustuotteiden liian korkea kotimainen kuluttajahintataso on eräs sellainen tekijä, joka ratkaisevasti supistaa voin ym. maitotaloustuotteiden menekkiä kotimaassa ja aiheuttaa vientitarvetta. Käytäntö on monet kerrat osoittanut, että kun voin vähittäismyyntihintaa alennetaan, niin sen menekki kotimaassa välittömästi lisääntyy. Jos esim. ne 28 miljardia markkaa käytettäisiin voin kotimaisen kuluttajahinnan alentamiseen, mitkä nyt menevät ulkomaalaisten hyödyksi vientipalkkioissa, muuttuisi tilanne aivan toiseksi."⁸⁶

Mahdollisuuksia lisätä kotimaista kulutusta sekä vientiä lehti tarjosi ratkaisuksi vielä vuoden 1968 lopussa. Pääkirjoituksen mukaan peltojen paketointi on seurausta kapitalistisesta talousjärjestelmästä, jonka vuoksi tuotantoa supistetaan markkinointivaikeuksien vuoksi, vaikka läheskään kaikki eivät voi ostaa riittävästi kulutustarvikkeita. Yhtenä vaihtoehtona lehti esitti tuotantosuunnan muuttamista maidontuotannosta lihantuotantoon. Jo vuotta aikaisemmin lehden pääkirjoituksissa oli kuitenkin myös myönnetty, etteivät tuotantosuunnan tarkistaminen ja kulutuksenlisäämistoimet tepsii, vaan ylituotannon vähentämiseksi on puututtava kokonaistuotannon määrään.

⁸⁵KS 5.9.1959; 3.3.1960.

⁸⁶KS 4.2.1961.

Keväällä 1969 lehti vaati, että uuden maatalouden hintalain pitää palvella tuotannonrajoittamispyrkimystä ja "vanhoillisimmankin maatalouspoliittisen ajattelun on nyt luovuttava vanhoissa askelsijoissa tallaamisesta". Ylituotantongelman pahentuessa lehden pääkirjoituksissa toivottiin kuitenkin myös, että pienviljelijöiden toimeentulo voitaisiin turvata ja tilakohtaisilta tuotannonrajoittamistoimilta välttyä.⁸⁷

Kiinnostava on Kansan Sana lehden noteeraus vuoden 1961 margariiniskandaalista. Margariiniskandaali sai alkunsa Hollannissa ja Saksassa vuonna 1960 todetuista myrkytystapauksista, joiden aiheuttajiksi todettiin margariinin väri- ja lisäaineet. Suomessa asian nosti esille Suomen Kuvalehden toimittaja Ilmari Turja, jonka tutkivan journalismin tuloksena selvisi, että Suomessa margariinitehtaat käyttivät margariinin valmistukseen ihmisravinnoksi kelpaamattomia ns. destruktorasvoja. Paasivaaran Margariinitehdas sekä sen sisaryhtiö Elo Oy ja Margariini Oy saivat sakkorangaistukset margariinilain rikkomisesta.⁸⁸

Skandaali mullisti hetkeksi voin ja margariinin kulutussuhteet. Vuonna 1962 margariinin kulutus putosi alle 16 miljoonan kilon eli suunnilleen puoleen vuoden 1960 kulutuksesta. Voin kulutus puolestaan nousi 85 miljoonaan kiloon ja ylitti 17 miljoonalla kilolla vuoden 1960 kulutuksen. Margariinin kulutus nousi vuoden 1960 tasolle vasta vuosikymmenen lopulla, jolloin margariinin ja voin hintasuhte muuttui margariinille edulliseksi ja markkinoille tulivat ns. jääkaappimargariinit.⁸⁹

Jo 50-luvulla voin kulutuksen lisäämisen puolesta kampanjoinut MTK otti margariiniskandaalista irti kaiken hyödyn vauhdittaakseen kampanjaansa. Kansan Sana -lehdessäkin pitkälti tuontiraaka-aineesta valmistettavan margariinin voita edullisempaa hintaa pidettiin ikävänä asiana, mutta vähävaraisen väestön voin kulutuksen uskottiin lisääntyvän vain hintaa alentamalla. Terveydellisiin näkökohtiin lehti ei sen sijaan näytä halunneen

⁸⁷KS 12.9.1967; 3.8.1968; 12.11.1968; 17.4.1969; 4.12.1969.

⁸⁸Sauli 1987, s.136-137.

⁸⁹Sauli 1987, s.136-137.

vedota. Margariiniskandaalin lehti nimittäin käsitteli kolmella neutraalilla uutisella, joista yhdessäkään aihetta ei kytkeyty voin ja margariinin kulutussuhteisiin tai maidon ylituotanto-ongelmiin.⁹⁰ Ratkaisulla lehti halusi ehkä suojella vähävaraista lukijakuntaansa, jonka joka tapauksessa olisi ostettava voin sijasta halvempaa margariinia. Tai sitten margariiniskandaalin Kansan Sanassa saama vähäinen huomio johtui yksinkertaisesti uutiskilpailusta. Olihan asian nostanut esille taustayhteisöltään oikeistolainen Suomen Kuvalehti.

Päinvastaiseksi asetelma muuttui vuoden 1968 tienoilla, kun Suomeen levisi kansainvälisen margariiniteollisuuden tukema kampanja maitorasvan epäterveellisyydestä. Tutkijoiden lisäksi "rasvasotaan" osallistuivat poliitikot: erityisesti sosiaalidemokraatit kampanjoivat margariinin ja keskustalaiset voin puolesta. Voin markkinatilanne vaikeutui jatkuvasti ja vuoden 1968 lopussa hallitus päätti voivuoren pienentämiseksi panna seuraavana keväänä toimeen alennusmyynnin, jossa yhdeksän miljoonan kilon erä voita myytiin kolmen markan kilohintaan. Alennusmyynnin hyöty jäi kuitenkin lyhytaikaiseksi, kun Englanti pienensi entisestään voin tuontikiintiötään ja rasvasodan seurauksena Elanto toi markkinoille vain 2,5 prosenttia rasvaa sisältäneen kevytmaidon. MTK esitti kovien kasvi- ja eläinrasvojen tuonnin kieltämistä, mikä käytännössä olisi merkinnyt margariinin valmistuksen lopettamista. Vasemmisto puolestaan vaati maidon tavoitehinnan alentamista. Kompromissi oli järjestely, jossa valtio subventoi elintarviketeollisuudelle ja sosiaalista tukea saaville väestöryhmille myytävän voin hintaa sekä tuottajat tuottajille myytävän voin hintaa. Myös 60-luvun lopun rasvasota koettiin Kansan Sana -lehdessä ilmeisen hankalaksi: maidon tavoitehinnan alentaminen olisi rankaissut myös maitotaloutta harjoittavia pientilallisia, mutta margariinin valmistuksen lopettaminen olisi koetellut kaikkia vähävaraisia. Nimimerkki Kallen kolumnissa arveltiin, että margariiniskandaalin aikaan oli paikallaan muistuttaa siitä, että elintarvikkeiden pitää olla terveydelle vaarattomia. Kalle arvioi kuitenkin, että margariinin valmistuksen lopettaminen vain lisäisi työttömyyttä, eikä työttömillä olisi varaa ostaa voita.⁹¹

⁹⁰Sauli 1987, s.136-137; KS 4.2.1961; KS 3.9.1961; KS 1.10.1961; KS 7.10.1961.

⁹¹KS 3.8.1968; 12.4.1969; Sauli 1987, s. 142-144.

Vuoden 1959 maankäyttölakiin ja sitä soveltaviin viranomaisiin Kansan Sana suhtautui lähes yksinomaan kielteisesti. Niilo Niemisen mukaan laki oli asutustoiminnan este, koska se koski vain maalaiskuntia, sorti pienviljelijöitä eikä taannut tilojen kasvattamiselle taloudellisia mahdollisuuksia. Kansandemokraattien mielestä maankäyttölain pakkolunastusoikeutta olisi pitänyt laajentaa myös yksityisiä koskevaksi. Pienviljelijöiden etujen nimissä ja vuonna 1961 hyväksyttävän maatalousohjelmansa mukaisesti kansandemokraatit vaativat myös asutuslainojen koron alentamista ja asutusmaan hinnan määrittelemistä enintään maan verotusarvon mukaiseksi. Paitsi jo olemassaolevien tilojen laajentamista lehti piti myös uusien tilojen perustamista tarkoituksenmukaisena, koska maataloudesta vapautuvan väestön sijoittumisesta kokonaisuudessaan teollisuuden palvelukseen ei ollut takeita. Lehden mukaan Pohjois-Savostakin löytyy kyllä maata asutettavaksi, sillä yhtiöillä, valtiolla, seurakunnilla ja kunnilla on vielä ainakin 70 000 hehtaaria hyvää metsää ja peltoa.⁹²

Kielteisen vastaanoton Kansan Sana -lehdessä sai myös vuonna 1962 julkistettu Westermarckin komitean mietintö. Oikeastaan Westermarckista tuli komiteamietinnön julkistamisen jälkeen Kansan Sana -lehdessä lähes kirosana. Jonkin aikaa kaikki pienviljelijöille epäedulliset päätökset tai suunnitelmat tehtiin lehden mukaan "Westermarckin komitean hengessä". Westermarckin komitean mukaan maataloustuotteiden menekin lisäämismahdollisuus tuotantosuuntaa tarkistamalla oli jo käytetty loppuun ja nyt tasapainotilan saavuttaminen edellytti jo tuotantoa supistavia toimia. Komitean mukaan tuotantokapasiteettia ei enää pitänyt laajentaa uusia viljelys- tai asuntoviljelys-tiloja perustamalla tai raivaamalla uutta peltoa valtion varoilla. Hintatukea piti komitean mukaan maksaa vain kotimaan kulutukseen, kun taas maataloustuotteiden hinta määräytyisi yksinomaan vientimarkkinoiden mukaan.⁹³

⁹²KS 10.5.1959; 9.4.1960; KS 19.1.1961; 21.2.1961; 31.1.1961.

⁹³Sauli 1987, s.89.

Kansan Sanan mukaan Westermarckin komitean suunnitelmien toteutuminen veisi monen pienviljelijän pitkän tähtäimen suunnitelmat karille. 63 000 hehtaaria peltoa jäisi raivaamatta, viisi miljoonaa työpäivää tekemättä ja tilakoko jäisi liian pieneksi.⁹⁴

Huomattavasti maltillisemmin lehti suhtautui eduskunnan seitsemän vuotta myöhemmin, vuonna 1969, hyväksymään pellonvarausjärjestelmään. Pellonvarausjärjestelmä eli peltojen paketointi oli tuotantopolitiikan uuden vaiheen merkittävin toimenpide. Järjestelmän keskeinen ajatus oli, että valtion varoista maksettiin korvausta sellaisille viljelijöille, jotka sitoutuivat jättämään pellon maataloustuotannon ulkopuolelle. Etusijalla olivat iäkkäät ja työkyvyltään heikentyneet viljelijät. Viljelijöille tuotannon rajoittaminen ja supistaminen oli jo luonnostaan vastenmielistä. Sodan aikana ja sen jälkeisinä vuosina viljelijäväestö oli ponnistellut nimenomaan tuotannon lisäämiseksi ja vielä vähän aikaa sitten maatalouden tuotantopohjaa oli laajennettu uusia tiloja perustamalla ja uutta peltoa raivaamalla. Pakettipellot nähtiin esteenä elinvoimaisen maatalouden säilyttämiselle ja kehittämiselle.⁹⁵

Suomalaisen maatalouden karut tosiasiat mutta erityisesti SKDL:n vuonna 1966 alkanut hallitusvastuu heikensivät ilmeisesti Kansan Sanankin mahdollisuuksia protestoida tuotannon rajoittamistoimia lukijakunnan viljelijäväestön todennäköisen mielipiteen mukaisesti. Varsinkin kun levikkialueen kansandemokraattiset kansanedustajatkin kertoivat lehden kautta pitävänsä peltojen paketointia tilakohtaisia rajoituksia parempana vaihtoehtona, lehdelle ei jäänyt muuta mahdollisuutta kuin tulkita pakettipeltolakiesitys kapitalistisen talousjärjestelmän surulliseksi seuraukseksi. Itsepintaisesti lehden pääkirjoituksissa esitettiin ylituotanto-ongelman reseptiksi kotimaisen kulutuksen ja maataloustuotteiden viennin lisäämistä. Siitäkin huolimatta, että esimerkiksi MTK:n samansuuntaisen esityksen vehnän ylituotanto-ongelman ratkaisemiseksi Kansan Sana tyrmäsi mahdolltomana.⁹⁶

⁹⁴KS 8.5.1962; KS 11.5.1962.

⁹⁵KS Sauli 1987, s.153, 157.

⁹⁶KS 12.11.1968; KS 31.1.1969; KS 26.2.1969; KS 14.3.1969;KS 19.7.1969.

Pakettipellon laidalla lehden epätoivoinen puolustustaistelu viljelijäkannatuksen säilyttämiseksi näkyi Kansan Sanan sivuilla pakosta ristiriitaisinakin argumentaatioina. Esimerkiksi pääkirjoituksessa, jossa toisaalla myönnettiin kokonaistuotannon vähentämisen välttämättömyys, saatettiin toisaalla vaatia tilankoon suurentamista ja perusparannusluottojen koron alentamista pientilojen elinkelpoisuuden parantamiseksi. Vaikka lehti puolueineen vielä muutama vuosi sitten oli vaatinut asutustoiminnan tehostamista ja raivauspalkkioiden korottamista, pakotti uusi tilanne maankäyttöä arvioitaessakin uusiin, jälkiviisaisiin kannanottoihin. Elokuussa 1969 julkaistussa pääkirjoituksessa arvosteltiin sitä, ettei asutustoimintaa suunniteltaessa selvitetty, minne tilojen sääolosuhteiden takia kannattaa perustaa.⁹⁷

4.4. Kämpältä metsätraktoriin

Maa- ja metsätaloutta koskevista aiheista Kansan Sana -lehti käsitteli koko tutkimusjakson aikana eniten metsätyöläisten palkkausta ja työolosuhteita. Oletan, että tähän oli ainakin neljä syytä. Ensinnäkin aihe oli ajankohtainen, sillä koko 60-luvun ajan metsätyömiesten palkkauksesta ja työolosuhteista keskusteltiin paljon julkisuudessa. Toiseksi metsätyömiehet olivat pienviljelijöiden ohella perinteisesti olleet tärkeä kohderyhmä kommunisteille. Nousiaisen tulkinnan mukaan kommunistit olivat tottuneet suuntaamaan propagandaansa juuri savotoille, koska kaukana sivistyksestä olevat alkeelliset metsäkämpät olivat hyvää alustaa poliittiselle käännytystyölle.

Kuten edellisessä luvussa on kerrottu, metsätyö oli myös tuttu aihe sekä Kansan Sanan toimitukselle että lehteä avustaville kansanedustajille, erityisesti aikaisemmin metsätyömiehinä työskennelleille Pauli Puhakalle ja Veikko Antero Rytköselle.⁹⁸

Neljänneksi Kansan Sanan laajaan metsätyöläisten noteeraukseen saattaa olla se yksinkertainen syy, että metsätyöläiset olivat mitä ilmeisimmin kiitollinen

⁹⁷KS 12.9.1969; KS 9.8.1969.

⁹⁸Brandt 1992, s.54,60; Nousiainen 1956, s.73.

kohderyhmä myös lehden ilmoitusmyynnille. Kansan Sanaa lukeva maatalousväestö oli lähinnä pienviljelijöitä, joiden toimeentulo oli maataloustuotannon lisäksi pitkälti riippuvainen talvikaudella tarjolla olevista metsätöistä. Kun kirves ja käsisaha 60-luvulla vaihtuivat moottorisahaan, oli ennestäänkin velkaantuneilla ja vähävaraisilla pientiloilla edessään suhteellisen suuri, mutta välttämätön hankinta. Tämä tosiasia hyödynnettiin Kansan Sana-lehdessä koko tutkimusjakson ajan vähintään kaksi kertaa vuodessa julkaistuilla "moottorisahateemanumeroilla", jotka runsaan moottorisahailmoitustarjonnan lisäksi sisälsivät paljon metsätaloutta ja metsätyöläisten työoloja käsitteleviä juttuja.⁹⁹

Metsätöiden tuomista sivuansioista riippuvaiset pienviljelijät olivat perinteisesti tarjonneet halvan ja käyttökelpoisen työvoimareservin metsäteollisuudelle. Korkeasuhdanteen aikana metsätöitä oli runsaasti tarjolla ja ne teetettiin pääasiassa pienviljelijöillä. Yhtenäisen palkkausnormiston puuttuessa metsätyön hinta vaihteli samallakin hetkellä paikkakunnan ja työnantajan mukaan. Kun suhdanteet heikentyivät, työvoimareservi sai tulla toimeen miten parhaiten taisi. Valtio aloitti jo 30-luvulla metsäpalkkojen tarkkailun, mutta vielä 1950-luvun lopussa tilastot osoittivat metsätyöpalkkojen jatkuvasti jääneen jälkeen yleisestä ansiotason kehityksestä. Ensimmäinen metsä- ja uittotöiden vähimmäispalkkalaki tuli voimaan syyskuun alusta 1961 ja metsä- ja uittoalan ensimmäinen työehtosopimus tammikuun lopussa 1963. 60-luvulla metsätyömiesten päivä- ja vuosiansiot kasvoivat nopeammin kuin teollisuustyöläisten, mutta vuonna 1966 metsätyömiesten vuosiansiot olivat 37-47 prosenttia ja vielä vuonna 1970 5-18 prosenttia teollisuustyöläisiä pienemmät.¹⁰⁰

Kansan Sana katsoi metsäyhtiöiden riistävän metsätyöläisiä samalla tavoin kuin välitys- ja jalostusporras maataloustuottajia. Lehden mukaan maan hankinta-alueisiin jakaneet metsämonopolit hyödynsivät häikäilemättömästi korkeaa työttömyyttä voidakseen polkea palkkoja ja työolosuhteita. Puutavarayhtiöiden

⁹⁹Esimerkiksi KS 21.1.1960.

¹⁰⁰Brandt 1992, s.60; Juutilainen 1987, s.26; Simonen 1992, s.30; Reunala 1972, s.23.

voittoja kaventamalla metsätyöläisten palkkoja voitaisiin lehden mukaan korottaa jopa 30 prosenttia. Lehti uskoi metsätyöläisten ryhtyvän kesällä 1962 jopa lakkoon palkankorotusvaatimuksiaan vauhdittaakseen.¹⁰¹

Suurpääoman ylivoimaan lehti uskoi voitavan vaikuttaa vain metsätyöläisten alhaista järjestäytymisastetta nostamalla, apua järjestäytymiseen lehti neuvoi hakemaan SKDL:n jäseniltä. Metsä- ja uittotyöläisten ammatillinen järjestäytyminen oli niinkään ollut jo perinteisesti ääriivasemmiston tavoitteena. Jo 20-luvulla kommunistit pyrkivät kehittämään vuonna 1917 perustettua Maatyöväen Liittoa koko maaseudun palkkaköyhälistöä käsittäväksi joukkojärjestöksi. Vuonna 1928 liiton nimi muutettiin Suomen maa-, metsä- ja uittotyöväenliitoksi ja järjestöön yritettiin vetää mukaan myös metsätyöläisiä. Suomen Ammattijärjestön (SAJ) lakkauttamisen yhteydessä vuonna 1930 lakkautettu liitto perustettiin sodan jälkeen uudelleen Suomen Metsä- ja Uittotyöväen liitoksi (SMUTL), joka vuonna 1949 erotettiin SAK:sta kommunistisena liittona. SMUTL toimi keskusjärjestön ulkopuolella villinä liittona vuoteen 1958, jolloin sen jäsenet lakkauttamisen jälkeen ohjattiin Suomen Maaseututyöväen Liittoon. Sen rinnalle Maalaisliiton hallitsemaksi pienviljelijä-metsätyömiesten etujärjestöksi perustettiin 60-luvulla Suomen Metsätyömiestiliitto. Ilmeisesti perinne myös hidasti metsätyöläisten järjestäytymistä: jo vuosisadan alussa jotkut metsäyhtiöt kielsivät työntekijöitään kuulumasta mihinkään ammatilliseen tai poliittiseen työväenjärjestöön. Varsinkaan metsäyhtiöistä taloudellisesti riippuvaiset pienviljelijät eivät olleet halunneet vaarantaa työpaikkojaan ja toimeentuloaan aktiivisella ammattiyhdistystoiminnalla. Kun asenteet ääriivasemmistoa kohtaan olivat 60-luvun puoliväliin saakka kielteiset, hidasti SMUTL:n leimautuminen kommunistiseksi liitoksi todennäköisesti metsätyöläisten järjestäytymistä vielä 60-luvullakin. Kansan Sana kampanjoi metsätyöläisten järjestäytymisen ja palkankorotusten puolesta vielä tutkimusjakson loppupuolella erityisesti kansandemokraattisten kansanedustajien Pekka Puhakan ja Veikko Johannes Rytkösen kynillä. Vielä 1967 lehti vaati korjausta siihen, että metsätöiden koneellistumisen tuoma hyöty oli kokonaisuudessaan mennyt

¹⁰¹KS 15.1.1959; 4.3.1962; 2.12.1962; 22.2.1962; 20.7.1962.

puunjalostusteollisuuden kukkeroon ja vaikka puun kantohinnat olivat vuodesta 1959 alkaen nousseet, metsätyöläisten palkat olivat pysyneet ennallaan.¹⁰²

Vaikka metsätöiden ja metsätyöläisten määrä jo 60-luvun alussa alkoi pienentyä, Kansan Sana jaksoi muistuttaa järjestäytymisen tärkeydestä. Lehden mukaan metsätyöläisten vähentymisestä ei pitänyt tehdä sitä väärää johtopäätöstä, ettei jäljellejäävien kohtalosta pitäisi välittää. Vielä vuonna 1969 lehti patisti metsätyöläisiä järjestäytymään: metsätöiden sosiaalinen kehitys riippui pääkirjoituksen mukaan ratkaisevasti työläisistä itsestään, joilla aivan kuin muillakin aloilla tuli olla tervettä aloitteellisuutta.¹⁰³

Metsätalouden systemaattinen kehittäminen jäi 60-luvulla vähälle huomiolle, sillä maatalousministeriön ja siten ehkä myös poliittisten puolueiden mielenkiinto keskittyi asutustoimintaan, maataloustuloon ja yleensäkin maatalouspolitiikkaan. Toisaalta ainakin Seppo Juutilaisen mukaan maatalouspolitiikka ja etenkin asutustoiminta palvelivat pitkälti juuri metsäteollisuuden etuja. Juutilaisen mukaan asutustoiminnan tavoitteena oli jo vuosisadan alussa paitsi maanhankinta tilattomalle väestölle myös suhteellisen vakinaisen metsätyövoiman turvaaminen sekä infrastruktuurin luominen metsäteollisuudelle muun muassa tiestöä rakentamalla. Samalla tavoin toisen maailmansodan jälkeen syrjäisten ja harvaanasuttujen seutujen asutustoiminta pyrki Juutilaisen mukaan paitsi siirtolaisten ja rintamamiesten asuttamiseen myös metsätyövoiman saannin sekä kestävän ja voimaperäisen metsätalouden harjoittamismahdollisuuksien turvaamiseen. 1960-luvulle tultaessa maaseudun infrastruktuuri oli sen verran kehittynyt, ettei asutustoiminnan jatkaminen ollut tässä suhteessa tarpeellista. Kun metsätöiden koneellistuminen vähensi työvoiman tarvetta, ei asutustoimintaa tarvittu enää työvoimareservin turvaamiseksi.¹⁰⁴

1960-luvun alussa metsäteollisuuden osuus Suomen viennistä oli vielä 75 prosenttia. Vuosina 1955-1967 Suomen puumassateollisuuden tuotantoteho

¹⁰² Juutilainen 1987, s.29-31; KS 19.1.1967; 4.3.1962.

¹⁰³ KS 19.2.1965; 6.2.1965; 24.1.1969.

¹⁰⁴ Juutilainen 1987, s.14, 20, 41; Holopainen 1967, s.56.

yli kaksinkertaistui, mikä lisäsi teollisuuden raakapuun tarvetta samana aikana 13-16 miljoonaa kuutiota. Tarve siirtyä luonnon metsätaloudesta viljelytalouteen kasvoi 60-luvun edetessä ja muun muassa vuonna 1962 työnsä julkistanut Westermarckin komitea esitti maataloustuotannon laajentamisen vaihtoehdoksi metsätalouden parannuksia. Vuosina 1961-66 laadittiin viisi valtakunnallista metsätalouden kehittämissuunnitelmaa, jotka painottivat metsänviljelyä, ojitusta ja nuorten metsiköiden hoitoa.¹⁰⁵

Korjuukustannukset olivat useimmilla metsäteollisuuden aloilla merkittävien yksittäisten kustannuserä, jonka tasosta kilpailukyky suuresti riippui. Suomessa luonnonolot sekä maaseudun asutus- ja työvoimarakenne, luontainen uittoväyläverkosto, runsas työvoiman tarjonta ja suhteellisen alhainen palkkataso auttoivat pitämään yllä metsäteollisuuden kilpailukykyä aikana, jolloin puun korjuussa sovellettiin työvaltaisia menetelmiä. Maatalousväestölle metsästä muodostui merkittävä tulolähde paitsi tarvittaessa myytävänä pahan päivän varana myös maatalouden hiljaiseen talvikauteen sijoittuvana työtilaisuutena. 60-luvulla teollistuminen ja maastamuutto vähensivät maaseudun työvoimavaroja ja moottorisaha, kuorimakone, maatalous- ja metsätraktori syrjäyttivät melko lyhyessä ajassa perinteiset työ- ja ajovälineet: kirveen, käsisahan, kuorimaraudan ja hevosen.

Maatalouden ohella metsänkorjuussa kausityötä tekevän työmiehen syrjäytti koulutettu, vakinaiseen työsuhteeseen palkattu ja ympäri vuoden metsätyötä tekevä metsuri. Talven työhuippujen työvoimamäärä pieneni tämän takia suunnilleen kolminkertaisesta kaksinkertaiseksi. Absoluuttisesti tämä merkitsi noin 100 000 talvityöpaikkaa vähemmän kuin 1950-luvun alussa. 60-luvun loppuun saakka hakkuumäärien kasvu korvasi metsätöiden rationalisoitumisesta johtuvaa työvoiman vähentymistarvetta.¹⁰⁶

Metsätöiden koneellistamista kannattivat Suomessa sekä metsäteollisuus että metsätyöntekijöiden ammattijärjestö Maaseututyöväen Liitto. Metsäteollisuuden

¹⁰⁵Holopainen 1967, s.25-26, 42, 56.

¹⁰⁶Pihkala 1982b, s.405; Holopainen 1983, s.83.

motiivina oli korjuukustannusten pienentäminen ja Maaseututyöväen Liitossa koneellistaminen nähtiin mahdollisuudeksi nostaa palkkoja, siirtyä metsissäkin teollisuustyön kaltaiseen työhön sekä irrottaa metsätyö maatalaan kytkeytyneestä tilapäisluonteesta.¹⁰⁷

Kansan Sanan asenne metsätöiden koneellistumiseen oli kahtalainen. Toisaalta moottorisahan myönnettiin tuovan helpotusta metsurin ruumiillisesti raskaaseen työhön, mutta säännöllisesti lehti myös muistutti metsätöiden koneellistumisen vähentävän pienviljelijöiden entuudestaankin vähäisiä sivuansiomahdollisuuksia.

"Koneet ovat syöneet jätkän hankkeet, kuulee metsältä sanottavan. Sillä ei tarkoiteta ainoastaan sitä, että mekanisointi on pidentänyt kausityöttömyyttä ja vähentänyt yleensä metsän antamaa työllisyyttä. Sillä tarkoitetaan myös sitä, että koneistaminen ja sen nojalla nopeasti muutetut työmenetelmät ovat aina tapahtuneet jätkän kustannuksella. Voimassa olevat palkkaussopimukset eivät aina edes tunne niitä menetelmiä, joita käytännössä noudatetaan."¹⁰⁸

Varsinkin tutkimusjakson alkupuolella lehdessä esitettiin myös epäileviä arvioita moottorisahan metsätyöläiselle tuomasta hyödystä: "ammattitaitoiseksi metsätyömieheksi niin vanhan kansan pokalla eli kaarella kuin moottorisahallakin" itsensä esittelevä Väinö Karihtalo esimerkiksi vakuutti, että moottorisaha helpottaa työtä lähinnä tukkien ja vanerikoivujen kaadossa sekä halonteossa. Muita puutavaralajeja työstettäessä moottorisahasta ei Karihtalon mukaan ollut hyötyä. Metsätieteen tohtoriin vedoten Karihtalo kehotti metsätyömiestä tarkoin harkitsemaan ennen kuin vaihtaa kaaren tai justeerin moottorisahaan. Lehden mielestä valtion olisi pitänyt ottaa nykyistä suurempi vastuu myös moottorisahojen hankinnasta ja jopa kompensoida haitat ja menetykset, joita pienviljelijöille aiheutuu metsätöiden koneellistumisesta. Osamaksuerien suorittaminen vaati lehden mukaan pienviljelijältä entuudestaankin pitkän päivän venyttämistä ja työvauhdin kiristämistä kohtuuttomaksi. Moottorisahan hankinta- ja huoltokulujen vuoksi moottorisahaa käyttäville pitäisikin maksaa vähintään viiden prosentin moottorisahalaisää.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Juutilainen 1987, s.40.

¹⁰⁸ KS 9.10.1965.

¹⁰⁹ KS 21.1.1960; KS 27.1.1961; KS 22.11.1961; KS 19.1.1961.

Tutkimusjakson loppupuolella lehti piti jo metsätöiden koneellistumista välttämättömänä. Väistämättömänä lehti piti myös sitä, että metsätyöhön oli syntymässä oma ammattiryhmänsä, jolle nykyiset palkka- ja muut sosiaaliset edut eivät riitä.

"Neuvostoliitosta on esimerkiksi kantautunut tietoja siellä kehitetystä koneesta, jota hoitelee yksi mies suorittaen koneen ohjaamosta käsin työtä halliten puun katkaisemisen ja sen kaatamisen sillä tavoin, että kaatuva puu ei vahingoita taimistoa enempää kuin nuoria puitakaan."¹¹⁰

Selvänä lehti piti myös sitä, ettei yksityismetsätalous voinut luoda edellytyksiä niin laajamittaiselle koneellistamiselle kuin metsäteollisuus kuvitteli. Lehden mukaan metsätöitä olivat koneellistaneet lähinnä metsätyöläiset itse ja koska heidän työsuhteensa olivat enimmäkseen lyhyitä, oli mahdollista hankkia vain sellaisia pieniä koneita, joilla oli käyttöä myös maataloustuotannossa.¹¹¹

Metsätyöläisten ahdingosta lehti syytti myös metsähallintoa, jonka julkiset elimet olivat lehden mukaan MTK:n hallussa ja ajoivat sen etua. Puunmyyntirajoitusten ohella tämä vaikeutti työttömyystilanteen hoitamista. Metsähallinnon uudelleen organisoinnista lehti ei odottanut apua: isäntien muodostamat keskusmetsäseurat ja metsänhoitolautakunnat jakaisivat jatkossakin valtion metsänparannusvarat oman harkintansa mukaan. Epäoikeudenmukaiseksi lehti arvosteli myös metsänhoitomaksuja, joista pienviljelijät piti vapauttaa, koska nämä eivät tarvinneet metsänhoitoyhdistyksen palvelujakaan.¹¹²

4.5.Yhteenveto

Maatalousaiheisessa kirjoittelussaan Kansan Sana näyttää 60-luvun aikana ajautuneen umpikujaan. 60-luvun alussa, kun maidon ylituotanto-ongelma ei vielä ollut kärjistynyt ylivoimaiseksi, asutustoiminta jatkui ja SKDL jäi hallitusta muodostettaessa kerta toisensa jälkeen oppositioon, lehti pystyi tukeutumaan SKDL:n maatalousohjelman mukaiseen, pienviljelijöitä puolustavaan ja

¹¹⁰KS 24.1.1969.

¹¹¹KS 24.1.1969.

¹¹²KS 11.12.1966.

Maalaisliitto/Keskustapuolueen sanelemaa maatalouspolitiikkaa vastustavaan retoriikkaan.

60-luvun lopulla SKDL:n päästyä hallitukseen myös ylituotanto-ongelma paheni ja maatalouspolitiikassa sai vallan tuotannon rajoittamiseen tähtäävä suuntaus. Kun SKDL:n hallitusvastuu esti maatalouspolitiikan arvostelun, mutta myös tuotannonrajoitustoimien kiihkeä puolustelu peltonsa hiellä ja tuskalla raivanneelle ja nyt toimeentulo-ongelmien kanssa kärvistelevälle pienviljelijälukijalle olisi ollut epäviisasta, jäi lehti tavallaan puun ja kuoren väliin.

Uudenlaista suuntautumista lehti ei myöskään onnistunut löytämään metsätyöläisille suunnattuun kirjoitteluun. Metsätyöläisten ahdingon arvostelulta katosi pohja SKDL:n päästyä hallitukseen, metsätyöläisten joukon harventuessa metsätöiden koneellistumisen myötä ja metsätöiden palkkauksen noustessa 60-luvulla. Sen enempää kuin 60-luvun julkisessa keskustelussa yleensäkin, ei Kansan Sanankaan palstoilla pohdittu maaltamuuton ja maaseudun autioitumisen syitä ja seurauksia. Sen aika tuli vasta myöhemmin.

5. KANSAN SANA, SKDL JA KILPAILIJAPUOLUEET

5.1. Maatalouskysymys sisäpolitiikassa

Suomen poliittisessa kulttuurissa perusvastakohtaisuuksia on ollut maalaisten ja kaupunkilaisten välinen vastakohtaisuus. Osasy maaseutu-kaupunki-vastakohtaisuuden syntymiseen on sodan aikana säädetyssä valtalaisessa, joka antoi hallitukselle lähes rajattoman vallan päättää työpalkoista ja muista työntekoon liittyvistä kysymyksistä sekä maataloustuotteiden hinnoista ja jakelusta. Tällaisessa tilanteessa etujärjestöt, toisaalla MTK ja toisaalla SAK, pyrkivät luonnollisesti vaikuttamaan hallitukseen nopeasti kasvavan jäsenkuntansa etujen ajamiseksi. Sotien jälkeen hallituksen asema etujärjestöjen palkka- ja hintavaatimusten ristipaineessa olikin erittäin vaikea. Valtalaki kumottiin vuonna 1955, minkä jälkeen etujärjestöt saivat keskenään sopia hinta- ja palkkakysymyksistä. Kun palkan- ja hinnankorotukset kytkettiin kuitenkin edelleen toisiinsa, tuottajien ja palkansaajien edut näyttäytyivät vastakkaisina: SAK eli palkkatyöläiset ja MTK eli maataloustuottajat olivat vaatimuksineen vastakkaisina osapuolina myös vuoden 1956 yleislakossa. Vaikka maaseudun ja kaupunkien väliset sosiaaliset erot alkoivat pienentyä 60-luvun puolivälistä lähtien poliittisella kentällä perinteinen vastakohta pelkistyi tietoisestikin kärjistetyksi maaseudun tuottajien ja kaupungin kuluttajien väliseksi käytännöllispoliittiseksi intressiristiriidaksi.¹¹³

Maataloudesta elantonsa saavien määrä alkoi jo 50-luvulta lähtien vähentyä, mutta vielä vuonna 1960 maatalouden palveluksessa oli 35 prosenttia ja vielä vuonna 1970 20 prosenttia väestöstä eli siis sängen suuri joukko äänestäjiä. Maatalousvaltaisessa ja hitaasti kaupungistuvassa maassa, jossa oli vanhoja talonpoikaiselämäntavan perinteitä, kaupunkilaisten ja maalaisten vastakohta säilyi kauan ihmisten kokemuksissa ja yli yhteiskunnan rakennemuutoksenkin pitämässä yllä agraaripuolueen poliittista voimaa. Sisäpolitiikassa valta-aseman saikin erityisesti maaseutuväestön etuja ajanut, vuonna 1965 Keskustapuolueeksi nimensä muuttanut Maalaisliitto. Sisäisesti suhteellisen yhtenäisen Maalaisliiton valta-asemaa vahvisti heti sodan jälkeen vasemmiston hajoaminen kahdeksi keskenään kilpailevaksi puolueeksi ja 50-luvulta lähtien

¹¹³Vihavainen 1997, s.879; Huuska 1973, s.167, 170, 173-174; Nousiainen 1988, s.39-40.

maalaisliittolaisen Urho Kekkosen nousu merkittäväksi poliittiseksi vallankäyttäjäksi ja vuonna 1956 tasavallan pitkäaikaiseksi ja voimakkaaksi presidentiksi.¹¹⁴

Maalaisliitto/Keskusta hyötyi myös 50-luvun lopussa tapahtuneesta SDP:n hajaannuksesta ja Maalaisliitto/Keskustan asemaa vahvisti sodan jälkeen sekin, että ilman sitä SDP tai pienet porvarilliset puolueet eivät olisi voineet muodostaa enemmistöhallitusta. Vaalikaudeksi 1958-1962 eduskuntaan äänestettiin kyllä vasemmistoenemmistö, mutta tulehtuneiden välien vuoksi vasemmistopuolueiden hallituskoalitio ei 50-luvun lopussa ja 60-luvun alussa ollut mahdollinen vaihtoehto. Hajaantuneen SDP:n enemmistön johto ei miellyttänyt Neuvostoliittoa, joten hallitus, jossa myös SDP olisi ollut mukana, olisi käytännössä ollut ulkopoliittisesti toimintakyvytön. Lisäksi monissa kysymyksissä parlamentaarinen vastakkainasettelu kulki 60-luvulla oikeisto-vasemmisto-asetelman ohella linjalla sosialidemokraatit ja kokoomus maalaisliittoa ja kansandemokraatteja vastaan eli kaupunkiväestön tietyt kerrostumat maaseutuväestön ryhmiä vastaan. Kaiken kaikkiaan Väinö Tannerin puheenjohtajakaudella eli vuoteen 1963 SDP:n enemmistön välit niin kansandemokraatteihin kuin Maalaisliittoonkin olivat kireät.¹¹⁵

Neuvostoliitto piti hallituskelpoisena SKDL:ää ja Maalaisliitto/Keskustaa. Kansandemokraattien ja Maalaisliitto/Keskustan yhdistelmästä ei kuitenkaan olisi syntynyt enemmistöhallitusta. Toisaalta SKDL:n ja Maalaisliitto/Keskustan tavoitteet esimerkiksi maatalouspolitiikassa erosivat toisistaan niin paljon, että hallitusvastuu pelkästään Maalaisliitto/Keskustan kanssa olisi ollut kansandemokraateille poliittisesti tuhoisa. SKDL myös korosti esimerkiksi SDP:tä ja Maalaisliitto/Keskustaa enemmän ideologisia kysymyksiä, jolloin mahdollisten hallituskumppaneiden joukkokin oli pienempi kuin muilla suurilla puolueilla. Tutkimusajanjaksolla SKDL:n ainoa tie hallitukseen oli kolmen suuren kansanrintamahallitus.¹¹⁶

¹¹⁴Haataja 1997, s.794; Nousiainen 1988, s.27; Vihavainen 1997, s.879.

¹¹⁵Pihkala 1982a, s.339; Hakovirta 1973, s.119, 128.

¹¹⁶Hakovirta 1973, s.126-127.

Vuoden 1959 alusta vuoteen 1966 Suomea hallitsivat Maalaisliitto/Keskustan dominoimat porvarihallitukset. Vaikka hallitustunnusteluissa 60-luvun alussa säännöllisesti väläyteltiin mahdollisuutta myös kaikkien puolueiden hallitukseen, oli kysymys lähinnä muodollisuudesta. Käytännössä SDP:ltä vei hallituskelpoisuuden puolueen hajaannus ja Neuvostoliiton vihamieliseksi kokema puoluejohto. SKDL:n taas pitivät hallituksen ulkopuolella länsimaiden epäluulot ja pelko kommunistien vaikutusvallan kasvamisesta.

Keskustan valta-aseman lisäksi vuosia 1958-1966 leimasi MTK:n vahva neuvotteluasema. SDP:n hajaannus jakoi myös MTK:n vanhan vastapuolen SAK:n kahtia. SAK tuki jo vuoden 1958 vaalikampanjassa aktiivisesti SDP:n opposition ehdokkaita, minkä vuoksi osa SAK:n jäsenliitoista erosi keskusjärjestöstä. Puoluehajaannuksessa enemmistöä tukevat perustivat vuonna 1960 omaksi keskusjärjestökseen Suomen Ammattijärjestön. Rinnakkaisorganisaatioiden rakentaminen kulutti voimia ja heikensi ammattiyhdistysliikkeen vaikutusvaltaa. Ay-liikkeen eheyttämisneuvottelut käynnistettiin toden teolla jo vuonna 1964. Lopullisesti voimat keskitettiin yhteen järjestöön vasta vuonna 1969.¹¹⁷

MTK:n mahdollisuudet ajaa vaatimuksiaan luovutuslakkouhalla heikkenivät maataloustuotteiden ylituotannon takia, mutta vuosina 1956-67 se sai vaatimuksensa hyvin läpi keskeisen hallituspuolueen Maalaisliitto-Keskustan avulla. Työmarkkinakentässä MTK joutui muiden kanssa vastakkain maataloustuotteiden ja kantohintojen osalta. Sen asemaa helpotti maatalouden sosiaalinen yhdenmukaistuminen sikäli, että pienimpien sivuansioita edellyttävien tilojen ja maataloustyöntekijöiden määrät vähenivät jyrkästi. Toisaalta ongelmaksi tuli jakautuminen Etelä-Suomen viljanviljelijöihin sekä Itä- ja Pohjois-Suomen karjatalouden harjoittajiin. Maalaisliitto-keskustapuolue halusi edelleen korostaa karjataloustuottajien etuja, mikä johtui äänestäjäkilpailusta SKDL:n kanssa. Vaikka MTK:n asema valtiovaltaan nähden oli edullinen, taloudellinen rakennekehitys oli sitä vastaan: suuret

¹¹⁷Valkonen 1989, s.50-51, 53-57.

ikäluokat tulivat työkään, maitotaloustuotteiden sijoittaminen vientiin vaikeutui ja metsätöitä rationalisoitiin.¹¹⁸

5.2. Pohjois-Savon poliittinen ilmasto

Poliittiselle kulttuurille on tyypillistä, että aikoinaan vaikuttaneet taloudelliset yms. tekijät synnyttävät pysyviä käyttäytymismuotoja, jotka säilyvät sukupolvesta toiseen, eivätkä enää liity yksilöiden motivaatioon. Poliittisia perinteitä on löydettävissä niin kokonaisista maakunnista kuin yksittäisistä maalaiskylistä ja tehdasyhdyskunnistakin. Itä-Suomessa Pohjois-Savo ja Pohjois-Karjala eivät taloudellisesti juurikaan eroa toisistaan, mutta kahdeksan vuosikymmenen takaisten tapahtumien vuoksi Pohjois-Savo on tukeutunut vasemmistoradikalismiin ja Pohjois-Karjala sosialidemokratiaan.¹¹⁹

Pohjois-Savossa kehittyi kansalaissodan jälkeen selvärajainen poliittinen kaksijakoisuus, joka säilyi 1960-luvulle asti. Sekä kommunistien että maalaisliiton kannatus oli selvästi korkeampaa kuin muualla maassa. Vuoden 1919 eduskuntavaaleissa maalaisliitto sai 28,5 prosenttia annetuista äänistä. Tämän alapuolelle sen kannatus laski vasta, ja silloinkin tilapäisesti, vuoden 1970 ja 1972 vaaleissa. Työväenliikkeen jakautuessa kansalaissodan jälkeen kahteen leiriin emäpuolueesta irtaantunut äärivasemmistolainen Suomen Sosialistinen Työväenpuolue sai Pohjois-Savossa vuoden 1919 vaaliessa peräti 38,4 prosentin vaalikannatuksen. Kun kommunistien valtiollinen toiminta 1930 kiellettiin, kommunistien kannatus siirtyi osittain sosialidemokraateille. SDP:n kannatus puolestaan laski romahdusmaisesti jälleen vuoden 1945 vaaleissa, joihin myös kommunistit saivat osallistua. Sen jälkeen kommunisteilla oli Pohjois-Savossa noin 30 prosentin kannatus aina vuoteen 1966 saakka.¹²⁰

60-luvun eduskuntavaaleissa SDP oli Pohjois-Savossa selvästi suurin puolue vain vuoden 1966 vaaleissa Varkaudessa. Muutoin kaikissa Pohjois-Savon kunnissa sai eniten ääniä joko Maalaisliitto/Keskustapuolue tai SKDL. Vuosina 1962 ja 1966 SKDL oli selvästi suurin puolue Kuopiossa, Iisalmessa,

¹¹⁸Pihkala, Soikkanen 1982, s.364-366.

¹¹⁹Nousiainen 1988, s.53-54

¹²⁰Piironen 1982, s.20-23.

Kiuruvedellä ja Rautavaaralla, vuonna 1962 Varkaudessa ja Suonenjoella sekä vuonna 1966 Karttulassa. Vuonna 1962 Maalaisliitto sai hallitsevan aseman 18 kunnassa ja vuonna 1966 Keskustapuolue 19 kunnassa. Vuoden 1970 eduskuntavaaleissa SMP:n menestys horjutti maakunnan poliittisen kentän peruskuviota: vaalien jälkeen Pohjois-Savossa ei ollut enää yhtään kuntaa, jossa keskustapuolueen ja SKDL:n yhteenlasketut ääniosuudet olisivat ylittäneet edes 70 prosenttiin.¹²¹

Jaakko Nousiaisen mukaan kommunismista muodostui Pohjois-Savon hallitseva vasemmistolainen liike siksi, että alueella vuosisadan alussa oli paljon poliittiselle radikalismille alttiita torppareita ja maataloustyöväkeä, mutta myös valveutunutta ja luokkatietoista teollisuustyöväestöä. Myös kansalaissodan tapahtumat koskettivat Pohjois-Savoa voimakkaammin kuin esimerkiksi Pohjois-Karjalaa. Äärivasemmisto sai Nousiaisen mukaan alueella jalansijaa myös sen vuoksi, että kansalaissodan jälkeen sosialidemokraatit pyrkivät puolustamaan asemiaan erityisesti Etelä-Suomen teollisuusalueilla ja kommunistit hyödynsivät mahdollisuuksiaan maaseudulla. Toisen teorian mukaan sosialidemokratia korvautui kommunismilla erityisesti sellaisilla paikkakunnilla, joille kommunistiset virikkeet olivat tulleet laitonta tietä, joilla oli suurteollisuutta ja joissa vasemmiston kannattajien ammatillinen järjestäytymisaste oli korkea.¹²²

Nousiaisen mukaan pohjoissavolainen kommunismi oli enemmänkin vatsassa kuin päässä ja sydämessä: äärivasemmiston kannattajia ei kiinnostanut niinkään kommunistinen ideologia kuin omien elinolojen kohentaminen. Nousiaisen vuonna 1956 tekemän ja ilmeisen oikean arvion mukaan SKDL:n pohjoissavolaiset äänestäjät eivät asettaneet puolueita niinkään oikea-vasen-akselille, vaan ympyrään, jossa esimerkiksi SKDL:n kannattaja elintason kohoamisen jälkeen saattoi siirtyä suoraan Maalaisliiton äänestäjäksi, jos koki sen omakseen. Maalaisliiton/Keskustapuolueen sijasta SKDL:n äänet sieppasi Pohjois-Savossa vuoden 1970 eduskuntavaaleissa SMP.¹²³

¹²¹Piironen 1982, s.23; Tiusanen 1985, s.39,48.

¹²²Nousiainen 1956, s.59-66; Tiusanen 1985, s.32.

¹²³Nousiainen 1956, s.150-154

5.3. Kilpailu äänistä

Kuopion vaalipiirissä, kuten koko maassa, SKDL:n jäsenmäärä oli lähtenyt laskuun jo 60-luvun alussa. Tämä saattoi osittain johtua siitä, että into järjestötoimintaan väheni 60-luvulla elintason noustessa ja vapaa-ajanviettomahdollisuuksien monipuolistuessa. Vuosina 1962-1966 kaikissa muissa vaalipiireissä paitsi Kymen ja Pohjois-Karjalan vaalipiireissä oli enemmän sellaisia kuntia, joissa SKDL:n perusjärjestöjen jäsenmäärä väheni kuin lisääntyi. Kuopion vaalipiirin 29 kunnassa SKDL:n jäsenmäärä nousi vuosina 1962-1966 vain seitsemässä kunnassa.¹²⁴ SKDL:n kannatuksen kehitys eduskuntavaaleissa koko maassa sekä Kuopion vaalipiirissä on esitetty seuraavissa taulukoissa.

Taulukko 3. SKDL:n, Maalaisliitto/Keskustapuolueen, SDP:n, SPP/SMP:n ja TPSL:n kannatus prosentteina koko maassa vuoden 1962, 1966 ja 1970 eduskuntavaaleissa.¹²⁵

Vuosi	SKDL	ML/Kesk	SDP	SPP/SMP
1962	22	23	19,5	2,2
1966	21,2	21,2	27,2	1,0
1970	16,6	17,1	23,4	10,5

Taulukko 4. SKDL:n, Maalaisliitto/Keskustapuolueen SDP:n ja SPP/SMP:n kannatusosuus prosentteina Kuopion vaalipiirissä eduskuntavaaleissa vuosina 1962, 1966 ja 1970. (Suluissa valittujen kansanedustajien määrä)¹²⁶

Vuosi	SKDL	ML/Kesk.	SDP	SPP/SMP
1962	30,1(4)	30,3(4)	11,7(1)	6,4(-)
1966	29,1(4)	28,6(2)	17,5(4)	6,8(1)
1970	21,2(2)	24,2(3)	16,4(2)	21,2(2)

Sekä SKDL:n että Maalaisliitto/Keskustapuolueen kannatus laski vuosina 1962-1970 eniten juuri Kuopion vaalipiirissä. SKDL menetti tänä aikana kannatustaan

¹²⁴Eskola 1966, s.42.

¹²⁵Koskiaho 1973, s.162.

¹²⁶Tiusanen 1985, s.49.

8,9 prosenttiyksikköä ja Maalaisliitto/Keskustapuolue 6,1 prosenttiyksikköä. Taloudelliset muutokset vaikuttavat politiikkaan siten, että äänestäjät palkitsevat hallituspuolueita nousukaudesta ja rankaisevat laskukaudesta. 60-luvulla taloudellinen lama oli pahimmillaan vuosikymmenen puolivälin jälkeen. SKDL:n hallituskauden aikana työttömyys paheni ja työtaistelut ja muutto Ruotsiin lisääntyivät. Maastamuutto siirsi nukkuvien puolueeseen erityisesti SKDL:n perinteistä kannattajakuntaa pienviljelijä-metsureita. Lisäksi SDP:n johtama hallitus alkoi ajaa teollisuusystävällistä politiikkaa. Vuosina 1966-1969 toteutettiinkin monta maataloutta ja erityisesti pienviljelijöitä kaltoin kohdellutta uudistusta kuten pakettipeltolaki ja verotusuudistus, joiden synnyttämä katkeruus todennäköisesti rokotti SKDL:n kannatusta viljelijäväestön keskuudessa. SMP käytti hyväkseen maatalousalan lamaa ja poimi kannattajikseen vieraantuneet äänestäjät.¹²⁷

Sisko Tiusasen pro gradu -tutkielman mukaan kansandemokraatit saivat Pohjois-Savossa kannatusta sekä teollisuuspaikkakunnilta että harvaanasutuista maalaiskunnista. 60-luvulla SDP, kokoomus ja liberaalit keräsivät Tiusasen mukaan kannatuksensa kasvukeskuksista, joissa teollisuuden ja palveluelinkeinojen osuus väestön elinkeinorakenteesta oli suuri ja väestön koulutusaste suhteellisen korkea. SMP:tä ja Maalaisliitto/Keskustapuoluetta taas äänestettiin harvaanasutuissa ja muuttotappiokunnissa, joissa maa- ja metsätalouden osuus elinkeinorakenteesta oli suuri, koulutusaste alhainen ja väestö ikääntynyttä. Kun SKDL:n kannatus ei Tiusasen tutkimuksessa selkeästi korreloi kunnan kehitysasteen kanssa, voi tulkita, että kasvukeskuksissa puolueen kannatusta söi etenkin SDP ja maaseudulla uusi tulokas SMP. Asutuskeskuksissa SKDL menetti perinteistä kannattajakuntaansa SDP:lle ja maaseudulla SMP:lle onnistumatta missään hankkimaan uusia äänestäjiä. Vankka kannatus SKDL:lla oli sellaisissa kunnissa, joissa maatilat olivat pieniä, peltoalan osuus maasta vähäinen ja metsäyhtiöt omistivat suuren osan maasta.¹²⁸

¹²⁷Helander 1971, s.79-81; Rantala 1971, s.30-36; Rantala 1982, s.156-157.

¹²⁸Tiusanen 1985, s.71-73, 77-78, 86, 89.

5.4. Kilpailijapuolueiden kuva oppositiokaudella

Kansan Sana -lehden toimittajat mielsivät selvästi yhdeksi tärkeimmistä tehtävistään poliittisen käännytystyön, lukijoiden saamisen kansandemokraattisen liikkeen puolelle. Järjestötoiminnan ollessa lamassa Kansan Sana joutui 60-luvulla useita kertoja käytännössä yksin tekemään myös vaalityön ehdokkaita haastatteleamalla ja täyspeittojakeluita järjestämällä. Yhteisesti sovittua tai määrättyä pääkohderyhmää lehdellä ei poliittisessa työssään kuitenkaan ollut. Veikko Partasen käsityksen mukaan lehti pyrki kirjoittelullaan vaikuttamaan lähinnä nukkuvien puolueen äänestyskäyttäytymiseen. Myöhemmin 70-luvulla koko toimitus suuntautui yhtenäisemmin SMP:tä vastaan, mutta vielä 60-luvulla Vennamon vastainen kirjoittelu oli lähinnä yksittäisten toimittajien tai avustajien spontaania mielenilmausta. Veikko Partasen mukaan jonkin verran kirjoittelulla pyrittiin vaikuttamaan myös SDP:n kannattajiin. Sen sijaan Maalaisliitto/Keskustan kannattajat jätettiin mieluusti rauhaan, koska yleisesti oli tiedossa, että "julkikepulaista ei käännytä pirukaan". Eero Karttusen käsityksen mukaan Kansan Sanan ja Maalaisliitto/Keskustan suhteeseen saattoi vaikuttaa myös se, että monessa levikkialueen kunnassa SKDL ja Maalaisliitto/Keskusta olivat hyvässä yhteistyössä. Jos Maalaisliitto/Keskustaa haluttiin lehdessä mukiloida, se piti Karttusen mukaan useinkin tehdä "vähän niin kuin silkkihansikkain".¹²⁹

5.4.1. Vihollisena Vennamo

Maalaisliitosta erotettu kansanedustaja, maatalousministeriön asutusasiainosaston entinen päällikkö ja Asutusliiton ylijohdaja Veikko Vennamo perusti helmikuussa 1959 Pieksämäellä Suomen Pientalonpoikien Puolueen (SPP). Jo saman vuoden joulukuussa perustettiin myös SPP:n Kuopion piirijärjestö. Puolueen pää-äänenkannattaja, vuonna 1961 nimensä Suomen Uutisiksi muuttanut Pientalonpoika alkoi ilmestyä vuoden 1959 maaliskuussa. Kuopion maakuntatoimisto lehdelle perustettiin jo vuonna 1960. Muutoinkin vuodet 1959-1961 olivat SPP:lle kasvun aikaa: puolueelle perustettiin ripeästi uusia paikallisosastoja ja jäsenmäärä kasvoi nopeasti.¹³⁰

¹²⁹Tellervo Tuuran ja Veikko Partasen haastattelut 22.1.2000; Eero Karttusen haastattelu 24.1.2000.

¹³⁰Enävaara 1979, s.9-17.

Kansan Sana -lehdessä Veikko Vennamon talonpoikaispuolueen uhka tunnistettiin heti vuonna 1959, kun SPP:tä oltiin perustamassa. Helmikuun alussa vuonna 1959 Kansan Sanan pääkirjoitus tuomitsi pienviljelijöille eri puolille maata lähetetyt kutsut Suomen pientalonpoikien perustavaan kokoukseen Pieksämäelle. Pääkirjoitus kehotti kutsun saaneita tarkoin harkitsemaan seikkailuun lähtemistä, sillä kysymys oli lehden mukaan vain puoluetta perustavien oman voiton tavoittelusta.¹³¹

"Mistä tämän puolueen perustamisessa on kysymys? Onko tarkoitus todella ryhtyä määrätietoisesti ajamaan pienviljelijäväestön asioista ja etuja tämän väestöosan toivomalla tavalla? Mistään tällaisesta ei ole kysymys, vaikka kokouksen koollekutsujat sellaista uskottelevatkin. Kysymys on vain siitä, että äärimmäinen oikeisto pyrkii eräiden henkilöiden toimeliaisuutta hyväksi käyttäen keinottelemaan omaan pussiinsa pienviljelijäväestön hädän kustannuksella. Pienviljelijähän ovat suurissa taloudellisissa vaikeuksissa ja tulevaisuuden näköalat heidän osaltaan näyttävät pimeiltä. Varsinkin maalaisliittoa kohtaan tunnetaan katkeruutta sen saamattomuuden ja pienviljelijäin asian pettämisen vuoksi. Ja kun asia on näin, eräät henkilöt ja ryhmät yrittävät käyttää tilannetta hyväkseen tuntematta mitään todellista auttamishalua."¹³²

Maatalousministeriön asutusasiainosaston entisenä päällikkönä ja Asutusliiton ylijohtajana Vennamo oli mitä parhain kohde Kansan Sanan kritiikille. Asutustoimintaa säädelleiden maanhankinta- ja maankäyttölain puutteet olivat Kansan Sanan vakioiteemoja, joihin syytäksi voitiin nyt myös poliittisen tarkoituksenmukaisuuden nimissä osoittaa sopiva syyllinen.

"Oikeutettuna voidaan tässä yhteydessä pitää kysymystä, miksi ei ASO:n ylijohtaja sittemmin "pientalonpojaksi" julistautunut Veikko Vennamo valvonut asutustilallisten etuja. Ilmeisesti tässäkin tapauksessa löivät hänellä sanat ja teot toisiaan korville."¹³³

Kansan Sana käynnisti suoranaisten todistelukampanjan vakuuttaakseen lukijan siitä, kuinka Suomen pientalonpoikien puuhamies Veikko Vennamo oli kohdellut kaltoin pienviljelijöitä. Lehden mukaan vennamolaisuuden ytimenä oli "jonninjoutava höpsötys" ja puolueen päämies "kulkee maakunnassa lupailmassa milloin mitäkin tietäen kuitenkin kaiken aikaa, että yhden miehen

¹³¹KS 8.2.1959

¹³²KS 8.2.1959

¹³³KS 17.1.1960.

eduskuntaryhmä ei pysty huikeita enempää kuin vaatimattomiakaan lupauksia lunastamaan"¹³⁴. Erityisesti joensuulainen kansanedustaja Toivo Niiranen kunnostautui laatimalla kokonaisen juttusarjan, jossa Vennamon valtiovarainministerikaudelta oli eduskunnan pöytäkirjoista etsitty todisteita siitä, ettei tämä todellakaan ollut, toisin kuin itse väitti, pienviljelijän asialla. Niirasen toimeliaisuus Vennamon katalan luonteen todistelemiseksi jatkui kiivaana vuoden 1961 kesään saakka siitäkkin huolimatta, että SPP:n menestys vuoden 1960 kunnallisvaaleissa jäi Pohjois-Savossa heikoksi. Niirasen lisäksi Veikko Vennamo vastaan kampanjoivat SKP:n ja SKDL:n piirijärjestöt. SKDL:n Joensuun piirijärjestön allekirjoittaman jutun mukaan puoluetta on perustamassa joukko kiipeilyintoisia maatalousteknikkoja ja -neuvoja, minkä lisäksi järjestöä on monin paikoin perustamassa myös paikkakunnan rikkaimpia kokoomuslaisia sekä aikaisemmin poliittisessa toiminnassa epäonnistuneita onnenonkijoita, joilla on yhteisen asian sijasta vain oma lehmä ojassa.¹³⁵

"Se (Pientalonpoikien Puolue) tähtää maamme ulkopoliittisen suunnan muuttamiseen vihamieliseksi suhteessa Neuvostoliittoon, mitä äärioikeisto ei ole onnistunut toteuttamaan. Se tähtää voimien hajoittamiseen - ei niiden kokoamiseen ajamaan maaseudun köyhän kansan asiaa. Se tähtää kansandemokraattisen voiman jatkuvaan kasvun estämiseen, koska ihmiset ovat entistä enemmän alkaneet nähdä liikkeessämme ainoan pelastuksen elinehtojen turvaamiseksi."¹³⁶

Yhtäkään tilaisuutta SPP:n turmiollisuuden todistamiseksi ei jätetty käyttämättä. Vennamon ja SPP:n toisen nokkamiehen Rieti Partasen erimielisyyksistä lehti uutisoi suorastaan vahingoniloiseen sävyyn:

"Kärhämä on avannut silmät huomaamaan, ettei kaksi riitelevää kokoomuksen juoksupoikaa kykene auttamaan hädässä olevia pienviljelijöitä ja yläsavolaiset pienviljelijät, jotka aikoinaan kyllästyivät maalaisliiton petospolitiikkaan ovat nyt aikeissa sanoutua irti Pientalonpoikien puolueesta, johon aikanaan hädässään tarttuivat ja liittyy SKDL:n jäseniksi."¹³⁷

Kansanedustaja Veikko Rytönen arvioi, että kunnallisvaalien jälkeen monessa kunnassa on edellytykset harjoittaa työmiehen ja pienviljelijän etujen mukaista kunnallispolitiikkaa, kunhan SPP:n valtuutetut vain muistaisivat ajaa

¹³⁴KS 29.1.1960.

¹³⁵KS 14.2.1959; 11.4.1959; 5.5.1959; 21.5.1959; 26.6.1959; 28.6.1959; 27.10.1959.

¹³⁶KS 29.12.1959

¹³⁷KS 28.8.1960

äänestäjensä eikä johtajansa Veikko Vennamon määräämää linjaa.¹³⁸ SPP:n huonosta kunnallisvaalimenestyksestä huolimatta Toivo Niiranen katsoi vielä tarpeelliseksi kerrata lehden lukijoille todisteet Vennamon katalasta luonteesta ja SPP:n todellisesta roolista äärioikeiston apujärjestönä. Ovelasti Niiranen onnistui syyttämään Vennamon epäonnisesta yrityksestä myös Maalaisliittoa ja SDP:ta:

"Vennamon järjestämä ja äärimmäisen oikeiston tukema yritys oli mahdollinen nojaten maalaisliiton ja sos.dem. puolueen johtajiston harjoittaman yksinomaan suurpääoman edut huomioon ottavan politiikan seurauksena. Siihen tyytymättömät ovat alttiita kuuntelemaan hyviä lupauksia, eivätkä huomanneet niiden taakse verhottuja todellisia tavoitteita. Kun ne ovat nyt selvinneet, ovat useimmat tuon yrittelyn kannattajiksi harhautuneet jääneet siitä sivuun kaikessa hiljaisuudessa. Monet ovat avoimestikin todenneet tullessa petetyksi ja liittyneet jäseniksi kommunistisiin ja kansandemokraattisiin järjestöihin."¹³⁹

Kaiken kaikkiaan vuoden 1960 kunnallisvaalitulos näyttää olleen SKDL:lle ja Kansan Sana -lehdelle ilmeinen helpotus, sillä sen jälkeen SPP:n vastainen kirjoittelu sai vähemmän pelokkaan sävyn. Pyhäselän asutustilallisista tehdyssä reportaasissa mainittiin, että ainakin pyhäselkäläiset kannattajat arvostelevat entistä enemmän puolueensa johtoa ja koko maatalouspolitiikkaa. Ainoana ratkaisuna haastateltavat näkivät, kuinkas muuten, maaseutuväestön ryhmittymisen suurella joukolla SKDL:n vaaliliiton taakse.¹⁴⁰

Vuoden 1962 presidentinvaaleissa SPP asettui yhdessä kokoomuksen, liberaalien, RKP:n ja SDP:n kanssa tukemaan presidentti Urho Kekkosen vastaehdokasta oikeuskansleri Olavi Honkaa. Omassa retoriikassaan SPP halusi irrottautua Suomen puoluekartan perinteisestä oikeisto-vasemmisto-jaosta "kolmanneksi ulottuvuudeksi", mutta sekä Maalaisliiton että SKDL:n leirissä SPP:n osallistuminen Honka-liittoon tulkittiin osoitukseksi puolueen oikeistolaisuudesta. Kansan Sana lehden mukaan SPP:n asettuminen Honka-liiton taakse paljasti puolueen Neuvostoliitto-kielteisen perussuuntauksen. Suoranaista vaivaa lehdessä nähtiin sen osoittamiseksi, ettei Olavi Honka, toisin kuin väitetään, ollut pienviljelijän poika, vaan kartanonherran jälkeläinen.

¹³⁸KS 6.1.1961

¹³⁹KS 3.6.1961

¹⁴⁰KS 17.11.1961

Samalla tavoin kuin Vennamon pienviljelijävihamielisyttä, lehti keskittyi etsimään todisteita presidenttiehdokas Olavi Hongan kielteisestä asenteesta pienviljelijöitä kohtaan.¹⁴¹

Vuoden 1962 eduskuntavaaleissa SPP sai 2,2 prosenttia koko maan äänistä ja 6,4 prosenttia Kuopion vaalipiirin äänistä. Vaalitappion jälkeen puolueen toiminta lamaantui kaikkialla maassa. Puolue ja sen pää-äänenkannattaja olivat pahoissa veloissa ja myös kilpailijapuolueet uskoivat SPP:n pian katoavan Suomen puoluekartalta. Vuoden 1966 eduskuntavaaleihin SPP osallistui 11 vaalipiirissä 58 ehdokkaalla. Koko maassa SPP:n ääniosuus jäi yhteen prosenttiin, mutta Kuopion vaalipiirissä 6,8 prosentin ääniosuus toi Veikko Vennamon yhden välikauden jälkeen taas eduskuntaan. Vuonna 1966 SPP muutti nimensä Suomen Maaseudun Puolueeksi. Nimenmuutos oli vastaveto Maalaisliiton pyrkimykselle muuttua selkeästi agrariapuolueesta yleispuolueeksi: SPP:n johto näki Maalaisliiton muodonmuutoksessa sauman lanseerata nyt SPP/SMP:n äänestäjille selkeästi maaseutuväestön etuja ajavana puolueena.¹⁴²

5.4.2. Syyllinen on Maalaisliitto

Vuosi 1959 alkoi Suomessa yöpakkaskriisin jälkeisen hallituspulan merkeissä. Neuvostoliiton protesti SDP:n, Maalaisliiton, Kokoomuksen ja RKP:n hallitusta vastaan pakotti Fagerholmin hallituksen eroon vain muutama kuukausi sen nimittämisen jälkeen. Uuden hallituksen muodostamista vaikeutti se, että mikäli SKDL olisi ainoana puolueena jätetty hallituksen ulkopuolelle, Neuvostoliitto olisi pitänyt menettelyä rauhansopimuksen vastaisena diskriminointina. Presidentti Kekkonen intresseissä taas oli pitää SKDL hallituksen ulkopuolella, mutta säilyttää omat ja entisen puolueensa Maalaisliiton hyvät suhteet Neuvostoliittoon.¹⁴³

Vielä hallituspulan aikaan Kansan Sanan kannanotot Maalaisliitosta olivat varsin maltillisia. Ennen Sukselaisen maalaisliittolaisen vähemmistöhallituksen

¹⁴¹Enävaara 1979, s.21; KS 18.9.1961; 19.9.1961; 13.10.1961; 10.11.1961; 11.11.1961.

¹⁴²Enävaara 1979, s.24-25, 27-29.

¹⁴³Suomi 1992, s.160, 192.

nimittämistä tammikuun puolivälissä 1959 nimimerkki Kurre vakuutti pakinassaan, että maalaisliittolaisetkin pienviljelijät ovat sitä mieltä, että maamme asiat voi saattaa raiteilleen vain sellainen hallitus, jossa eduskunnan suurin puolue eli SKDL on mukana.¹⁴⁴ Demokraattisen lehdistöpalvelun uutinen väitti, että vain sellaisella hallituksella, jolla on Maalaisliiton, SKDL:n ja SDP:n opposition tuki, on edellytykset ajaa työtätekevien väestökerrosten mukaista sisä- ja talouspolitiikkaa sekä palauttaa luottamukselliset suhteet Suomen ja Neuvostoliiton välille.¹⁴⁵

Pettymys oppositiokauden jatkumisesta purkautui välittömästi myös Kansan Sanan palstoilla. Helmikuun alussa 1959 julkaistun artikkelin mukaan maalla oli valittavana kaksi yleispoliittista tietä. Kokoomuksen tie tarkoittaisi suurviljelijöitä suosivaa maatalouspolitiikkaa ja SKDL:n kannattama demokraattisen yhteistyön tie tarkoittaisi palkkojen korottamista, kuluttajahintojen korottamisen lopettamista ja pienviljelijöiden toiveiden mukaista maatalouspolitiikkaa. Lehden mukaan Maalaisliitto pyrki viemään pienviljelijöiltä kaiken. Toisin kuin porvaristo väitti, se ei Kansan Sana -lehden mukaan ollut maaseudun asukkaiden ja talonpoikien ystävä, vaan oli perinyt näiltä suurta vuokraa ja elänyt itse joutilaisuudessa ja yltäkylläisyydessä. Nimenomaan kommunistit ja kansandemokraatit olivat suojelleet pienviljelijäväestöä suurpääoman hyökkäyksiltä ja vaatineet uudistuksia ja siitä kiitokseksi työläiset ja pienviljelijät olivat äänestäneet SKDL:n eduskunnan suurimmaksi puolueeksi.¹⁴⁶

Tutkimusajankohdan alkuvaiheessa oli tyypillistä, että yleispoliittisiakin tapahtumia katsottiin ikään kuin pienviljelijöiden näkökulmasta. Esimerkiksi kokoomuksen, SDP:n ja Maalaisliiton hallituksen päätöstä hylätä äitiyspäivärahan ja lapsilisien korotus tulkittiin teollisuuskapitalismin puolelle asettumiseksi vaikeissa olosuhteissa ja erityisesti alipalkattuina työskenteleviä pienviljelijöiden vaimoja vastaan.¹⁴⁷ Pienviljelijät myös nostettiin mielellään otsikoihin esimerkiksi "Maalaisliitto korotti pienviljelijän veroja".¹⁴⁸

¹⁴⁴KS 7.1.1959

¹⁴⁵KS 9.1.1959

¹⁴⁶KS 5.2.1959; 6.2.1959; 3.3.1959; 5.3.1959

¹⁴⁷KS 22.2.1959.

¹⁴⁸KS 10.10.1959.

Sanojaan ei säästellyt myöskään SKP:n piirisihteeri Esko Mäenpää kuvaillessaan Maalaisliiton ja maaseudun pieneläjän välisiä suhteita.

"Itsenäisen, omavaraisen talonpoikaiston häviämisen maalaisliitto on antanut tapahtua viime vuosikymmenten aikana antaessaan suurpääoman isännöidä mielin määrin. Maalaisliitto ei ole liion Pohjois-Savossa pannut rikkaa ristiin talonpoikien etujen puolesta, vaan on kaikessa politiikassaan auttanut ja mielistellyt suurpääomaa, joka ei ole jättänyt tilaisuutta käyttämättä. Nyt maalaisliiton artikkelikirjurit uskottelevat itselleen, ettei itsenäinen talonpoikaisto muka ole vielä hävinnyt "sillä menipä mihin tahansa suomalaiseen maalaispitäjään, kohoaa itsenäisiä talonpoikaistaloja siellä joka taholla" he kirjoittelevat."¹⁴⁹

Oppositioikauden jatkumisen katkeruus näkyi myös kd-lehtien uutistoimiston DLP:n uutisoinnissa, jossa Maalaisliiton toiminta mielellään esitettiin kielteisessä valossa. Esimerkiksi "Maalaisliitto ei puolustanut aloitteitaan" tai "Maalaisliitto tuki suuripalkkaisia virkamiehiä". SPP:n kelvottomuutta todistellut SKDL:n joensuulainen kansanedustaja Toivo Niiranen käytti samaa menetelmää myös Maalaisliiton vastaisessa taistelussa: eduskunnan pöytäkirjoihin vedoten Niiranen esimerkiksi todisteli, kuinka häikälemättömän kaksinaamaisesti Maalaisliitto oli toiminut asutuslainojen koronalennusasiassa. Maalaisliiton syntilistalle lehti kirjasi lopulta jopa SPP:n syntymisen Suomen puoluekartalle. Lehden teorian mukaan Maalaisliiton poliittinen keinottelu oli syventänyt pienviljelijäväestön ja asutustilallisten vastenmielisyyttä Maalaisliittoa kohtaan ja ajanut sekä Maalaisliiton että SDP:n kannattajia SPP:n jäseniksi.¹⁵⁰

"Kokoomus toimii kuulemma utterasti tämän siirtymisen jouduttamiseksi. Vaikka kokoomuksen taktiikkana näyttää olevan heikentää sos.dem. puoluetta, mutta erityisesti maalaisliittoa, jotta se voisi pakottaa nämä puolueet kanssaan yhteistoimintaan ei näistä puolueista pakenemista voida panna pelkästään poliittisen keinottelun tiliin."¹⁵¹

Toisaalta Lehti arvosteli Maalaisliittoa epäluulon ja ristiriitojen lietsomisesta asutuskeskusten sekä maaseudun vähävaraisten ihmisten välille esimerkiksi eduskunnan käsitellessä vaatimusta 40-tuntisesta työviikosta. Toisin kuin

¹⁴⁹KS 22.1.1961

¹⁵⁰KS 10.5.1959; 21.5.1959; 9.4.1960; 27.11.1962

¹⁵¹KS 9.4.1960

Maalaisliitto lehden mukaan väitti, työajan lyhentäminen ei tapahtuisi maaseutuväestön kustannuksella vaan nimenomaan sen hyödyksi: työajan lyhennys ulottuisi metsä-, uitto- ja maataloustyöntekijöihin, lisäisi työpaikkoja ja nostaisi uuden työpaikan saavien eli lähinnä vähävaraisen maaseutuväestön tulotasoa.¹⁵²

Toisin kuin muut puolueet äärivasemmisto ei Kekkonen ensimmäisellä presidenttikaudella pitänyt yllä henkilökohtaisia suhteita presidenttiin. Siitä huolimatta oikeisto ja sosiaalidemokraatit käyttivät Kekkonen hyviä Neuvostoliitto-suhteita hyväkseen omassa propagandassaan. Esimerkiksi vuoden 1962 presidentinvaalikampanjassa, ennen noottikriisiä ja Olavi Hongan luopumista ehdokkuudestaan, sosiaalidemokraatit varoittivat, että Kekkonen valinta uudelleen presidentiksi johtaisi äärivasemmiston vallan lisääntymiseen. Vuoden 1962 eduskuntavaalit olivat kommunisteille ja kansandemokraateille katkera tappio. Eduskuntaan tuli selvä porvarillinen ja kekkoslainen enemmistö ja SKDL menetti suurimman puolueen asemansa Maalaisliitolle. Neuvostoliitto piti yhteyttä Maalaisliittoon ja "viralliseen Suomeen" eikä SKP:lle jäänyt edellytyksiä harjoittaa omaa itsenäistä politiikkaa.¹⁵³

Vaikka Maalaisliitto/Keskusta säilyikin koko tutkimusajankohdan muodollisesti yhtenäisenä, jo 50- ja 60-lukujen taitteessa tuli esille Maalaisliiton jakautuminen puolueen puheenjohtajan, entisen pääministerin V.J.Sukselaisen luotsaamaan "oikeistoon" ja keskustalais-vasemmistolaiseen K-linjaan. Linjaristiriita huipentui V.J.Sukselaisen ja K-linjan Johannes Virolaisen kilpaan puolueen puheenjohtajuudesta. Pitkän ja likaisen kampanjan jälkeen Maalaisliiton puheenjohtajaksi valittiin vuonna 1964 niukalla enemmistöllä Virolainen, joka puheenjohtajakautensa alussa saattoi vain todeta puolueensa olevan pahasti hajalla. Skismaa pitivät yllä vain Virolaisen toteuttamat uudistukset: Maakansan nimen muuttaminen Suomenmaaksi ja Maalaisliiton nimen muuttaminen Keskustapuolueeksi vuonna 1965.¹⁵⁴

¹⁵²KS 18.6.1961

¹⁵³Suomi 1992, s.223,393; Suomi 1994, s.16, 170-171.

¹⁵⁴Suomi 1994, s.166-167, 221.

Nimenmuutos ei jäänyt huomiotta myöskään Kansan Sana -lehdessä, joka myös aloitti vuoden 1966 vaalikampanjan hyvissä ajoin:

"Meistä itsestämme riippuu annammeko tukemme maalaisliiton johtamalle taantumuspolitiikalle. Tuo puolue on nyt kaupunkilaisvaatteisiin pukeutuneena juossut liian täyteen sulloutuneisiin asutuskeskuksiin toivottamaan maaseudun nuoret tervetulleiksi pois kurjalta maaseudulta. Mikäli se vaalien jälkeen saa edelleen vallan käsiinsä, polkee se työkansan aseman entisestään kurjempaan tilaan."¹⁵⁵

Ennen Paasion hallituksen nimittämistä toukokuussa 1966 Kansan Sana lehti arvosteli kärkevästi Keskustapuolueen toimia. Lehden mukaan Kepu antoi kansandemokraattien eduskuntatyöstä tarkoituksella väärää tietoa. Kepun suuntaamisesta asutuskeskuksiin lehti iloitsi sarkastisesti: pääkirjoituksen mukaan Maalaisliitto muutti nimensä, koska se vaalien jälkeen totesi pientalonpojat ja muuttoliikkeen pahimmaksi viholliseksi. Sen vuoksi pääkirjoitus nyt uskoi Kepun kannatuksen siirtyvän kansandemokraateille.¹⁵⁶

5.4.3. SDP:sta toivotaan liittolaista

Sosiaalidemokraattien sisäiset erimielisyydet olivat alkaneet viimeistään vuosina 1954-55 ja koskivat suhdetta maatalouteen ja talouspolitiikkaan. Oikeistona pidetty siipi kannatti tiukkaa talouspolitiikkaa ja korosti palkannauttijoiden ja maataloustuottajien välistä ristiriitaa. Vastapuolella oli ryhmittymä, johon kuului ns. maaseutusiiiven edustajia ja sen ohella esimerkiksi ammattiyhdistysväkeä, joiden mielestä ei voitu hyväksyä leskisläisten vaatimaa tiukkaa talouspolitiikkaa. Vuoden 1957 puoluekokouksessa puheenjohtajaksi valittiin SDP:n oikeistoa edustanut Väinö Tanner, jolloin oppositio käveli ulos kokouksesta ja hajaannus oli tosiasia. Oppositio järjestäytyi kesällä 1958 Työväen ja Pienviljelijäin Sosialidemokraattiseksi Liitoksi. SDP:n eheyttäminen alkoi vuonna 1963 ja johti vuoden 1965 konkreettisiin eheyttämisneuvotteluihin.¹⁵⁷

¹⁵⁵KS 18.2.1965

¹⁵⁶KS 10.3.1966; KS 11.3.1969.

¹⁵⁷Vihavainen 1997, s.849; Pihkala, Soikkanen 1982, s.364-365.

Presidentti Kekkonen mielestä Maalaisliiton ja SDP:n hallitusyhteistyö oli ainoa keino pitää yllä taloudellisesti vakaita oloja ja estää kommunistien eteneminen. Koska vasta yhtenäinen ja jonkun muun kuin Tannerin johtama SDP oli hallituskelpoinen, Kekkonen pyrki aktiivisesti edistämään SDP:n eheytymistä. Toisaalta Kekkonen halusi sitoa SDP:n Maalaisliittoon estääkseen SDP:n ja oikeiston yhteistyön vuoden 1968 presidentinvaaleissa. Muodollisesti Tannerin ja Leskisen syrjäytti puolueen johdosta vuoden 1963 puoluekokouksessa Rafael Paasio, mutta käytännössä uusi puolue toimikunta oli kuitenkin yhtä leskisläinen kuin edeltäjänsä. Paasio ei myöskään halunnut puoluettaan hallitusvastuuseen ennen kuin maan talous olisi kunnossa ja puolue olisi voittanut eduskuntavaalit.¹⁵⁸

SKP puolestaan vaati julkisesti Tannerin linjan murskaamista, koska tiesi sillä tavoin varmistavansa Tannerin linjan jatkumisen. SDP:n eheyttämisyritysten SKP epäili tukevan oikeistolaista kehitystä ja johtavan asetelmaan, jossa äärivasemmisto saattaisi tyystin pudota hallituskuviosta. Toisaalta SDP:ssä oivallettiin, että Kekkonen ja Maalaisliiton ohella myös SKDL nautti Neuvostoliiton luottamusta. 60-luvun alussa SDP:n Väinö Leskisen tavoitteena oli kommunistien kanssa liittoutumalla ohittaa Kekkonen ja Maalaisliitto vasemmalta ja siten viedä SDP:n oppositiolta TPSL:lta poliittinen elintila. Äärivasemmiston kautta Leskinen eteni myös vuonna 1964, jolloin hän ryhtyi näkyvästi propagoimaan SDP:n ja SKDL:n yhteistyön puolesta ja vakuuttamaan SDP:n ulkopoliitikassa seisovan Paasikiven-Kekkonen linjan takana. Leskisen sinnikäs työ palkittiin kaksi vuotta myöhemmin, kun Rafael Paasion hallitus SDP:n vaalivoiton jälkeen nimitettiin toukokuussa 1966.¹⁵⁹

Erimielisyyksistä huolimatta oppositioasema yhdisti SKDL:n ja SDP:n siten, että 60-luvun alussa maalaisliittolaisten hallitusten hallitessa puolueiden hallituksen vastainen linja oli eduskunnassa lähes rikkomaton. Suhteessaan SDP:hen Kansan Sana -lehtikin tyytyi pitkälti todistelemaan vasemmiston yhteistyön tärkeyttä sekä työläisten ja pienviljelijöiden yhteisiä etuja, jotka SDP mutta

¹⁵⁸Suomi 1994, s.172, 182-184, 368; Suomi 1992, s.133.

¹⁵⁹Suomi 1994, s.175, 179, 347, 368-369, 413.

etenkin Maalaisliitto halusivat lehden mukaan työtätekevien joukkovoiman hajottamiseksi kieltää.

SKDL:n tavoitteiden mukaista oli kuitenkin pienentää tuottajien ja palkansaajien välistä kuilua, jota SDP:n enemmistö puolestaan omien tavoitteidensa ajamiseksi pyrki parhaansa mukaan syventämään. Jo vuonna 1946 SKDL:n liittokokouksen päätöslauselmassa työläisiä kehoitettiin ottamaan yhteyksiä talonpoikiin ja tutustumaan heidän elämäänsä, jotta talonpoikien tyväestäöä kohtaan tuntemat ennakkoluulot häviäisivät. Kiireaikoina liittokokous kehotti työläisiä rientämään talkoilla talonpoikien avuksi ja tukemaan kaikkialla talonpoikien taloudellisia ja poliittisia vaatimuksia. Vuoden 1961 maatalousohjelmassa kd-maatalouspolitiikan keskeiseksi tehtäväksi määriteltiin taistelu pienviljelijöiden velkaorjuutta ja tilojen menetystä vastaan. Tätä taistelua varten tarvittiin ohjelman mukaan palkkatyöväen ja pienviljelijöiden yhteistoimintaa suurpääoman puristusta vastaan.¹⁶⁰

Tuottajien ja palkansaajien yhteisten intressien todistelu näkyy myös Kansan Sanan 60-luvun alun kirjoittelussa. Virallisessa liturgiassa pienviljelijät muistettiin aina mainita erikseen työväen ja työläisten rinnalla. Esimerkiksi Aarne Hulkkosen artikkelissa todistellaan, kuinka kuluttaja- ja tuottajahintojen suureen eroon ei ole syynä tuottajien ja palkansaajien intressiristiriita, vaan kumpaakin osapuolta riistävä välittäjä- ja jalostusporras. Hulkkosen mielestä riisto on lopetettavissa vain työläisten ja pienviljelijöiden yhteistyöllä. Elokuussa 1964 lehden pääkirjoituksessa vedottiin Pentti Viidan tutkimukseen, jonka mukaan pienviljelijän elintaso oli suurin piirtein samaa luokkaa kuin teollisuustyöläisellä. Siksi etujen yhteisyyttä ei pääkirjoituksen mukaan voi olla pien- ja suurviljelijällä vaan pienviljelijällä ja teollisuustyöläisellä, joiden molempien eteen SKDL on tehnyt työtä.¹⁶¹

¹⁶⁰PEP 1974, s.102, 111.

¹⁶¹KS 7.4.1960; 18.2.1959; 20.2.1959; 13.9.1959.

Pari kuukautta ennen vuoden 1966 SKDL:lle tappiollisia vaaleja Kansan Sana -lehden toimitussihteeri Kullervo Kaukonen kiteytti poliittisen tilanteen seuraavasti:

"Kokoomus eli Kako haraa kaikkea edistystä vastaan ja pihisee väljähtynyttä kommunistivihaansa kuin vaahtosammuttaja. Maalaisliitto eli Keskustapuolue eli Kepu yrittää peittää vararikon tehnyttä hallituspolitiikkaansa nimenmuutoksella ja on kuin vanha loppuunajettu auto: saatuaan uudet rekisterikilvet se kuvittelee itsensä Cadillaciksi tai Rolls Royceksi. Sos.dem puolueen johto ei oikein tiedä, mitä tekisi, sen politiikka on kuin paljon kohuttu kertakäyttöpullo: mainittu johto solmii liiton yhteistyösopimuksen milloin porvareiden, milloin vasemmiston kanssa ja tästä kertakäyttöpullo-menetelmästä on seurauksena sirpaleita, joihin puolueen jäsenet ja äänestäjät ja me muutkin työkansan ihmiset haavoitamme varpaamme."¹⁶²

5.5. Hallituskauden poliittinen retoriikka

SKDL:n pitkä oppositiokausi päättyi toukokuussa 1966, kun ensimmäinen Keskustapuolueen, SKDL:n ja SDP:n niin sanottu kansanrintamahallitus nimitettiin. SKDL sai Rafael Paasion johtamassa hallituksessa toisen valtiovarainministerin, ensimmäisen kulkulaitosministerin ja ensimmäisen sosiaaliministerin salkut. Kansandemokraatit olivat lähes 20 vuoden ajan vedonneet äänestäjiinsä hallitusta arvostelevana oppositiopuolueena. Hallitukseen tulonsa jälkeen SKDL, joka kolmen ministerin voimin jäi hallituksessa lähinnä myötälijän asemaan, joutui muuttamaan propagandaansa. Hallitukseen pääsyn myötä SKDL:n hallitususkollisuus nousi hyvin jyrkästi. Virolaisen hallituksen aikana 1964-1966 SKDL:n ja SDP:n hallituksen vastainen rintama oli lähes rikkomaton: toisen ja kolmannen vaiheen eduskuntakäsittelyissä SKDL:n eduskuntaryhmän enemmistö äänesti hallituksen esityksen puolesta vain joka kymmenes kerta. Suhde muuttui päinvastaiseksi Paasion hallituksen aikana, jolloin yhdeksän kymmenestä hallituksen esityksestä sai toisen tai kolmannen vaiheen äänestyksissä myös SKDL:n eduskuntaryhmän enemmistön tuen.¹⁶³

¹⁶²KS 18.1.1966

¹⁶³Kuittinen 1968, s.14,20.

SKP sai hallitustyöhönsä ohjeita myös itärajan takaa. Neuvostoliiton kommunistinen puolue (NKP) kehotti suomalaista veljespuoluettaan kaikin keinoin pysyttelemään hallituksessa ja vaientamaan hallitukseen kielteisesti suhtautuneet äänet puolueen sisällä. Kommunistien hallitus- ja yhteiskuntakelpoisuutta vakuutti myös presidentti Kekkonen, jonka mielestä kansandemokraattien hallitusvastuu takaisi rauhallisen yhteiskuntakehityksen ja lieventäisi luokkakajoa. Osasyynä Kekkonen kommunistimyönteisiin kannanottoihin oli kuitenkin SKP:n ja NKP:n lähentyminen Hrušševin syrjäyttämisen jälkeen. Kekkosella ei ollut enää yksinoikeutta Neuvostoliitonsuhteiden hoitamiseen ja presidentti pelkäsi kommunistien pääsevän vaikuttamaan valtion asioihin. Yksi keino estää kommunistien vaikutusvallan kasvu oli yrittää integroida kommunistit suomalaiseen kansanvaltaiseen yhteiskuntaan.¹⁶⁴

Jo kesäkuussa 1966 SKP:n politbyroo arvioi puolueen hallitukseen osallistumista. Politbyroo hyväksyi tiedotus- ja joukkotoiminnan muistion, jonka mukaan hallituksessa oli varauduttava oikeiston rajuun hyökkäykseen porvariston lehdissä. Kommunistien tuli puolustaa hallitusta ja voimistaa vasemmistoyhteistyötä kaikkialla ennen muuta ay- ja kunnallispolitiikassa.

Kansanedustajien, kd-lehdistön ja kenttäväen tuli muistion ohjeiden mukaan ottaa asioihin jyrkempi kanta kuin hallituksen, mutta välttää ajautumasta hallitusyhteistyötä vastustavaan oikeistokuoroon.¹⁶⁵

Hallituspolitiikan realiteetteja seliteltiinkin Kansan Sana -lehdessä jo muutama kuukausi kansanrintamahallituksen muodostamisen jälkeen. SKP:n varapuheenjohtaja Erkki Salomaa arvioi, että kolme SKDL:ään kuuluvaa ministeriä ovat tehneet ja tulevat edelleenkin tekemään kaikkensa sellaisten ratkaisujen estämiseksi, jotka kohottavat tavallisen kansan leipävarrasta.

"Me voimme siirtyä hallituksen ulkopuolelle milloin tahansa, ja aloittaa oppositiossa olon yhdeksänentoista vuosikerran. Miten kävisi? Auttaisiko se tilannetta? Syntyisikö meidän eromme johdosta sellainen kansanliike, joka avaisi tien vasemmistolaiselle, paremmalle

¹⁶⁴Suomi 1994, s.495-499.

¹⁶⁵Leppänen 1999, s.97.

hallituspolitiikalle ja elinehtojen välittömään parantumiseen. Tuskin. Jos me hallituksen joutuisimme jättämään, niin siitä riemuitsisivat lähinnä maamme taantumuspiirit. Voimme kuvitella niitä tyytyväisiä sanomalehtiotsikoita, jotka kommunistien lähtöä julistaisivat. Olisiko se ilon aihe tuhansilla työpaikoilla ja pieneläjien kodeissa, jos esim. kommunistisen sosiaaliministerin tilalle tulisi porvari? Paranisivatko sosiaalisten etujen ja oikeuksien laajentamismahdollisuudet? Ei missään tapauksessa.”¹⁶⁶

Samana vuonna SKP:n puheenjohtaja Aarne Saarinen, varoitti työväenpuolueita odottamasta liikaa hallitukselta. Saarinen muistutti, että kapitalistisessa yhteiskunnassa on omat lainmukaisuutensa, eikä hallituksen tavoitteena ole talousjärjestelmän muuttaminen.¹⁶⁷

Pääsy hallitukseen oli kommunisteille psykologisesti ja sosiaalisesti huojentava tapaus. Laitavasemmistoa ja muuta yhteiskuntaa oli erottanut sankkojen epäluulojen muuri ja SKP:stä luotu kuva oli aikanaan rakentunut ennen kaikkea Terijoen hallituksen ja vaaran vuosien varaan. Oppositiokauden aikana SKP:n linjaa oli värittänyt puhtaan nihilistinen kritiikki. Vain suhteista Neuvostoliittoon kommunistit olivat edes osapuulleen samoilla linjoilla valtiojohdon kanssa. Enimmät reaalisaavutukset kannattajilleen SKP korjasikin varsinaisen valtakunnanpolitiikan ulkopuolella, kuten ay-liikkeen edunvalvonnassa ja kunnallisella alalla. Hallituksessa SKDL sai ratkaistavakseen muun muassa heikon valtiontalouden ja maatalouden ylituotannon. Tyly talouskuuri toi hallitukselle välitöntä epäsuosiota, mikä puolestaan lisäsi kommunistien vaikeuksia sopeutua hallituspuolueeksi.¹⁶⁸

Maan heikkenevä työllisyystilanne hajotti kommunistien jäsen- ja kannattajakuntaa. Etenkin pohjoisen kenttäkommunistit joutuivat asiassa tiukasti puristuksiin, kun korpikansa alkoi yhdistää työttömyyden ja SKDL:n hallitusvastuun toisiinsa. Pahenevan työttömyyden ja muuttotappioiden seuduille oli lennähtänyt vennamolaisuuden mairinnousulle altis henki, joka kasvatti riidan siemeniä korpikommunistien omassakin seurassa. Kansan Sanan levikkialueella työttömyyden ja maastamuuton aiheuttama tappiomieliala

¹⁶⁶KS 2.10.1966.

¹⁶⁷KS 18.9.1966.

¹⁶⁸Leppänen 1999, s.100-101.

näkyi jo vuoden 1968 presidentinvaaleissa, joissa Kekkonen taakse asettuneiden SKDL:n valitsijamiesten kannatus väheni vuoden 1962 presidentinvaaleissa eniten juuri Pohjois-Karjalan (-7,8) ja Kuopion (-6,7) vaalipiireissä.¹⁶⁹

60-luvun puolivälin jälkeen kansandemokraattista liikettä ravisteli SKP:n linjaristiriita. Vähitellen puolueen sisälle muodostui kaksi ryhmää. Uudistajat, joita myöhemmin kutsuttiin myös enemmistöläisiksi ja saarislaisiksi, hyväksyivät Suomen valtiollisen järjestelmän. Konservatiivit, joita myös vähemmistöläisiksi ja taistolaisiksi kutsuttiin, eivät. 60-luvun lopulla puolueen vasemman laidan vähemmistö pyrki lyömään enemmistöä hallituksen politiikalla ja tulopoliittisella kokonaisratkaisulla. Lopullisesti SKP:n jakoi kahtia elokuussa 1968 Tsekkoslovakian miehitys, jonka SKDL ja lopulta myös SKP:n enemmistö tuomitsivat elokuussa 1968. Vuonna 1968 Kansan Sana -lehden selitykset vuoden 1968 kunnallisvaalien tappioon olivat juuri kd-liikkeen sisäiset ristiriidat, Tsekkoslovakian miehitys sekä hallitusvastuu. Kansan Sanan mukaan ihmiset eivät olleet ymmärtäneet sitä, että ongelmassa oli kysymys kapitalismin kriisistä. Kun SKDL:kään ei ollut halunnut tätä korostaa, oli hallitus lehden mukaan joutunut vastuuseen paljosta sellaista, mihin se ei oikeastaan ollut voinut vaikuttaa.¹⁷⁰

Vuoden 1970 eduskuntavaaleihin valmistauduttaessa pahin mahdollinen vaalituloks oli kuitenkin lehden mukaan sellainen, jonka seurauksena kommunistit ja kansandemokraatit jälleen eristettäisiin hallituksesta. Pauli Salosen artikkelin mukaan kansalaisille olisikin vakuuteltava hallituspolitiikan etuja ja kestävyttä.¹⁷¹

Maalaisliittoon Kansan Sanalla oli jo oppositiokaudella ollut hyvin reaalipoliittinen suhde: hallituspuolan aikaan Maalaisliitosta kirjoitettiin myötäkarvaan, muutoin oppositioasemasta otettiin kaikki hyöty irti. Jos Maalaisliitto aikaisemmin oli Kansan Sanan palstoilla näyttäytynyt

¹⁶⁹Leppänen 1999, s.114-115, 129.

¹⁷⁰Suomi 1996, s.43, 120; Leppänen 1999, s.61; KS 9.10.1968.

¹⁷¹KS 14.8.1969; KS 4.3.1969.

systemaattisesti lähinnä Suomen maataloutta alasajavana puolueena, SKDL:n hallitukseen pääsyn jälkeen lehti jopa syytti Maalaisliittoa maaseutuväestön oikeudettomien etujen ajamisesta. Syyskuussa 1966 hintatoimikunnan kansandemokraattinen jäsen Oiva Lehto arvioi, että maatalouden tuoton lisääminen vuoden 1966 hintaratkaisussa Maalaisliiton vaatimalla kuudella prosentilla olisi nostanut viljelijöiden ansiotason yleiseen ansiotasoon verrattuna kohtuuttoman suureksi.¹⁷²

Keskustapuolueelle maatalouden liikatuotannon markkinointi tuotti yhä suurempia vaikeuksia, mikä tarjosi sosiaalidemokraateille ja nimenomaan pää- ja valtiovarainministerille aiheen arvostella hallituskumppania virheellisestä maatalouspolitiikasta. Yritykset ratkaista ylituotanto-ongelma johtivat keskustan kannalta kestävämpään lopputulokseen. Toteutettujen maatalousverotuksen uudistuksen ja pellonvarausjärjestelmän kielteiset seuraukset kohdistuivat ensisijaisesti pieniin perhevilmelmiin ja johtivat osaltaan Itä- ja Pohjois-Suomen pientilavaltaisen maaseudun tyhjenemiseen. Tästä sai poliittisen hyödyn vennemolaisuus, jonka jo muutenkin katsottiin uhkaavasti nakertavan SKDL:n ohella myös Keskustan kannatusta.¹⁷³

Vuoden 1966 vaalien jälkeen Kansan Sana -lehti ei vielä huolestunut SPP:n menestyksestä. Vaikka puolueen äänisaalis vei Veikko Vennamon eduskuntaan, vakuutti lehti lukijoilleen, ettei yhden miehen eduskuntaryhmä halutessaankaan saa mitään aikaan.¹⁷⁴

Jo vuoden 1966 puoluekokouksessa SPP oli päättänyt asettaa presidenttiehdokkaakseen Veikko Vennamon, jonka vastainen kirjoittelu ärhäköityi vuoden 1968 vaalien lähestyessä. Kansan Sana -lehdessä Vennamo määriteltiin poliittiseksi pyrkyriksi ja hurskastelijaksi, jonka poliittinen toiminta oli pelkkää katteetonta demagogiaa vaikeuksissa elävän maaseutuväen kiihottamiseksi. Vennamon tavoitteena oli lehden mukaan vain oman edun tavoittelu sekä epäluottamuksen kylväminen. Toisaalta lehti oli edelleen

¹⁷²KS 2.9.1966.

¹⁷³Suomi 1996, s.44.

¹⁷⁴KS 29.4.1967.

vakuuttunut siitä, ettei Suomen harkintakykyinen ja sivistynyt kansa nosta Vennamon kaltaista miestä millekään merkittävälle paikalle. Presidentinvaalit voitti odotetusti Urho Kekkonen, mutta valitsijamiesvaalien äänisaalista Vennamon joukot saivat koko maassa 11,3 ja Kuopion vaalipiirissä 17,4 prosenttia äänistä.¹⁷⁵

Samana vuonna ilmeisesti lokakuun kunnallisvaalit kirvoittivat niinkään Kansan Sanan palstoille pari Vennamoa ankarasti arvostelevaa kirjoitusta. Elokuun lehden kakkospääkirjoituksessa Vennamon arveltiin tiedotustoiminnassaan ottaneen oppia natsi-Saksan propagandasta. Kunnallisvaalien suhteenkin pääkirjoittaja oli toiveikas: kolmeen tai neljään iskulauseeseen rajoittuvan demagogian ei monipuolisen informaation Suomessa uskottu tuottavan laajemmalti hedelmää.¹⁷⁶

Toisin kuitenkin kävi. Presidentinvaaleissa saavutettua menestystä seurasi SMP:ssä toiminnan yleinen vilkastuminen: puolueosastojen toiminta elpyi, uusia osastoja perustettiin ja puolueen pää-äänenkannattajan levikki kasvoi. Enää ei ollut kysymys vain Veikko Vennamon henkilökohtaisesta tukiorganisaatiosta, johon voitiin suhtautua sääliäisesti hymähdellen. Sen osoittivat viimeistään syksyn 1968 kunnallisvaalit, joissa SMP keräsi koko maassa jo 7,3 prosenttia ja Kuopion vaalipiirissä 14,4 prosenttia annetuista äänistä. SMP:lle voitollisten kunnallisvaalien jälkeen ja vuoden 1970 eduskuntavaaleja silmällä pitäen Kansan Sana yritti houkutella Vennamon riveihin hairahtaneet äänestäjät takaisin todistelemalla SMP:n todellisuudessa olevan Kokoomuksen asialla. Tammikuussa julkaistujen uutisten mukaan ennen kunnallisvaaleja huhuttiin Kokoomuksen ja SMP:n salaisesta vaaliliitosta, jossa SMP olisi vaaliapua vastaan lupautunut antamaan kokoomukselle tukensa tärkeissä kunnallispoliittisissa kysymyksissä. Pääkirjoituksen mukaan huhun todenperäisyyden puolesta puhui SMP:n ja Kokoomuksen liittoutuminen eri kuntien valtuustojen järjestäytymiskokouksissa.¹⁷⁷

¹⁷⁵KS 17.12.1967; KS 12.1.1967; Enävaara 1979, s.29-31.

¹⁷⁶KS 3.8.1968.

¹⁷⁷KS 10.1.1969; KS 11.1.1969; Suomi 1996, s.47.

Pakinoitsija Kurre näki asian vuoden 1969 tammikuussa seuraavasti:

"Vennamolaiset ovat nim. ottaneet useiden kuntien valtuustoissa oikean paikkansa eli täyttäneet sen tehtävän, jonka kokoomus ja oikeisto yleensä heille antoi jo ennen vaaleja: kerätä kapitalistisen yleisen pulan johdosta kärsimättömiksi käyneiden ihmisten ääniä radikaalisilla "tunnuksilla", ja kun äännet on saatu, ohjata ne sille puolueelle, joka on pahin syyllinen vähävaraisten ihmisten puutteeseen ja hätään."¹⁷⁸

SDP:n teollisuusmyönteisestä hallituspolitiikasta huolimatta Kansan Sana jatkoi myös palkkatyöläisen ja pienviljelijän yhteisten etujen todistelemista. Maalla maataloustyöläisen ja pienviljelijän vastustaja on suurviljelijä, kaupungissa palkkatyöläisen vastustaja suurteollisuus. Siksi tarvittiin maaseudun ja kaupungin palkansaajien yhteistoimintaa.¹⁷⁹

Hallituskoalition mukaisesti Kansan Sana linjasi SKDL:lle mieluisiksi yhteistyökumppaneiksi paitsi SDP:n myös Keskustapuolueen. Pakinoitsija Kurren mukaan Keskustapuolueen pitäisi muistaa, että porvarillisen liberalismiin (jonka edustajaksi pakinoitsija siis näki Keskustapuolueen) pahin vihollinen on aina ollut oikeisto, eikä vasemmisto. Maatalousväestön vähentyessä Kepun pelastus löytyi Kurren mukaan vain vasemmistoyhteistyöstä.

"Jäljelle jää vain yhteistyö vasemmiston kanssa, sillä muuten keskustalainen idealistinen utokuva riepotellaan oikeiston ja vasemmiston välisessä taistelussa pieniin aineosiin kuin Vennamon veroilmoitus julkisessa sanassa."¹⁸⁰

5.6. Yhteenveto

Toisen maailmansodan jälkeen Suomen poliittiseen kulttuuriin perinteisesti kuulunut kaupungin ja maaseudun vastakohtaisuus kärjistyi MTK:n ja SAK:n jäsenmäärän ja vaikutusvallan kasvun myötä maaseudun tuottajien ja kaupungin palkansaajien väliseksi käytännölliseksi intressiristiriidaksi. Maalaisliitto/Keskustan voi katsoa keränneen kannatuksensa lähinnä tuottajaväestöstä ja SDP:n lähinnä palkansaajien joukosta. SKDL:n tilanne oli ongelmallisempi, sillä puolueella oli kannatusta sekä maaseudun pienviljelijöiden keskuudessa että taajamien teollisuustyöväen joukossa.

¹⁷⁸KS 14.1.1969.

¹⁷⁹KS 2.9.1966.

¹⁸⁰KS 14.1.1969.

Tutkimusajanjaksolla valtakunnanpolitiikassa SKDL:ää ja SDP:tä yhdisti periaatteessa paitsi vasemmistosuuntaus myös vuoteen 1966 saakka oppositioasema, mutta monissa käytännön kysymyksissä parlamentaarinen vastakkainasettelu kulki oikeisto-vasemmisto-linjan ohella kaupunkiväestön Kokoomus ja SDP maaseudun kansandemokraatteja ja Maalaisliittoa vastaan.

Paitsi Maalaisliitto/Keskustan kanssa SKDL kilpaili Pohjois-Savossa toisen maailmansodan jälkeen äänistä SDP:n ja Veikko Vennamon perustaman Suomen Pientalonpoikien Puolueen, myöhemmin Suomen Maaseudun Puolueen kanssa. Pohjois-Savossa sekä Maalaisliitto/Keskustan että äärivasemmiston kannatus oli perinteisesti ollut korkeampaa kuin muualla maassa. Toisen maailmansodan jälkeen 60-luvun puoliväliin saakka SKDL keräsi noin kolmanneksen Pohjois-Savon äänisaaliista. 60-luvulla sekä SKDL että Maalaisliitto menettivät koko maassa kannatustaan SMP:lle, joka käytti hyväkseen maatalousalan lamaa ja poimi kannattajikseen työttömyyden ja maaltamuuton vieraannuttamat äänestäjät.

Vaikka Kansan Sanan toimittajat mielsivät yhdeksi tärkeimmistä tehtävistään poliittisen käännytystyön, lukijoiden saamisen kansandemokraattisen liikkeen puolelle, lehden toimituksella ei ollut poliittiselle työlleen mitään erityistä yhteisesti sovittua pääkohderyhmää. Vaikka SKDL:n ja SDP:n välit valtakunnanpolitiikassa olivat tulehtuneet, Kansan Sana-lehden sivuilla SDP:hen suhtauduttiin potentiaalisena liittolaisena, joka pitäisi vain saada ymmärtämään työläisten ja pienviljeilijöiden etujen yhteisyys. SPP:n ja sen seuraajan SMP:n lehti määritteli koko tutkimusjakson ajan äärioikeistolaiseksi populistiseksi liikkeeksi, jonka johdolla ei ole aikomustakaan pitää sitä, mitä lupaa. Enemmän kuin muilla puolueilla SPP/SMP:n vastainen kirjoittelu henkilöityi nimenomaan puolueen johtoon, entiseen Maalaisliiton kansanedustajaan Veikko Vennamoon.

Ajoittain kärkevästi Kansan Sanan palstoilla arvosteltiin myös tutkimusajanjaksolla sisäpoliittista valta-asemaa käyttänyttä Maalaisliitto/Keskustapuoluetta. Todellisena vallankäyttäjänä Maalaisliitto/Keskusta olikin oppositio puolueen äänenkannattajalle otollinen

kritiikin kohde. Toisaalta Maalaisliitto/Keskustan ja entisen maalaisliittolaisen presidentti Kekkonen vallassa oli myös SKDL:n oppositiokauden päätyminen. Hallituspolitiikan reaali-teettien ymmärtäminen näkyi Kansan Sanan asennoitumisessa Maalaisliitto/Keskustaan aina hallituspulan aikoina. Rafael Paasion hallituksen nimittäminen vuonna 1966 teki Keskustapuolueesta ja SKDL:stä hallituskumppaneita, mikä käytännössä lopetti Keskustapuolueen arvostelun Kansan Sanan palstoilla.

6. LOPPUPÄÄTELMÄT

Kuopiossa ilmestyneelle kansandemokraattiselle Kansan Sana -lehdelle maatalous oli 60-luvulla tärkeä aihepiiri jo siitä syystä, että lehden levikkialueella Pohjois-Savossa SKDL oli perinteisesti kerännyt kannatuksensa lähinnä maaseudun pienviljelijöiltä. Koko tutkimusjakson ajan erityisesti maaseutuväestöä palvelivat muun muassa metsästystä ja kalastusta käsitellyt Erämiehille-palsta ja maatalousinformaatiota antanut Talonpojan palsta. Muutoin maataloutta ja maaseudun elämää käsiteltiin lehden pääkirjoituksissa, artikkeleissa ja reportaaseissa. Maataloutta käsittelevissä pääkirjoituksissa suurimmaksi yksittäiseksi aihepiiriksi nousi metsätalous: metsätyöläisten asema ja työolosuhteet. 60-luvun alussa maatalous mainittiin säännöllisesti yhdeksi lehden painopistealueeksi ja maaseudun asioiden käsittelyä yritettiin terästää muun muassa tilaamalla pientalonpoikia ja asutustilallisia koskevia kirjoituksia näihin aihepiireihin perehtyneiltä avustajilta sekä nimeämällä maatalous yhden toimittajan erikoisalaksi.

Kansan Sanassa maaseutua käsittelevien juttujen määrä väheni 60-luvun loppua kohti mentäessä. Osittain tämä todennäköisesti johtui Kansan Sanan sisäisistä ongelmista, joiden vuoksi mitä tahansa aihepiiriä käsittelevien omien juttujen teko vaikeutui. Useimpien kansandemokraattisten lehtien tavoin Kansan Sanan levikki pieneni 60-luvun aikana, mikä puolestaan kiristi lehden taloutta ja vähensi sivumäärää. Lisäksi lehden toimittamista vaikeuttivat koko 60-luvun ajan latomon ja toimituksen sekä lehden hallinnon ja toimituksen yhteistyöongelmat eikä sen enempää maaseutuun kuin muihinkaan aihepiireihin pystytty paneutumaan toimituksen työtä ohjaavan toimitusneuvoston ja kustannusosakeyhtiön johtokunnan suunnitteleamalla tavalla.

Keskeinen syy maaseutuaiheisten juttujen vähenemiseen oli myös elinkeinoelämän rakennemuutos, joka 60-luvun aikana tyhjensi maaseutua Kansan Sanan levikkialueella. Suuren muuton tohinassa maatalousaiheisiin hirttäytyminen olisi ollut epätarkoituksenmukaista, varsinkin kun maan maatalouspolitiikkassakin siirryttiin 60-luvun aikana tavoittelemaan uusien

pientilojen sijasta entistä suurempaa tilakokoa ja pienempää kokonaistuotantomäärää. Vielä 60-luvun alussa Kansan Sanan tyypillinen lukija oli ollut talvisista metsätöistä lisäänsiota haalinut ja kovalla työllä taloudellisesti vauraampaan tulevaisuuteen pyrkinyt pienviljelijä, jonka ainoaksi vaihtoehdoksi 60-luvun lopulla jäi tavallisesti ammatinvaihdos ja muutto taajamaan teollisuuden tai palveluelinkeinojen palvelukseen.

Maaseutu ja pienviljelijät olivat Suomessa alusta saakka olleet yksi työväenliikkeen kohderyhmistä ja erityisesti ääriivasemmisto korosti työläisten ja pienviljelijöiden yhteistyön merkitystä. Pian toisen maailmansodan päätyttyä perustettu SKDL:kin hyväksyi jo ensimmäisessä vuoden 1946 liittokokouksessaan päätöslauselman, jonka mukaan työläisten ja talonpoikien liittoa on lujitettava. Tutkimusajankohtana SKDL:n liittokokous hyväksyi erilliset maatalousohjelmat vuosina 1961 ja 1968. Molemmissa maatalousohjelmissa korostettiin pienviljelijän etuja ja vaadittiin maatalouden perussuunnaksi karjataloutta.

Vaikka kd-lehdistön ja siten myös kuopiolaisen Kansan Sana -lehden poliittinen linja oli periaatteessa SKP:n poliittisen toimikunnan käsissä, lehdellä olisi todennäköisesti ollut etenkin maaseutukirjoittelussaan mahdollisuus ainakin jonkin verran liikkeen virallisesta linjasta poikkeaviin kannanottoihin. Ensinnäkin 1950-luvun lopulta lähtien SKP:n poliittisen toimikunnan ote kd-lehtien linjaan heikkeni ja keskusjärjestöjen välitön vaikutus esimerkiksi Kansan Sanan toimituspolitiikkaan tai päivittäisiin journalistisiin ratkaisuihin jäi 60-luvulla vähäiseksi. Sen enempää maaseutu- kuin muidenkaan aiheiden käsittelyä ei tiukasti linjattu myöskään lehden sisällä. Lisäksi maaseutu ja maatalous eivät olleet niitä kysymyksiä, jotka 60-luvulla herättivät eniten huomiota kd-liikkeen sisällä, vaan kättä väännettiin lähinnä ideologisista ja ulkopoliittisista linjaerimielisyyksistä.

Kansan Sanan levikkialueella maatalouspolitiikan kriittiset arvioinnit olisivat ehkä olleet poliittisesti tarkoituksenmukaisia etenkin 60-luvun lopulla, jolloin pienviljelyn edellytykset oleellisesti heikkenivät. Ongelmalliseksi kriittisen kirjoittelun vuosikymmenen lopussa teki SKDL:n vuonna 1966 alkanut

hallitusvastuu, jonka myötä liikkeen voitiin osittain katsoa olevan vastuussa myös maatalouspolitiikan pienviljelijöille epäedullisista ratkaisuista. Haastatteluiden perusteella toimittajat itse eivät kuitenkaan SKDL:n hallituskaudellakaan kokeneet olevansa maatalousaiheita käsitellessään puun ja kuoren välissä. Sitä paitsi kriittiseen asenteeseen oli myös liikkeen johdon lupa: SKP:n politbyroon ohjeiden mukaan kansanedustajien, kd-lehdistön ja kenttäväen tuli ottaa asioihin hallitusta jyrkempi kanta, mutta välttää ajautumasta hallitusyhteistyötä vastustavaan oikeistokuoroon.

Vuosikertojen perusteella lehti näyttää maatalouspoliittisissa kannanotoissaan 60-luvun aikana ajautuneen umpikujaan. Sen jälkeen, kun maaseudun autioitumista, ylituotanto-ongelmaa, tuotannonrajoitustoimia, pienviljelijän ja metsätyöläisen ahdinkoa ei enää voitu oppositioasemasta selittää maalaisliittolais/keskustalaisten hallitusten epäonnistuneen maatalouspolitiikan seuraukseksi, lehti joko jatkoi SKDL:n maatalousohjelman mukaisten vaatimusten esittämistä aivan kuin niiden toteuttaminen vielä olisi mahdollista tai lopulta vaivihkaa vain totesi tapahtuneen kehityksen väistämättömäksi, kapitalistisen talousjärjestelmän surulliseksi seuraukseksi. Esimerkiksi ylituotanto-ongelman ratkaisuksi lehti tarjosi koko tutkimusajankohdan ajan voin kotimaisen kulutuksen lisäämistä palkkoja ja sosiaaliturvaa nostamalla sekä käyttämällä vientitukea maataloustuotteiden kotimaan hintojen alentamiseen. Samalla tavoin lehti ajoi koko 60-luvun ajan metsätyöläisten työolosuhteiden parantamista sekä korosti metsätyöläisten järjestäytymisen tärkeyttä siitäkin huolimatta, että talvisaikaan savotoissa lisäänsioita hankkiva pienviljelijä 60-luvun lopussa jo oli metsätöiden koneellistumisen myötä väistymässä ympärivuotisen ammattimetsätyömiehen tieltä. Pienviljelijöille suunnatussa kirjoittelussaan Kansan Sana ei 60-luvun lopulla uudistanut retoriikkaansa muuttuneeseen tilanteeseen sopivaksi.

SKDL:n jäsenmäärä alkoi laskea koko maassa ja myös Kuopion vaalipiirissä 60-luvun alussa. Myös SKDL:n kannatus vuosien 1962-1970 eduskuntavaaleissa laski eniten juuri Kuopion vaalipiirissä. Maastamuutto siirsi nukkuvien puolueeseen erityisesti SKDL:n perinteistä kannattajakuntaa pienviljelijä-metsureita. Lisäksi SKDL:n ollessa hallituksessa toteutettiin vuosina

1966-1969 monta maataloutta ja erityisesti pienviljelijöitä kaltoin kohdellutta uudistusta kuten pakettipeltolaki ja verotusuudistus, joiden synnyttämä katkeruus todennäköisesti rokotti SKDL:n kannatusta viljelijäväestön keskuudessa. Taajamissa SKDL menetti perinteistä kannattajakuntaansa SDP:lle ja maaseudulla SMP:lle onnistumatta missään hankkimaan uusia äänestäjiä.

Järjestötoiminnan ollessa lamassa Kansan Sana joutui 60-luvulla useita kertoja käytännössä yksin tekemään myös vaalityön. Yhteisesti sovittua tai määrättyä pääkohderyhmää lehdellä ei poliittisessa työssään ollut. Vuosikertojen perusteella viljelijäväestölle suunnatun kirjoittelun keskeinen viesti oli, että vain SKDL:n tavoitteena oli parantaa pienviljelijöiden asemaa. SKDL:n ohella vankka kannatus Pohjois-Savossa oli perinteisesti Maalaisliitolla, joka 60-luvun alussa lähes yksin saneli myös hallitusohjelmat. SKDL:n oppositioaseman turvin Kansan Sana väitti, että pienviljelijöiden ahdingon syynä oli nimenomaan Maalaisliiton dominoimien vähemmistöhallitusten epäonnistunut maatalouspolitiikka. Lehden suhde Maalaisliitto/Keskustaan oli kuitenkin hyvin reaalioliittinen: tiedossa oli, että SKDL:n vuonna 1948 alkanut oppositiokausi voisi päättyä vai Maalaisliitto/Keskustan suostumuksella ja hallituspuolan aikaan Maalaisliittoa kohtaan kohdistunut kritiikki selvästi heikkeni. Sen jälkeen, kun SKDL toukokuussa 1966 lähti SDP:n kanssa keskustan hallituskumppaniksi, kritiikiltä putosi pohja ja keskustan arvostelu Kansan Sanan palstoilla laimeni.

Suomen Pientalonpoikien Puolueen, myöhemmin Suomen Maaseudun Puolueen, uhka Kansan Sana -lehdessä ymmärrettiin heti vuonna 1959, kun SPP:tä perustettiin. SPP/SMP:n lehti määritteli koko tutkimusajankohdan ajan oikeistopopulistiseksi, katteettomilla lupauksilla pienviljelijöitä villitseväksi, kokoomuksen juoksupoikien joukoksi. Vuosikertojen perusteella lehden SPP/SMP-kirjoittelun strategiana oli mitätöinti: SPP/SMP:n epäuskottavuuden sekä liikkeen vähäisen vaikutusvallan todistelu. Erityisen mieluusti lehti kertoi tuhlaajapoikatarinoita SPP/SMP:hen hetkeksi hairahtaneista kansandemokraateista, jotka puolueen todellisen luonteen oivallettuaan olivat päättäneet palata takaisin SKDL:n riveihin.

Vaikka SDP:n ja SKDL:n välit valtakunnallisesti SDP:n hajaannuksen aikana olivat tulehtuneet ja vaikka SDP Pohjois-Savossakin oli taajamissa SKDL:n pahin kilpailija, Kansan Sanan SDP-diskurssia hallitsi 60-luvulla sovitteleva sävy. Pääasiassa lehti tyytyi todistelemaan vasemmiston yhteistyön tärkeyttä sekä työläisten ja pienviljelijöiden yhteisiä etuja.

Kansandemokraattisena puoluelehtenä kuopiolaisen Kansan Sanan keskeinen tavoite oli SKDL:n jäsenten poliittinen ja aatteellinen kasvattaminen sekä SKDL:n kannatuksen kasvattaminen. Viljelijäväestöön Kansan Sanan pyrki vuosina 1959-1969 vaikuttamaan todistelemalla, kuinka nimenomaan SKDL:n tavoitteena on aina ollut pienviljelijän aseman parantaminen. Lehden maatalouspoliittiset kannanotot myötäilivät pääosin SKDL:n virallisten maatalousohjelmien tavoitteita vielä 60-luvun lopullakin, jolloin niiden toteuttaminen jo oli maatalouspolitiikan suunnanmuutoksen jälkeen yleisesti kansandemokraattisen liikkeen sisälläkin tunnustettu mahdottomaksi. Viljelijäväestölle suunnatussa poliittisessa kirjoittelussaan lehti pyrki osoittamaan erityisesti Maalaisliitto/Keskustapuolueen sekä SMP:n pienviljelijälle turmiolliseksi. Keskustapuoluetta koskevat kannanotot loivenivat selvästi sen jälkeen, kun SKDL vuonna 1966 tuli keskustan hallituskumppaniksi.

LÄHTEET

1. ARKISTOLÄHTEET

Kansan Arkisto (KA)

 Kansan Sanan Arkisto (KSA)

 Pöytäkirjat 1961-1989

 Kansan Sanan toimitusneuvoston kokoukset 1963-1974

 Toimitusneuvoston työvaliokunnan kokoukset

 Toimitusneuvoston kokoukset 1968-1974

 Johtokunnan työvaliokunnan kokousten pöytäkirjat

 Kirjeet, muistiot, raportit

 Kustannusosakeyhtiö Savon Sanan (Koy SS) pöytäkirjat 1961-1969

 SKDL:n tiedotusjaoston arkisto

 Lehdistö- ja julkaisutoiminta

 KS:n kannattavuuteen ja mahdolliseen lakkauttamiseen liittyvä aineisto

2. LEHDISTÖ

Kansan Sana (KS) 1959-1969

3. TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Alasuutari, Pertti: Toinen tasavalta. Suomi 1946-1994. Vastapaino 1996.

Eskola, Antti: SKDL 1960-luvulla. 1967. (Moniste)

Ehrnrooth Jari: Sanan vallassa, vihan voimalla. Sosialistiset vallankumousopit ja niiden vaikutus Suomen työväenliikkeessä 1905-1914. Suomen Historiallinen Seura 1992.

Enävaara, Reijo: Unohdetun kansan puolesta. SMP 20 vuotta 1959-1979. Suomen Maaseudun Puolue 1979.

Haataja, Lauri: Jälleenrakentava Suomi. Teoksessa Suomen historian pikkujättiläinen. WSOY 1997.

Hakovirta, Harto: Suomalaisen parlamentarismen kriisi: oireita-analyysiongelmia-taustatekijöitä. Teoksessa Suomen hallitukset ja hallitusohjelmat 1945-1973, toimittaneet Harto Hakovirta ja Tapio Koskiaho. Oy Gaudeamus Ab 1973.

Hakovirta, Harto, Koskiaho, Tapio: Hallitusohjelmat Paasikiven toisesta hallituksesta Sorsan hallitukseen. Teoksessa Suomen hallitukset ja hallitusohjelmat 1945-1973, toimittaneet Harto Hakovirta ja Tapio Koskiaho. Oy Gaudeamus Ab 1973.

Helander, Voitto: Vennamolaisen liikkeen ekologinen profiili. Teoksessa Vennamolaisuus poliittisena joukkoliikkeenä, toimittanut Voitto Helander. Hämeenlinna 1971.

Holopainen, Viljo: Metsäpolitiikka 60-luvulla. WSOY 1967.

Holopainen, Viljo: Metsäpolitiikka. Teoksessa Suomalainen maaseutu, toimittaneet Pertti Vuorela, Mauno Kosonen ja Pekka V. Virtanen. Kirjayhtymä 1983.

Huuska, Väinö: Etujärjestöt ja hallituspolitiikka. Teoksessa Suomen hallitukset ja hallitusohjelmat 1945-1973, toimittaneet Harto Hakovirta ja Tapio Koskiaho. Oy Gaudeamus Ab 1973.

Jokinen Arja, Juhila Kirsi, Suoninen Eero: Diskurssianalyysin aakkoset. Vastapaino 1993.

Juutilainen, Seppo: Jätkästä metsuriksi-suomalainen metsätyöntekijä 1870-luvulta 1970-luvulle. Sosiologian pro gradu-tutkielma. Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitoksen tutkimuksia 1987.

Jussila Osmo, Hentilä, Seppo ja Nevakivi Jukka: Suomen poliittinen historia 1809-1995. WSOY 1995.

Koskiaho, Tapio: Hallitusvastuu-vaalit-hallitusratkaisu. Teoksessa Suomen hallitukset ja hallitusohjelmat 1945-1973, toimittaneet Harto Hakovirta ja Tapio Koskiaho. Oy Gaudeamus Ab 1973.

Kuittinen, Pertti: SKDL:n eduskuntaryhmä puolueen hallitus- ja oppositioaikaudella. Tampereen yliopiston politiikan tutkimuksen laitoksen tutkimuksia 8. 1968.

Lackman, Matti: Taistelu talonpojasta. Suomen Kommunistisen Puolueen suhde talonpoikaismuutokseen ja talonpoikaismuutoksiin 1918-1939. Kustannusosakeyhtiö Pohjoinen 1985.

Leppänen, Veli-Pekka: Kivääri vai äänestyslippu? Suomen kommunistisen puolueen hajaannus 1964-1970. Edita 1999.

Löyttyniemi, Veikko: Sanomalehdistön rakenne ja talous 1940-luvulta 1980-luvulle. Teoksessa Suomen lehdistön historia 3. Kustannuskiila 1988.

Martikainen Tuomo, Ristonen Yrjö: Vaalit, puolueet ja yhteiskunnan muutos. Tilastokeskuksen tutkimuksia 178. Tilastokeskus 1991.

Mäkelä, Matti: Suuri Muutto. 1960-70-lukujen suomalaisen proosan kuvaamana. Otava 1986.

Nousiainen, Jaakko: Kommunismi Kuopion läänissä. Ekologinen tutkimus kommunismin joukkokannatukseen vaikuttaneista tekijöistä Pohjois-Savossa ja Pohjois-Karjalassa. Pohjois-Karjalan kirjapaino Oy 1956.

Nousiainen, Jaakko: Suomen poliittinen järjestelmä. WSOY 1988.

Peltola, Jarmo: Agitaattoreista toimittajiksi. Yleisen lehtimiesliiton neljä vuosikymmentä 1947-1987. Yleinen lehtimiesliitto 1987.

Pihkala Erkki (1982a): Sopeutuminen rauhaan. Teoksessa Suomen taloushistoria 2, toimittaneet Jorma Ahvenainen, Erkki Pihkala, Viljo Rasila. Tammi 1982.

Pihkala Erkki (1982b): Maa- ja metsätalouden uusi asema. Teoksessa Suomen taloushistoria 2, toimittaneet Jorma Ahvenainen, Erkki Pihkala, Viljo Rasila. Tammi 1982.

Pihkala Erkki, Soikkanen Hannu: Talouspolitiikka ja työmarkkinasuhteet. Teoksessa Suomen taloushistoria 2, toimittaneet Jorma Ahvenainen, Erkki Pihkala ja Viljo Rasila. Tammi 1982.

Piironen Kaija: Sanan valtaa Kallaveden kaupungissa II. Kuopion sanomalehdistön historia 1918-1979. Savon Sanomain Kirjapaino Oy 1982.

Rantala, Onni: Muuttoliikkeen vaikutus vaalituloksiin. Teoksessa Tammivaalit, toimittaneet Heikki Eskelinen ja Pentti Huovinen. Otava 1971.

Rantala, Onni: Suomen puolueiden muuttuminen 1945-1980. Gaudeamus 1982.

Salminen Esko: Sitoutumattomuuden ja laajenevan informaation aika 1950-1980. Teoksessa Suomen lehdistön historia 3. Kustannuskiila Oy 1988.

Sauli, Liisa: MTK ja Suomen maatalouspolitiikka. Maatalousyhteiskunnasta teollisuusvaltioksi 1950-1980. Kirjayhtymä 1987.

Suomen lehdistön historia 5. Kustannuskiila Oy 1988.

Suomi, Juhani: Urho Kekkonen 1956-1962. Kriisien aika. Otava 1992.

Suomi, Juhani: Urho Kekkonen 1962-1968. Presidentti. Otava 1994.

Suomi, Juhani: Urho Kekkonen 1968-1972. Taistelu puolueettomuudesta. Otava 1996.

Tauriainen, Juhani, Koivula, Samuli: Maaseudun väestökatoalueiden olot ja ongelmat. Suomen itsenäisyyden juhluvuoden 1967 rahasto. Helsinki 1972.

Tiusanen, Sisko: Puolueiden alueellinen kannatus Kuopion läänin vaalipiirissä vuosien 1960-1983 eduskuntavaaleissa ja sosiaalisen rakenteen vaikutus siihen. Valtio-opin pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto 1985.

Vihavainen, Timo: Hyvinvointi-Suomi. Teoksessa Suomen historian pikkujättiläinen. WSOY 1997.

Wiman Ronald: Maalta kaupunkiin. Teoksessa Suomen taloushistoria 2, toimittaneet Jorma Ahvenainen, Erkki Pihkala ja Viljo Rasila. Tammi 1982.

4. MUU KIRJALLISUUS

Brandt, Edvin: Metsäpalkkatarkkailun synty ja kehitys. Teoksessa Metsätyön murrosvuodet. Sopimuksia metsätöistä-taustoja ja tapahtumia viiden vuosikymmenen varrelta. Koliprint Oy 1992.

Kansanvallan ja yhteistyön liitto. SKDL:n kehitys, luonne, tehtävät. Kansan sivistystyön liiton kirjeopisto 1977. (KJYL)

Simonen, Tauno: Kolme vuosikymmentä työehtosopimustoimintaa metsäalalla. Teoksessa Metsätyön murrosvuodet. Sopimuksia metsätöistä- taustoja ja tapahtumia viiden vuosikymmenen varrelta. Koliprint Oy 1992.

Suomen Kansan Demokraattinen Liiton maatalousohjelma. Kirjapaino Sanan tie 1968.

Paremmän elämän puolesta. Asiakirjoja ja lausuntoja SKDL:stä ja sen tavoitteista vuosilta 1944-1964. Toimittanut Jorma Hentilä. Kansankulttuuri 1974. (PEP)

Partanen, Veikko A.: Rahan hajussa. Julkaisematon käsikirjoitus.

Reunala, Aarne: Tulot ja ansiot elintason kuvaajana. Teoksessa Suomalainen metsätyömies, toimittaneet Lauri ja Matti Heikinheimo, Martti Lehtinen ja Aarne Reunala. WSOY 1972.

Valkonen, Marjaana: Suomen ammattiliittojen keskusjärjestö SAK ry 1907-87. Painokaari 1989.

5. VIRALLISJULKAISUT

Suomen virallinen tilasto (SVT)

SVT III Maatalous 53-55. Maatalouslaskenta 1959.

SVT III Maatalous 66-69. Maatalouslaskenta 1969.

SVT VI C Väestö 103 4-6. Yleinen väestönlaskenta 1960 IV. Väestön elinkeino ja ammattiasema.

SVT VI C Väestö 104: 2B. Väestönlaskenta 1970. Elinkeino ja ammattiasema.

6. HAASTATTELUT

Toimittaja Veikko A. Partasen haastattelu 22.1.2000.

Toimittaja Tellervo Tuuran haastattelu 22.1.2000.

Toimittaja Eero Karttusen haastattelu 24.1.2000. Nauhat tutkielman tekijällä.

LIITE 1

Kansan Sana -lehden pääkirjoitusten maatalousaiheiden jakautuminen vuosina 1959-1969.

Vuosi	Metsä- talous	Pien- viljely	Maan- käyttö	Tuottaja- hinnat	Puolue- pol.	Maalta- pako	Kehit- täminen	Muut
1959	7	3	2	7	3	-	-	-
1960	6	5	3	4	3	-	-	-
1961	10	5	2	-	3	-	-	3
1962	9	3	1	1	6	-	-	4
1963	4	3	-	2	1	1	-	-
1964	6	9	-	5	2	2	-	-
1965	3	6	2	2	-	5	5	1
1966	4	2	1	3	5	-	4	-
1967	5	2	-	5	-	-	-	1
1968	1	-	-	3	2	-	2	-
1969	2	4	1	1	-	-	3	-